UCHWAŁA NR XXIII/166/21
RADY GMINY BARTNICZKA

z dnia 23 marca 2021 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2021-2024.

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020r., poz. 713 ze zm.[1)]) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 282 ze zm.[2)]) uchwala się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2021-2024", stanowiący załącznik nr 1 i 2 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Bartniczka.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

Leszek Walczak

[1)] Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2020 r., poz. 1378.
[2)] Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2020 r., poz. 782 i poz. 1378.

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr XXIII/166/21
Rady Gminy Bartniczka
z dnia 23 marca 2021 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2021 - 2024

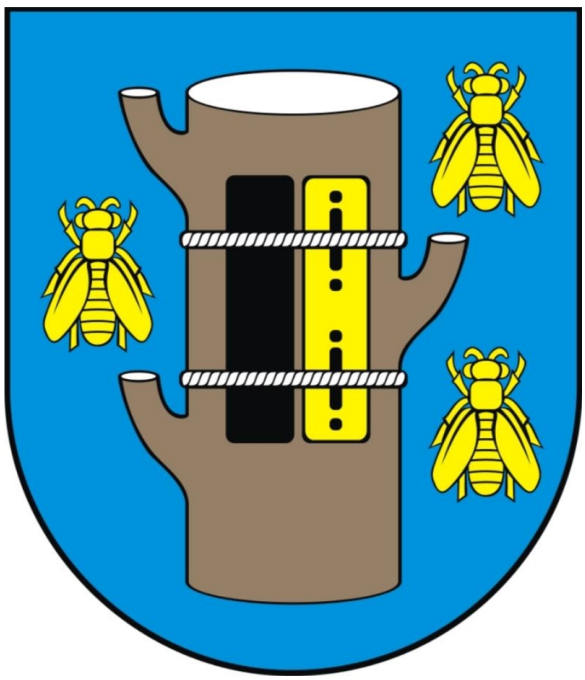

Listopad, 2020 r.

Zamawiający:
Gmina Bartniczka

Urząd Gminy Bartniczka
ul. Brodnicka 8
87-321 Bartniczka

Wykonawca:
Green Key Joanna Masiota - Tomaszewska
ul. Wagrowska 2/207
61-369 Poznań
www.greenkey.pl

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2021 - 2024

Właściciel firmy:
mgr Joanna Masiota-Tomaszewska

Autorzy opracowania:
mgr Joanna Masiota-Tomaszewska
mgr Kamil Nabagło
mgr Andrzej Karkowski

Listopad, 2020 r.

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW……4
SŁOWNIK POJĘĆ……5
I. WSTĘP 9
1.1. Charakterystyka gminy 10
1.2. Charakterystyka społeczno–gospodarcza 12
1.3. Charakterystyka przyrodnicza 13
II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 14
III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE 15
IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO .. 18
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 18
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu 20
V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 26
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy) 26
5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy 33
5.2.1. Zarys historii Gminy Bartniczka 33
5.2.2 Krajobraz kulturowy 41
5.2.3. Zabytki ruchome 45
5.2.4. Zabytki w zbiorach muzealnych 47
5.2.5. Dziedzictwo niematerialne 47
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony 50
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków – zabytki nieruchome 52
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków – zabytki archeologiczne 63
5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy 73
VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ 76
VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE 78
7.1 Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami 79
7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami 79
7.3. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami 80
VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 83
IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 84
X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 85
XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW 90
XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA 92
SPIS RYCIN 95
SPIS TABEL 95
SPIS WYKRESÓW 95
SPIS FOTOGRAFII 96
XIII. ANEKSY 97

WYKAZ SKRÓTÓW

1. AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski;

2. GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków;
3. GPOnZ – Gminny Program Opieki nad Zabytkami,
4. GUS – Główny Urząd Statystyczny;
5. Dz. U. – Dziennik Ustaw;
6. KGW – Koło Gospodyń Wiejskich;
7. KOWR – Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa;
8. KPOZiOnZ – Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami;
9. K-PWKZ – Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków;
10. KSRR – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego;
11. LPR – Lokalny Program Rewitalizacji;
12. MKiDN – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
13. MPZP – Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego;
14. MŚP – małe, średnie przedsiębiorstwa;
15. NFOZ – Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków;
16. NID – Narodowy Instytut Dziedzictwa;
17. POnZ – Program Opieki nad Zabytkami;
18. PPP – partnerstwo publiczno – prywatne;
19. PZP – Plan zagospodarowania przestrzennego;
20. OZW – Obszar o znaczeniu dla wspólnoty;
21. RPO – Regionalny Program Operacyjny;
22. SUiKZP – Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego;
23. SWOT – ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne, słabe strony, szanse I zagrożenia);
24. UG – Urząd Gminy;
25. WK-P – województwo kujawsko-pomorskie;
26. WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków;
27. WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków.

SŁOWNIK POJĘĆ[1]

1. **AZP** – Archeologiczne Zdjęcie Polski. Program badawczy rozpoczęty w 1978 roku, polegający na metodycznym ewidencjonowaniu stanowisk archeologicznych na terenie Polski metodą badań powierzchniowych. Obszar kraju został podzielony na obszary w kształcie prostokąta, o powierzchni 37,5 km2 każdy. Obszary zostały ponumerowane i po kolei poddano je metodycznej prospekcji powierzchniowej. Wynikiem prospekcji obszaru jest zaewidencjonowanie w postaci kart zabytków (KEZA – kart ewidencji zabytku archeologicznego) wszystkich stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w terenie. Wyniki badań AZP przekształcone zostały w wojewódzką i krajową ewidencję zabytków archeologicznych. Współcześnie prowadzone badania AZP służą prowadzeniu i aktualizacji krajowej i wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie archeologii.

2. **Badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

3. **Badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancje zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.

4. **Badania sondażowe** – rodzaj badań wykopaliskowych polegający na zakładaniu niewielkich wykopów w celu sprawdzenia obecności stanowiska archeologicznego bądź jego charakterystyki (np. datowanie, zasięg, przynależność kulturowa, funkcja).

5. **Badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich.

6. **Funkcja stanowiska archeologicznego** – sposób użytkowania stanowiska w przeszłości, np. cmentarzysko, osada, miejsce wymiany handlowej, miejsce kultu.

7. **Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

8. **Historyczny zespół budowlany** – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

9. **Instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
10. **Konserwacja zabytków (prace konserwatorskie)** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tego procesu. Podstawowym celem prowadzenia prac konserwatorskich jest ocalenie materii i formy obiektu zabytkowego dla przyszłych

pokoleń (…).

11. **Krajobraz kulturowy** – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

12. **Kształtowanie krajobrazu kulturowego** – świadome działanie polegające na zachowaniu, przekształcaniu, dodawaniu albo eliminowaniu obiektów lub układów przestrzennych zgodnie z obowiązującymi zasadami ochrony zabytków i przyrody. Ochrona krajobrazu kulturowego jest funkcją działań wieloprzedmiotowych – architektury krajobrazu, planowania przestrzennego, urbanistyki, metod rewaloryzacji zespołów miejskich, wiejskich i konserwacji obiektów architektonicznych.

13. **Nadzory archeologiczne** – rodzaj badań archeologicznych realizowanych w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych. Polegają na stałej obecności archeologa w miejscu prowadzenia inwestycji, którego zadaniem jest udokumentowanie wszystkich obiektów mogących mieć charakter zabytkowy, a także wstrzymanie prac ziemnych i budowlanych w przypadku natrafienia na nieruchomy zabytek archeologiczny bądź zabytek ruchomy wymagający konsultacji z konserwatorem (…).

14. **Otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

15. **Prace konserwatorski**e – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

16. **Prace modernizacyjne (modernizacja zabytku)** – unowocześnienie, uwspółcześnienie obiektu. W przypadku budynków i budowli zabytkowych, wbrew pozorom, ten typ prac jest prowadzony bardzo często w związku z adaptacją do nowych funkcji lub utrzymaniem w obiekcie pierwotnego sposobu użytkowania, a także przystosowaniem go do obecnej roli.

17. **Rekonstrukcja** – wierne odtworzenie fragmentu zabytku bądź jego całości. Częściowa rekonstrukcja prowadzi do przywrócenia obiektowi wartości estetycznych i funkcjonalnych, co umożliwia wykorzystanie go w celach muzealnych, edukacyjnych i turystycznych. Zrekonstruowana część zabytku powinna zostać w taki sposób wykonana i oznakowana, by wprawny obserwator mógł odróżnić oryginalne fragmenty obiektu od części dodanych. Warto zauważyć, że konserwacja zespołów budowlanych, układów urbanistycznych i ruralistycznych bądź zespołów zieleni zabytkowej czy krajobrazów kulturowych charakteryzuje się użyciem rekonstrukcji jako metody przywrócenia wartości zabytkowi obszarowemu. Poza nielicznymi wyjątkami całkowita rekonstrukcja nieistniejącego dzieła historycznego jest negatywnie oceniana w środowisku naukowym ze względu na brak w nowym obiekcie substancji zabytkowej oraz historycznych rozwiązań technicznych i technologicznych.

18. **Renowacja zabytków** – przywrócenie oraz utrzymanie estetycznego wyglądu obiektu zabytkowego. Każdorazowo renowacja powinna być prowadzona z uwzględnieniem aktualnej wiedzy o historycznym wyglądzie i formie obiektu. Typowymi pracami renowacyjnymi jest odmalowanie elewacji albo wnętrz budynku zabytkowego,

uzupełnienie zieleni niskiej w zabytkowym zespole zieleni (np. trawników, łąk kwietnych). Renowacja zabytku nie powinna prowadzić do naruszenia substancji zabytkowej lub doprowadzenia obiektu do wyglądu ahistorycznego.

19. **Remont zabytku (prace remontowe przy zabytku)** – rodzaj robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, których celem jest odtworzenie stanu pierwotnego. Możliwe jest używanie materiałów innych niż te, które zostały zastosowane pierwotnie. Remont polega na wymianie elementów zużytych, zniszczonych lub uszkodzonych. W przypadku budynków i budowli zabytkowych obejmuje zazwyczaj prace polegające na naprawach lub wymianie elementów wtórnych albo intensywnie użytkowanych, których wartość zabytkowa jest niewielka bądź jej nie mają, a w obecnym stanie technicznym negatywnie wpływają na estetykę i funkcjonalność obiektów. Najczęściej spotykane remonty w obiektach zabytkowych obejmują elementy dachów i więźby dachowe, wnętrza mieszkań pozbawionych detalu architektonicznego, klatki schodowe nie wymagające prac konserwatorskich, instalacje, izolacje przeciwwilgociowe fundamentów.

20. **Restauracja zabytków (prace restauratorskie)** – dziedzina szeroko pojętej konserwacji zabytków, pojęcie odnosi się do prac mających na celu przywrócenie dawnej, pierwotnej formy obiektowi zabytkowemu. Każdorazowo musi być poprzedzona badaniami architektonicznymi, konserwatorskimi oraz kwerendą archiwalną, która jest koniecznym elementem dla rozpoznania wartości zabytku i zrozumienia jego historii. Prowadzi do zniszczenia późniejszych nawarstwień, dlatego może być prowadzona jedynie w przypadku wyraźnie niższej wartości obecnej formy zabytku od kształtu obiektu, do którego planujemy wrócić. Powinna być prowadzona z użyciem zachowanych oryginalnych elementów.

21. **Rewaloryzacja zabytków** – przywrócenie wartości zabytku, w szczególności walorów użytkowych oraz wyeksponowanie wartości obiektu. Pojęcie używane głównie w odniesieniu do zabytków architektury i budownictwa oraz urbanistyki. Rewaloryzacja łączy w sobie działania konserwatorskie adaptacyjne w celu ocalenia, a nawet przywrócenia wartości obiektu zabytkowego i przystosowania go do pełnienia nowej funkcji bądź utrzymania pierwotnego sposobu użytkowania, przy spełnieniu potrzeb współczesnych użytkowników, w sposób nie naruszający najważniejszych wartości zabytku.

22. **Roboty budowlane przy zabytku lub w jego otoczeniu** – pojęcie zdefiniowane w prawie budowlanym, polegające na budowie, rozbiórce, modernizacji, montażu, rozbudowie, nadbudowie i przebudowie obiektu budowlanego objętego ochroną konserwatorską. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków remont wymaga uzyskania pozwolenia odpowiedniego konserwatora zbytków w oparciu o projekt budowlany albo wyciąg z tego projektu przygotowany w celu oceny wpływu inwestycji na zabytek.

23. **Stanowisko archeologiczne** – miejsce, gdzie w ziemi, na jej powierzchni lub pod wodą znajdują się ślady obecności człowieka w przeszłości, które mają charakter zabytkowy. W przepisach prawa stanowisko archeologiczne nazwane jest nieruchomym zabytkiem archeologicznym.

24. **Strefa ochrony konserwatorskiej** – wyznaczony granicami obszar, na którym

obowiązują określone ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Strefy ochrony konserwatorskiej definiowane są przez swoje cechy (zawartość i wyróżniki) oraz cele, dla których zostały wyznaczone.

25. **Studium krajobrazu kulturowego** – rodzaj dokumentacji studialnej przedstawiającej zasób obiektów i obszarów zabytkowych i diagnozę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego na danym obszarze, rys historyczny rozwoju przestrzennego oraz wnioski w postaci zaleceń konserwatorskich. Studium krajobrazu kulturowego jest najważniejszym opracowaniem w interesie ochrony zabytków wyjściowym w interesie ochrony zabytków potrzebnym do sporządzania zapisów dotyczących ochrony zabytków w dokumentach planistycznych.

26. **Termomodernizacja** – modernizacja mająca na celu poprawę warunków termicznych budynku, zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii. W obiektach zabytkowych zazwyczaj możliwa w ograniczonym stopniu ze względu na wartości zabytkowe obiektu. Na ogół dopuszczalny zakres prac termomodernizacyjnych obejmuje docieplenie dachu, stropu najwyższej kondygnacji, poprawę izolacyjności albo wymianę stolarki i ślusarki, docieplenie fundamentów (…).

27. **Warstwa kulturowa** – nawarstwienie ziemne powstałe na skutek działalności człowieka w przeszłości.

28. **Zabytek** – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

29. **Zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

30. **Zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o cechach j.w.;

31. **Zabytek ruchom**y – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych o cechach j.w.;

I. WSTĘP

Przedmiotem opracowania jest Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2021 – 2024. Jest to aktualizacja poprzedniego programu pn. „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka" który obowiązywał w latach 2014-2017, będąca jednocześnie drugą edycją programu. Doświadczenia jakie udało się zdobyć władzom samorządu spowodowały wypracowanie nowych, a zarazem opartych na działaniach z poprzedniej edycji Programu, efektywnych koncepcji związanych z opieką nad dziedzictwem kulturowym gminy.

Przedmiotem opracowania Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka (zwanego dalej Programem, GPOnZ) jest weryfikacja zasobów dziedzictwa kulturowego gminy oraz wypracowanie programu zarządzania zabytkami, w tym praca nad ich potencjałem. Program jest dokumentem strategicznym w zakresie ochrony zabytków, pozwoli na kontynuację koordynacji działań polityki przestrzennej w zakresie opieki i zarządzania dziedzictwem kulturowym. Ponadto umożliwi ochronę dziedzictwa niematerialnego, co skutkować będzie wzrostem zainteresowania lokalną tradycją wśród mieszkańców. W okresie najbliższych czterech lat realizowany będzie dostępnymi środkami prawnymi oraz finansowymi.

Celem Programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz wzmocnienie pozytywnych tendencji związanych z dziedzictwem kulturowym. Głównym założeniem obecnej edycji GPOnZ będzie kontynuacja, wzmocnienie ochrony i opieki zabytków, które to zostały wyznaczone w poprzedniej perspektywie czasowej oraz ogólna poprawa stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Bartniczka. Program powinien być znany nie tylko władzom lokalnym, ale i społeczności regionu. Ma za zadanie uświadamiać mieszkańców o konieczności dbania o lokalną tradycję przejawiającą się w inicjatywach społecznych, jak i w potrzebie ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy. Mieszkańcy i władze Gminy powinni dbać o utrzymanie indywidualnego charakteru regionu, w tym o zachowanie jego znamiennych elementów zabytkowych i przyrodniczych.

W porównaniu do poprzedniej edycji GPOnZ wprowadzono nowe zagadnienia, bądź też w znaczny sposób je rozwinięto, czego przykładem jest dodanie słowniczka podstawowych pojęć, czy poszerzenie informacji dot. krajobrazu kulturowego gminy, w tym w sposób szczególny charakterystyka układów ruralistycznych. Ponadto wprowadzono zagadnienia związane z dziedzictwem niematerialnym gminy – w poprzedniej wersji GPOnZ temat ten nie był poddany analizie. Przedstawienie tematyki dziedzictwa niematerialnego w niniejszej edycji GPOnZ ma na celu zwiększenie świadomości o tożsamości lokalnej oraz zwiększenie zainteresowania tradycją i zwyczajami gminnymi. Zaktualizowano bazę zabytków ruchomych z terenu gminy, uszczegółowiono opis najważniejszych zabytków na terenie gminy, a także charakterystykę nieruchomych zabytków architektonicznych oraz archeologicznych, w tym zabytków rejestrowych. W Programie dodano informaję, które zabytki będące w GEZ należą do własności Gminy Bartniczka. Charakterystykę ważniejszych miejscowości na terenie gminy uzupełniono o miejscowość Łaszewo. Wszelkie zapisy dotyczące dokumentów programowych oraz aktów prawnych zostały uaktualnione. Dotyczy to głównie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które zostały szczegółowo przedstawione.

Niniejszy Program powstał na podstawie poradnika metodycznego Gminnego

Programu Opieki nad Zabytkami oraz został opracowany mając na uwadze art. 4 pkt 2 ustawy Prawo autorskie i pokrewne.

1.1. Charakterystyka gminy

Gmina Bartniczka położona jest we wschodniej części województwa kujawsko - pomorskiego, w powiecie brodnickim i jest jedną z 10 gmin powiatu. Jednostka zajmuje obszar o powierzchni 8 335 ha, graniczący:

- na zachodzie – z Gminą Brodnica,
- na północy – z Gminą Brzozie,
- na wschodzie – z Gminą Lidzbark,
- na południu - z Gminami Górzno i Świedziebnia.

Sieć osadniczą tworzy 13 sołectw: Bartniczka, Grążawy, Gutowo, Igliczyzna, Jastrzębie, Komorowo, Koziary, Nowe Świerczyny, Radoszki, Samin, Stare Świerczyny, Świerczynki, Łaszewo.

Ryc. 1. Położenie Powiatu Brodnickiego na tle kraju
Źródło: opracowanie własne

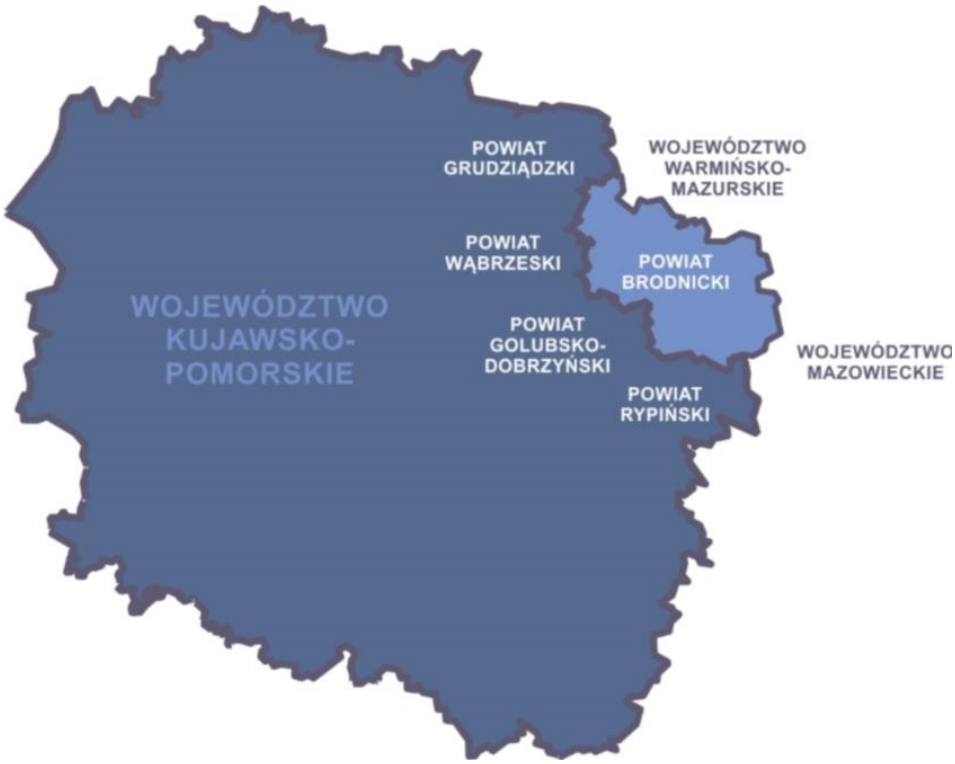

Ryc. 2. Położenie Powiatu Brodnickiego na tle Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Źródło: opracowanie własne

Ryc. 3. Położenie Gminy Bartniczka na tle Powiatu Brodnickiego
Źródło: opracowanie własne

Ryc. 4. Jednostki osadnicze w Gminie Bartniczka – najważniejsze miejscowości
Źródło: www.mapy.mojregion.info

1.2. Charakterystyka społeczno–gospodarcza

Liczba ludności zamieszkująca Gminę, zgodnie z danymi GUS, wynosiła na koniec roku 2019, 4 691 osób, liczba ta uległa zmniejszeniu o 6 osób w porównaniu z rokiem 2012. Do największych jednostek osadniczych pod względem ludności należy zaliczyć: Bartniczkę - 703 os., Radoszki – 708 os., Grążawy 527 os. i Jastrzębie – 505 os. (VI 2019 r., Urząd Gminy Bartniczka). Zgodnie z danymi GUS na terenie Gminy Bartniczka wg stanu na 31.12.2019 r. zarejestrowanych było jedynie 125 bezrobotnych (zmniejszenie o 141 os. w porównaniu do 2013 r.). Z roku na rok bezrobocie w gminie jest coraz mniejsze. Dla Gminy Bartniczka nie odnotowuje się obiektów noclegowych wg danych GUS, stąd jednostka ta nie ma charakteru gminy turystycznej.

Podstawową formą użytkowania terenu Gminy Bartniczka jest użytkowanie rolnicze. Użytki rolne zajmują tutaj prawie 77 % powierzchni Gminy.

Tabela 1. Podział gruntów na terenie gminy Bartniczka

Rodzaj użytku	Wyszczególnienie	Powierzchnia [ha]
Użytki rolne	**OGÓŁEM**	**6 401**
	grunty orne	5 134
	sady	43
	łąki	747
	pastwiska	257
	grunty zabudowane	151
	pod stawami	22

	pod rowami	47
Grunty leśne	**OGÓŁEM**	**1 399**
	lasy	1 338
	grunty zadrzewione i zakrzewione	61
Tereny komunikacyjne	**OGÓŁEM**	**225**
	drogi	190
	tereny kolejowe	35
Tereny rekreacyjne i wypoczynkowe	**OGÓŁEM**	**2**
Tereny przemysłowe		**6**
Tereny mieszkaniowe		**5**
Grunty pod wodami	**OGÓŁEM**	**76**
	wody stojące	66
	wody płynące	10
Nieużytki		**218**
Tereny różne		**3**

Źródło: Portal Gminy Bartniczka http://www.bartniczka.brodnica.net/

Biorąc pod uwagę dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (stan na rok 2019), na terenie Gminy Bartniczka działało 309 podmiotów gospodarczych, tj. o 37 podmiotów więcej w porównaniu do 2013 r.

Na terenie Gminy Bartniczka najbardziej rozwiniętą działalnością gospodarczą jest budownictwo (sekcja F – 82 podmiotów) oraz „handel; naprawa pojazdów samochodowych" (sekcja G – 68 podmiotów). Znaczny wzrost odnotowano w sekcji N (Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca) – 6 nowych podmiotów od 2013 r. W sekcji A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) odnotowano 21 działalności, a w sekcji C (przetwórstwo przemysłowe) 43 działalności. W zdecydowanej większości są to małe działalności zatrudniające do 9 osób (292 podmioty). Na terenie gminy występują dwa przedsiębiorstwa posiadające od 50 do 249 pracowników.

1.3. Charakterystyka przyrodnicza

Pod względem fizycznogeograficznym teren Gminy Bartniczka znajduje się w prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego. Opisywany obszar mieści się w podprowincji Pojezierza Południowobałtyckie, w makroregionie Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie. W układzie mezoregionalnym wg Kondrackiego gmina leży na pograniczu Pojezierza Dobrzyńskiego i Garbu Lubawskiego, zaś jej północny fragment leży w granicach Doliny Drwęcy. Dwudzielny charakter obszaru gminy /wysoczyzna morenowa - dolina rzeczna/ unaoczniać się będzie w charakterze zasobów środowiska, stanu środowiska i problemów ekologicznych.

Rzeźba terenu Gminy Bartniczka jest bardzo urozmaicona. Najwyższy punkt terenu znajduje się na zachodzie przy drodze Szczuka-Nowe Świerczyny (obecnie znajduje się tam turbina wiatrowa), (161,2 m n.p.m.), a najniższy w dolinie Drwęcy (ok. 71,9 m n.p.m.). Głównymi elementami rzeźby terenu są: wysoczyzna morenowa, pagórki morenowe, obniżenie Brynicy, rynny subglacjalne oraz dolina Drwęcy.

Układ hydrograficzny tworzą: Drwęca stanowiąca północny fragment Gminy, Brynica, Samionka, Pissa stanowiąca wschodnią granicę Gminy. Na terenie Gminy zlokalizowane jest jezioro Samińskie o powierzchni ok. 55 ha.

Na podstawie danych z 2019 r. – GUS lesistość na terenie gminy wyniosła 17,0%.

Ogółem licząc jest to 1 435,55 ha, z czego grunty leśne prywatne stanowiły 385,08 ha. W związku z powyższym należy uznać, że lesistość na terenie gminy zmniejszyła się nieznacznie w porównaniu do roku 2013 (16,41 ha ogółem).

Od roku 2013 na terenie gminy nie przybyły nowe formy ochrony przyrody.
W granicach charakteryzowanego terenu występują następujące obszary i obiekty chronione (na podstawie Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody):

- rezerwat przyrody Rzeka Drwęca;
- rezerwat przyrody Jar grądowy Cielęta;
- park krajobrazowy Brodnicki Park Krajobrazowy;
- park krajobrazowy Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy;
- obszar chronionego krajobrazu Doliny Drwęcy;
- obszar Natura 2000 – obszar specjalnej ochrony ptaków – Bagienna Dolina Drwęcy (kod PLB 040002);
- obszar Natura 2000 - Obszar o znaczeniu dla Wspólnoty tzw. OZW – Ostoja Lidzbarska (kod PLH 280012);
- obszar Natura 2000 - Obszar o znaczeniu dla Wspólnoty tzw. OZW – Dolina Drwęcy (kod PLH 280001);
- 7 pomników przyrody;
- 6 użytków ekologicznych.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2021 – 2024 sporządzono na podstawie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 poz. 282 ze zm.) oraz na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 poz. 713 ze zm.).

Niniejsza aktualizacja jest kontynuacją „Gminnego Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka" który obowiązywał w latach 2014-2017 z uwzględnieniem obecnych wymogów prawnych oraz aktualnej sytuacji ochrony i opieki zabytków. Ww. program został przyjęty uchwałą Nr XLIV/223/14 z dnia 28 października 2014 roku przez Radę Gminy Bartniczka.

Art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mówi o tym, że „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami".

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka:

- sporządzany jest na okres 4 lat przez Wójta Gminy Bartniczka;
- co 2 lata wymaga sprawozdania z jego realizacji przez Wójta Gminy Bartniczka poprzez przedstawienie go Radzie Gminy Bartniczka;
- przyjmuje Rada Gminy Bartniczka, po uzyskaniu opinii Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami Program Opieki nad Zabytkami ma na celu m. in.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych,

wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym związany jest z obowiązkami Gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami".

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

System prawny w Polsce gwarantuje obecnie ochronę zabytkom i całości dziedzictwa kulturowego na terenie kraju. Poniżej przedstawiono obowiązujące akty prawne, które nawiązują do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.).
   - *Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.*
   - *Art. 6. 1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*
   - *Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.*
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 poz. 282 ze zm.) jako główny akt prawny regulujący zasady ochrony i opieki nad zabytkami.
   - *Art. 1. Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót*

budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Jednocześnie z ww. ustawy wynikają następujące formy ochrony zabytków zgodnie z art. 7:
1) wpis do rejestru zabytków;
1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
2) uznanie za pomnik historii;
3) utworzenie parku kulturowego;
4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ponadto ww. ustawa nakłada zadania na gminy, do których należy zaliczyć:
- *utworzenie parku kulturowego (art. 7 pkt 3, art. 16 i 17);*
- *prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art.22 ust.4, 5 i 6)*
- *sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87);*
- *przekazywanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętych zawiadomień o odkryciu przedmiotu o cechach zabytku lub znalezieniu zabytku archeologicznego (art. 32 ust.2);*
- *udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez gminę uchwale (art. 81 ust 1).*

3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 poz. 713 ze zm.). Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów.
   - *Art. 7. 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:*
     9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020, poz. 293 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2020, poz. 1333).
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020, poz. 1219 ze zm.).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020, poz. 55 ze zm.).
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020, poz. 65 ze zm.).
   Art. 13 ust 4 Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Art. 13 ust 5 Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako

wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020, poz. 194).
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020, poz. 1057).
11. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2020, poz. 802 ze zm.).
12. Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2019, poz. 1473 ze zm.).
13. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018, poz. 2337).
14. Ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. 2020, poz. 711).
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354).
16. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).
17. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018, poz. 1609).
18. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017, poz. 1674).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020, poz. 902).
2. Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019, poz. 1479).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020, poz. 164).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka sporządzono

z uwzględnieniem zewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym aktów prawa oraz innych opracowań strategicznych, w których poruszono tematykę dziedzictwa kulturowego.

Ustalenia niniejszego Programu korespondują z zapisami (cele, zasady, kierunki) dokumentów sporządzonych na różnych szczeblach administracyjnych. Metodologia planowania zakłada spójność dokumentów programowych w układzie hierarchicznym: kraj, województwo, powiat, gmina.

W niniejszym rozdziale scharakteryzowano wyżej wymienione dokumenty pod kątem wyznaczonych priorytetów i kierunków działań, a także krajobrazu kulturowego oraz substancji zabytkowej.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030

Strategia jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno–gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres co najmniej 15 lat. Stanowi najszerszy i najbardziej ogólny element nowego systemu zarządzania rozwojem kraju. Uzupełnieniem ramy strategicznej rozwoju Polski do 2030 roku jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. Strategia została przyjęta uchwałą Rady Ministrów w dniu 5 lutego 2013 roku. Celem głównym dokumentu Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030 trzecia fala nowoczesności jest poprawa jakości życia Polaków mierzona zarówno wskaźnikami jakościowymi, jak i wartością oraz tempem wzrostu PKB w Polsce.

Dokument składa się z dwóch części:

I. wstępu wraz z diagnozą i opisem kontekstu społecznego, gospodarczego i międzynarodowego Strategii (w tym szkicu proponowanych rozwiązań w trzech obszarach strategicznych) oraz prezentacji ram makroekonomicznych rozwoju Polski do 2030 r.

II. charakterystyki proponowanych kierunków interwencji (czyli działań do podjęcia w perspektywie 2030 r. służących osiągnięciu celu głównego Strategii) oraz opisu zasad monitorowania i ewaluacji wdrażania projektu Polska 2030.

Kierunki interwencji podporządkowane zostały schematowi trzech obszarów strategicznych, które zostały podzielone na osiem części (zgodnych ze strategicznymi celami rozwojowymi). Są to:

I. W obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:

i. Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna

ii. Polska Cyfrowa

iii. Kapitał ludzki

iv. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko

II. W obszarze równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski:

v. Rozwój regionalny

vi. Transport

III. W obszarze efektywności i sprawności państwa:

vii. Kapitał społeczny

viii. Sprawne państwo

W dokumencie wskazano na potrzebę digitalizacji i udostępnienia zasobów dziedzictwa i kultury, a także upowszechnianie zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym, dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju, jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. W dokumencie tym zakłada się rozwój bogactwa polskich regionów w oparciu o wykorzystanie wewnętrznych potencjałów polskiej przestrzeni – ich dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, potencjału gospodarczego, innowacyjnego oraz naukowego. W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju określono cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju: „*Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie*”.

Osiąganie celu strategicznego musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (zwana dalej KSRR) rozwija postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r.

W dokumencie wyszczególniono 7 głównych wyzwań przed którymi stanie Polska do 2030 r., a także najważniejsze kierunki zmian w polityce regionalnej, Ponadto, określono następujące cele główne:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie

W ramach celu głównego nr 1 wskazano 5 celi szczegółowych, w tym Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów. Wskazano na poprawę dostępności przestrzeni publicznej oraz usług publicznych m.in. w aspekcie architektonicznym. Poprawa dostępności obejmie nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury.

W ramach celu głównego nr 2 wymieniono 3 cele szczegółowe, a jeden nich to: Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. W jego ramach wskazano na potrzebę pełniejszego wykorzystania zasobów kultury i dziedzictwa narodowego przez np. promocję i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Z dniem 13 sierpnia 2019 r. Rada Ministrów przyjęła Uchwałę w sprawie "Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022".

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022 ma na celu realizację przepisu art. 84 w związku z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej

służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego", podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami", podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego", podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Realizacja Programu 2019–2022 będzie prowadzona w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa, w części 24 – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego. w łącznej kwocie równej 25 617 089,00 zł. Wydatki przeznaczone na realizację Programu w następujących latach:

- 2019 – 1 912 600 zł;
- 2020 – 7 638 014,00 zł;
- 2021 – 8 363 300,00 zł;
- 2022 - 7 703 175,00 zł.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego prowadzi działania z zakresu ochrony zabytków jako jednostka samorządu terytorialnego, realizując zadania wynikające z zapisów ustawowych. Prócz tego Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego sprawuje opiekę nad zabytkami, będąc ich właścicielem.

Na szczeblu wojewódzkim zostały opracowane dokumenty strategiczne, które są podstawą prawną oraz pozwalają wskazać kierunki działań dla programów na niższych poziomach jednostek samorządu terytorialnego.

Projekt Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+

15 lipca 2020 r. Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego uchwalił projekt Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+. Strategia odnosi się do wszystkich istotnych aspektów rozwoju Województwa, nie tylko do zadań przypisanych kompetencyjnie do Samorządu Województwa. Strategia składa się z części diagnostycznej (przedstawiającej syntezę uwarunkowań rozwoju, scharakteryzowanych w odrębnym opracowaniu, niebędącym częścią Strategii), części kierunkowej (zawierającej ustalenia dotyczące kształtowania

struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz określającej cele i kierunki rozwoju województwa) oraz części wdrożeniowej (odnoszącej się do sposobu realizacji oraz monitorowania ustaleń Strategii). Ustanowiono następujący cel nadrzędny Strategii: *Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich*. Cel ten zamierza się osiągnąć poprzez koncentrację działań w czterech obszarach tematycznych rozwoju:

1. Obszar społeczeństwo – cel główny: skuteczna edukacja oraz zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo.
2. Obszar gospodarka – cel główny: konkurencyjna gospodarka.
3. Obszar przestrzeń – cel główny: dostępna przestrzeń i czyste środowisko.
4. Obszar spójność – cel główny: spójne i bezpieczne województwo.

W ramach celu głównego: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo wskazano cel operacyjny nr 4. Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe, który wyznacza następujące kierunki rozwoju:

- kształtowanie tożsamości regionalnej mieszkańców województwa;
- kultywowanie tożsamości lokalnej mieszkańców województwa;
- kształtowanie postaw patriotycznych mieszkańców województwa;
- rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu lokalnym i regionalnym;
- rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu krajowym i międzynarodowym;
- rozwój edukacji kulturalnej oraz upowszechnianie kultury wśród mieszkańców regionu;
- upowszechnianie dostępu do zasobów kultury poprzez ich cyfryzację;
- digitalizacja i udostępnianie zasobów bibliotek.

W ramach celu głównego: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko wskazano cel operacyjny nr 3. Przestrzeń kulturowa, który wyznacza następujące kierunki rozwoju:

- ochrona, zachowanie, odnowa, wzmacnianie i promocja dziedzictwa kulturowego województwa (Kierunek ma charakter ogólny i dotyczy wszystkich działań mających na celu ochronę, zachowanie, wzmacnianie potencjału oraz promocję dziedzictwa kulturowego województwa. Do tego kierunku zaliczają się także działania ratownicze wobec obiektów i obszarów będących częścią środowiska kulturowego województwa, zachowanie tradycyjnej kultury wiejskiej, dziedzictwa ginących zawodów, cudów architektury, wsparcie powstających drobnych kolekcji, tworzenia nowych oraz rozwoju istniejących zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa. Wyjątki: Działania służące rozwojowi działalności gospodarczych na bazie walorów środowiskowych powinny być realizowane w ramach celu „Wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju działalności gospodarczych o charakterze turystycznym”);
- adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów publicznych i komercyjnych (Kierunek dotyczy wykorzystania obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów np. prowadzenia instytucji kultury, edukacji, działalności noclegowych, gastronomicznych, handlu, innego rodzaju usług publicznych lub komercyjnych. Obejmuje działania mające na celu ich adaptację do nowych funkcji przy zachowaniu obostrzeń konserwatorskich. Głównym celem działań jest ochrona obiektów istotnych dla dziedzictwa kultury poprzez nadanie im możliwości pełnienia funkcji publicznych lub komercyjnych, wskutek czego niezbędne będzie utrzymywanie ich we właściwym stanie technicznym, pod nadzorem służb konserwatorskich).

W Strategii wskazano wykaz projektów kluczowych, część projektów odnosi się do ochrony i opieki zabytków:

- „Młyn Energii" w Grudziądzu. Placówka zostanie zlokalizowana w zabytkowym budynku, adaptowanym na cele projektu;
- rozbudowa Filharmonii Pomorskiej. Projekt obejmuje m.in. remont i przebudowę istniejącego, zabytkowego obiektu Filharmonii;
- „artefakty przeszłości symbolem tożsamości regionalnej". Projekt zakłada wyeksponowanie lokalnych i regionalnych wyróżników kulturowych (założenia rezydencjalne odgrywające w przeszłości ważną rolę w kreowaniu patriotyzmu i postępu, rewitalizację i zagospodarowanie, a także odbudowę miejsc, obiektów zabytkowych i pozostałości specyficznego dla regionu dziedzictwa kulturowego np. piastowski zespół osadniczo-sakralny – Kałdus i kujawskie megality - Park Kulturowy Wietrzychowice, dokończenie rewitalizacji zespołu parkowodworskiego w Kłóbce, upamiętnienie miejsca narodzin matki Chopina, powstanie muzeum w zespole pałacowo-parkowym w Nawrze, rękodzieło, zanikające zawody rzemieślnicze);
- wsparcie opieki nad zabytkami województwa kujawsko pomorskiego. Wsparcie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych prowadzonych przy obiektach zabytkowych położonych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017 - 2020

Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dniem 24 kwietnia przyjął Uchwałę Nr XXXI/518/17, a załącznikiem do niej został PONZ.

Dokument, jakim jest wojewódzki program opieki nad zabytkami, to strategiczne narzędzie samorządu wojewódzkiego, w którym określone są cele i kierunki jego działań. Ich wykonanie w planowanym okresie funkcjonowania przyjętych założeń jest podstawą kreowania i realizacji polityki ochrony konkretnych – ważnych z punku widzenia realizowanej strategii – obiektów i obszarów zabytkowych. Istotnym elementem tej strategii jest także znaczące zdynamizowanie działań, mających na celu zachowanie dziedzictwa niematerialnego, którego istota, częstokroć pomijana i pomniejszana, jest niezwykle ważną częścią dziedzictwa kulturowego. Materialne świadectwa wieków minionych, język, zwyczaje i obyczaje tworzą wartości, określające tożsamość lokalną czy też regionalną, przekładając się w konsekwencji na poczucie więzi społecznych, tak niezbędnych w społecznościach lokalnych.

Prezentowany Program jest kolejną, trzecią już edycją tego dokumentu, realizowaną przez samorząd województwa kujawsko-pomorskiego. Doświadczenia, zdobyte w poprzednich latach, stały się impulsem do rozwinięcia kierunków, związanych z podniesieniem efektywności podejmowanych działań z zakresu opieki nad dziedzictwem kulturowym regionu.

W programie przedstawiono: podsumowanie dwóch poprzednich edycji programów opieki nad zabytkami, stan dziedzictwa kulturowego w województwie w kontekście dokumentów strategicznych, dziedzictwo materialne oraz niematerialne regionu, cele, kierunki i działania, a także zasady współpracy i finansowania. Program o bardzo wysokiej wartości merytorycznej stanowi kompendium wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego województwa, a także stanowi pewien wyznacznik do sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami.

Wskazano następujące cele operacyjne za pomocą których realizowany będzie strategiczny cel określony w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do

roku 2020 – Plan Modernizacji 2020 +:

- zachowanie dziedzictwa materialnego;
- zachowanie dziedzictwa niematerialnego;
- wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego;
- wzrost konkurencyjności regionu.

Główne kierunki działań przypisane do poszczególnych celów operacyjnych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami przewidywane przez Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego to:

- ochrona ustawowa;
- prace konserwatorskie i restauratorskie;
- edukacja;
- ład przestrzenny;
- dokumentacja i popularyzacja;
- ochrona;
- edukacja;
- zachowanie;
- dokumentacja i badania;
- popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony;
- edukacja;
- ochrona;
- promocja;
- edukacja;
- zagospodarowanie.

Wśród Gmin, które posiadają gminne programy opieki nad zabytkami wymieniono Gminę Bartniczka. W chwili projektowania GPOnZ dla Gminy Bartniczka na lata 2021-2024 Program Opieki nad Zabytkami na szczeblu wojewódzkim nie został uaktualniony o nową perspektywę czasową, tj. od roku 2021.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 - 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 – 2020 został zatwierdzony przez Komisję Europejską dnia 16 grudnia 2014 roku. Program składa się z 12 Osi Priorytetowych wraz z poszczególnymi działaniami.

Celem głównym Regionalnego Programu jest: uczynienie województwa kujawsko-pomorskiego konkurencyjnym i innowacyjnym regionem Europy oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców. Osie priorytetowe programu to:

1. *Wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu.*
2. *Cyfrowy region.*
3. *Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie.*
4. *Region przyjazny środowisku.*
5. *Spójność wewnętrzna i dostępność zewnętrzna regionu.*
6. *Solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry.*
7. *Rozwój lokalny kierowany przez społeczność.*

8. *Aktywni na rynku pracy.*
9. *Solidarne społeczeństwo.*
10. *Innowacyjna edukacja.*
11. *Rozwój lokalny kierowany przez społeczność.*
12. *Pomoc techniczna.*

W ramach osi **4. Region przyjazny środowisku** wskazano priorytety inwestycyjne, którym jednym z nich jest priorytet *6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego*. W jego ramach określono cel szczegółowy: *zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu kujawsko-pomorskiego.* Realizacja priorytetu służyć będzie z jednej strony zachowaniu dziedzictwa naturalnego i kulturowego oraz rozwojowi zasobów kultury, z drugiej bardziej efektywnemu ich wykorzystaniu dla rozwoju społeczno - gospodarczego regionu jako źródła realnych korzyści ekonomicznych.

Program podkreśla, iż w województwie kujawsko-pomorskim znajdują się unikatowe obiekty zabytkowe podlegające ochronie, w szczególności są to obiekty architektury sakralnej, rezydencjonalnej, zamki, zespoły miejskie (UNESCO), zieleń zabytkowa, historyczna infrastruktura wojskowa oraz stanowiska archeologiczne.

W chwili projektowania GPOnZ dla Gminy Bartniczka na lata 2021-2024 RPO WK-P nie został uaktualniony o nową perspektywę czasową, tj. od roku 2021. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem RPO 2021-2027. Należy pamiętać, że Regionalny Program Operacyjny może być rozliczany do 2023 r. (tzw. zasada n+3).

Projekt Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Uchwałą Nr 14/588/18 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2018 r. przyjęto projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko. Plan składa się z następujących elementów:

- Tom 1 Plan województwa;
- Tom 2 Plan miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodków wojewódzkich - Bydgoszczy i Torunia;
- Tom 3 Rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym;
- Aneksy.

W tomie 1 wskazano:

- uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne, w tym identyfikację obszarów funkcjonalnych;
- cel główny i główne zasady zagospodarowania przestrzennego;
- koncepcję kształtowania zagospodarowania przestrzennego województwa;
- kierunki polityki przestrzennej;
- zasady obowiązujące w obszarach funkcjonalnych;
- rekomendacje do polityki krajowej.

W uwarunkowaniach wewnętrznych opisano środowisko kulturowe. „Bogactwo dziedzictwa kulturowego województwa kujawsko-pomorskiego stanowi zachowany zróżnicowany pod względem rodzaju i rozmieszczenia przestrzennego zasób kultury materialnej i niematerialnej będący dziełem pokoleń zamieszkujących te ziemie począwszy od czasów prehistorycznych. Na różnorodność tych zasobów i tożsamość kulturową miały wpływ zaistniałe na przestrzeni wieków zarówno przeobrażenia polityczne, społeczno-

gospodarcze jak i kulturowe. Łącznie na terenie województwa zewidencjonowano, z wyłączeniem zabytków wpisanych do rejestru zabytków, 29 595 zabytkowych obiektów architektury i budownictwa, zieleni, cmentarzy oraz 52 330 nieruchomych zabytków archeologicznych" (stan na 07.11.2017 r. wg danych WUOZ w Toruniu). Opisano osadnictwo na przestrzeni wieków, z terenu gminy Bartniczka zaznaczono na rysunku nr 23, 2 układy ruralistyczne wpisane do ewidencji zabytków. Analizie poddano także:

- architekturę i budownictwo;
- linie kolejowe;
- zieleń;
- cmentarze;
- miejsca bitew i martyrologii;
- szlaki historyczne.

Ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków objęto na terenie województwa kujawsko-pomorskiego 22 układy urbanistyczne (w tym 2 w Bydgoszczy i 5 w Toruniu), 2 455 zabytki architektury i budownictwa, 410 założeń zieleni, 163 cmentarze oraz 171 nieruchomych zabytków archeologicznych (Stan na 28.09. 2016 r. wg danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa). Na rysunku 25 zaznaczono, iż na terenie Gminy Bartniczka występują nieruchome zabytki archeologiczne. Opisano także dobra kultury współczesnej, ochronę krajobrazu kulturowego oraz ochronę uzdrowisk.

W części „kierunki" wskazano ochronę i funkcjonowanie zasobów środowiska kulturowego poprzez:

- przedsięwzięcia zmierzające do obejmowania formami ochrony obiektów i zespołów obiektów o szczególnych wartościach kulturowych oraz wspomaganie prac dla zachowania obiektów objętych ochroną;
- przedsięwzięcia zmierzające dla zachowania wartości obiektów dziedzictwa kulturowego poprzez ich zabezpieczanie, utrzymanie, rewaloryzację, renowację, restaurowanie bądź inne działania mogące wchodzić w zakres przedsięwzięć rewitalizacyjnych
- przedsięwzięcia zmierzające dla ochrony i harmonijnego kształtowania krajobrazów zachowujących tożsamość kulturową oraz walory tradycyjnego zagospodarowania;
- przedsięwzięcia zmierzające dla kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej;
- przedsięwzięcia zmierzające do zagospodarowania bądź adaptacji zasobów dziedzictwa kulturowego dla celów kulturowych i turystycznych;
- rozwój turystyki na bazie zasobów dziedzictwa kulturowego województwa zarówno
- materialnego jak i niematerialnego historycznych ziem regionu i związanego z nim osadnictwa;
- przedsięwzięcia promocyjne i popularyzatorskie zasobów dziedzictwa kulturowego.

Strategia Rozwoju Powiatu Brodnickiego na lata 2014-2022

Dnia 12 listopada 2014 r. Rada Powiatu w Brodnicy podjęła Uchwałę Nr LVII/253/2014 w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Powiatu Brodnickiego na lata 2014-2022.

Jednym z rozdziałów poświęconym diagnozie stanu powiatu jest rozdział 1.6 Walory kulturowe. Wskazano w nim, iż powiat brodnicki znajduje się na pograniczu historycznym ziem: Chełmińskiej, Michałowskiej i Lubawskiej. Wymieniono obiekty zabytkowe wpisane do rejestru z terenu powiatu, w tym również z obszaru Gminy Bartniczka.

Cel strategiczny jaki został wytyczony brzmi: „*Powiat przyjazny ludziom, gospodarce*

i środowisku". Wyznaczono także cele cząstkowe:

- wysoki standard ochrony zdrowia mieszkańców powiatu,
- dobry stan infrastruktury technicznej,
- powiat atrakcyjny dla mieszkańców i ludzi młodych,
- bezpieczny powiat,
- partnerska i spójna współpraca samorządowców, NGO i innych instytucji.

W dokumencie nie uwzględniono ochrony i opieki zabytków w części dotyczącej zadań. W nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego w celu cząstkowym nr 5 wskazano cel działania 5.2.3 Produkty lokalne ze środkiem finansowania „środki pomocowe, inwestorzy".

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Zagadnienia w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy powinny być uwzględnione w dokumentach na szczeblu gminnym. Poniżej zaprezentowano dokumenty strategiczne dla Gminy Bartniczka, w których zawarto przynajmniej podstawowe informacje na temat stanu zasobu kulturowego gminy. Programy strategiczne stanowiły wytyczne do opracowania niniejszej dokumentacji.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bartniczka

Niniejsze Studium przyjęte zostało uchwałą Nr XXVI/171/17 z dnia 29 września 2017 r. przez Radę Gminy Bartniczka.

Dokument składa się z 2 części: I – uwarunkowania, II – uwarunkowania. W części dotyczącej uwarunkowań, w rozdziale 4. przedstawiono zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego, gdzie wyodrębniono następujące podrozdziały:

- rys historyczny obszaru gminy Bartniczka;
- Ważniejsze miejscowości Gminy Bartniczka wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego;
- zespoły podworskie;
- obiekty sakralne – kościoły i cmentarze;
- walory kulturowe Gminy Bartniczka;
- dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony;
- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego;
- zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków;
- zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków;

- zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego;
- ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Bartniczka;
- zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.

Z kolei w podrozdziale 10.2. opisano obiekty i tereny chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków – zespoły podworskie (Gutowo, Komorowo, Sokołowo). W części II kierunki analizie poddano w rozdziale 4. obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej opisując z osobna następujące zagadnienia:

- ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków;
- stanowiska archeologiczne;
- strefa ochrony wsi o zachowanym historycznie układzie ruralistycznym;
- strefa ochrony konserwatorskiej zespołów dworskich i parków dworskich;
- ochrona obiektów sakralnych;
- ochrona obiektów architektury i budownictwa;
- ochrona dóbr kultury współczesnej.

Strategia Rozwoju Gminy Bartniczka na lata 2016 – 2020

Dokument przyjęto Uchwałą Nr XV/92/16 Rady Gminy Bartniczka z dnia 25 maja 2016 r. Składa się z następujących rozdziałów:

1. Wstęp.
2. Charakterystyka gminy.
3. Infrastruktura techniczna gminy.
4. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego.
5. Analiza SWOT.
6. Założenia Strategii.
7. Analiza budżetu gminy.
8. Zarządzanie strategiczne.

Zawarta wizja w Strategii brzmi: „*Gmina Bartniczka jest obszarem przyjaznym dla mieszkańców, wpierającym lokalnych przedsiębiorców, dbającym o stan środowiska naturalnego i kultywującym miejscowe tradycje i zwyczaje”.* Na jej podstawie sformułowano misję w następujący sposób: *„Misją Gminy Bartniczka jest zrównoważony rozwój Gminy w celu zaspokojenia rosnących potrzeb mieszkańców w zakresie poziomu życia, poprzez inwestycje w infrastrukturze technicznej, poprawę warunków życia społeczno – gospodarczego z uwzględnieniem zasad ochrony środowiska naturalnego”.*

W podrozdziale 2.9 opisano dziedzictwo kulturowe, w tym rys historyczny gminy oraz aktualny stan zachowania dziedzictwa kulturowego. W nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego w analizie SWOT wskazano organizację imprez kulturalnych i promujących miejscowe tradycje (Święto Miodu) oraz wspieranie lokalnych grup działania, w tym Kół Gospodyń Wiejskich, a także prowadzenie modernizacji budynków użytku publicznego (urząd, szkoły, które są obiektami zabytkowymi) oraz duża ilość obiektów o walorach kulturowych: zabytki, stanowiska archeologiczne, grodziska jako silne strony. W słabych stronach wskazano m.in. brak publikacji dotyczących Gminy (przewodniki, informatory, materiały informacyjne i promocyjne). Z kolei w szansach podano aktywizację kulturową i rekreacyjną coraz większej części społeczeństwa oraz wykorzystanie działalności kulturowej do promocji regionów.

Wskazano następujące działania identyfikujące się z obszarem dziedzictwa

kulturowego:

- organizacja cyklicznych wydarzeń o zasięgu regionalnym (np. Święto Miodu);
- utworzenie bazy informacji turystycznej;
- pielęgnacja zieleni i obszarów chronionych w celu zachowania ich wartości przyrodniczych;
- modernizacja energetyczna budynku Urzędu Gminy Bartniczka poprzez docieplenie dachu, wymianę oświetlenia na energooszczędne oraz montaż paneli fotowoltaicznych.

W chwili projektowania GPOnZ dla Gminy Bartniczka na lata 2021-2024 Strategia Rozwoju Gminy nie została uaktualniona o nową perspektywę czasową, tj. od roku 2021.

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Bartniczka

Na terenie gminy obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Poniżej wymieniono obowiązujące MPZP uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego, które znajdują się na stronie internetowej http://www.bip.bartniczka.pl/.

1. Uchwała Nr XXXVI/189/14 Rady Gminy Bartniczka z dnia 14 lutego 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren we wsi Jastrzębie, gmina Bartniczka.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: w granicach opracowania planu nie odnotowano występowania stanowisk archeologicznych oraz innych obiektów, podlegających ochronie, jednak w przypadku odkrycia w trakcie realizacji inwestycji przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopaliska archeologicznego, osoby prowadzące roboty budowlane i ziemne są zobowiązane postępować zgodnie z przepisami odrębnymi.

2. Uchwała Nr XV/112/20 Rady Gminy Bartniczka z dnia 30 marca 2020 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w północnej części obrębu Radoszki, Gmina Bartniczka.

W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) w granicach obszaru objętego planem znajduje się:

a) strefa ochrony konserwatorskiej dla zabytkowego założenia cmentarza, założonego na przełomie XIX/XX w., wpisanego do wojewódzkiej ewidencji zabytków,

b) budynek zabytkowy wpisany do wojewódzkiej ewidencji zabytków – szkoła z pocz. XX w. na działce nr 65/1, obręb Radoszki.

2) obszar wymieniony w pkt 1a i obiekt wymieniony w pkt 1b, obejmuje się ochroną na podstawie miejscowego planu.

Brak jest natomiast występowania w granicach obszaru objętego planem stanowisk archeologicznych oraz innych obiektów, podlegających ochronie konserwatorskiej, a wprowadzone parametry dla projektowanej zabudowy i zagospodarowania terenu pozwalają na zachowanie walorów architektonicznych i krajobrazowych

3. Uchwała Nr VII/40/03 Rady Gminy w Grążawach z dnia 09 września 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Grążawy w części wsi Bartniczka obejmującej tereny pod budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne.

Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego:

W przypadku odkrycia w trakcie realizacji inwestycji przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopalisk archeologicznych należy wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć i niezwłocznie powiadomić Wojewódzkiego Konserwatora

Zabytków.

4. Uchwała Nr VII/39/03 Rady Gminy w Grążawach z dnia 09 września 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Grążawy w części wsi Bartniczka obejmującej teren pod usługi z funkcją mieszkaniową.

Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego:
Nowa zabudowa winna odznaczać się wysokimi walorami estetycznymi, zaleca się zabudowę niską nawiązującą usytuowaniem, gabarytami, kształtem i pokryciem dachu do pobliskiej zabudowy o wartościach kulturowych wsi Bartniczka.
W przypadku odkrycia w trakcie realizacji inwestycji przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopalisk archeologicznych należy wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć i niezwłocznie powiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5. Uchwała Nr VII/41/03 Rady Gminy w Grążawach z dnia 09 września 2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Grążawy w części wsi Radoszki obejmującej teren pod budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne.

Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego:
Nowa zabudowa winna usytuowaniem, gabarytami, kształtem i pokryciem dachu do pobliskiej zabudowy o wartościach kulturowych wsi Radoszki.
W przypadku odkrycia w trakcie realizacji inwestycji przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopalisk archeologicznych należy wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć i niezwłocznie powiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

6. Uchwała Nr XX/140/20 Rady Gminy Bartniczka z dnia 21 października 2020 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego we wsiach Igliczyzna i Nowe Świerczyny, Gmina Bartniczka.

W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:
1) w granicach obszaru objętego planem znajdują się następujące obiekty podlegające ochronie na podstawie
planu miejscowego:
a) budynek mieszkalny nr 8 na działce nr 33/1 – obręb Igliczyzna,
b) budynek gospodarczy na działce nr 33/1 – obręb Igliczyzna,
c) budynek mieszkalny nr 6 na działce nr 58/1 – obręb Igliczyzna,
d) budynek gospodarczy na działce nr 58/1 – obręb Igliczyzna,
2) dla budynków wymienionych w pkt 1 ustala się następujące zasady ich ochrony:
a) nakaz zachowania lub odtworzenia historycznego wyglądu architektonicznego w zakresie: gabarytu, kształtu bryły oraz geometrii dachu i rodzaju pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania lub odtworzenia historycznego detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji historycznych otworów okiennych i drzwiowych,
b) zakaz tynkowania elewacji ceglanych,
c) zakaz docieplania zewnętrznych ścian budynku od zewnątrz,
d) nakaz zachowania historycznej stolarki okiennej i drzwiowej, ale w przypadku jej złego stanu technicznego bądź jej braku, obowiązuje nakaz jej odtworzenia według przekazów ikonograficznych lub przez analogię do wyglądu typowej dla danego obiektu stolarki historycznej,
e) nakaz zachowania bądź przywrócenia historycznej kolorystyki elewacji i pokrycia dachów historycznej zabudowy,

f) nakaz stosowania opierzeń blacharskich, rynien i rur spustowych z niemalowanej i niepowlekanej blachy,
g) zakaz stosowania opaski z kostki betonowej lub z wylewki cementowej wokół budynku.

7. Uchwała Nr XX/139/20 Rady Gminy Bartniczka z dnia 21 października 2020 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego we wsi Nowe Świerczyny, Gmina Bartniczka.

W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:
1) położenie części terenu przedmiotowego planu w granicach obszaru historycznego układu ruralistycznego wsi Nowe Świerczyny, w typie owalnicy, założonym na początku XX w. przez osadników niemieckich, na którym położone są obiekty o wartości historyczno-kulturowej, ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
– objęte ochroną na podstawie planu miejscowego:
a) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 1 (działka nr 247/9),
b) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 2 (działki nr 258/5 i 258/6),
c) budynek mieszkalny wraz z kuźnią z ok. 1912 r., Nowe Świerczyny 5 (działka nr 239),
d) budynek gospodarczy z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 5 (działka nr 239),
e) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 7 (działka nr 238/2),
f) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 9 (działka nr 236),
g) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 14 (działka nr 233/5),
h) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 17 (działka nr 202/21),
i) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 27 (działka nr 298),
j) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 29 (działka nr 297),
k) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 31 (działka nr 296),
l) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 33 (działka nr 294),
m) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 39 (działka nr 260/8),
n) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 8 (działka nr 313/4),
o) dom kołodzieja z 1 ćw. XX wieku, Nowe Świerczyny 6 (działka nr 319/2),
p) szkoła z lat 1913-1914, Nowe Świerczyny 4 (działka nr 320/2),
q) budynek mieszkalny z pocz. XX w., Nowe Świerczyny 38, (działka nr 326/1),
r) dawny kościół ewangelicki z 1912 r., położony na działce nr 323, obecnie kościół filialny parafii rzymsko-katolickiej pr. Św. Mikołaja Biskupa parafii Cielęta;
2) objęcie ochroną na podstawie planu miejscowego następujących obiektów:
a) budynek gospodarczy, Nowe Świerczyny 32 (działka nr 317/4),
b) budynek mieszkalny Nowe Świerczyny 36 (działka nr 377/1);
3) zasady ochrony w strefie ochrony konserwatorskiej dla historycznego układu ruralistycznego wsi Nowe Świerczyny:
a) nakaz zachowania wszystkich elementów historycznej struktury przestrzennej układu, w tym przebiegu historycznych dróg,
b) dopuszczenie na obszarze strefy ochrony konserwatorskiej nowej zabudowy charakteryzującej się wysokimi walorami estetycznymi, dostosowanej do obiektów historycznych pod względem usytuowania (bezkonfliktowe włączenie w przestrzeń i brak zniekształcenia historycznego układu ruralistycznego), skali, bryły, kształtu dachu, typu zabudowy oraz kolorystyki elewacji i dachu zgodnie z zasadą dobrego sąsiedztwa,
c) nakaz utrzymania linii zabudowy wyznaczonej przez budynki mieszkalne o wartości historycznokulturowej,
d) zakaz wprowadzania dominant wysokościowych na obszarze historycznego układu ruralistycznego;
4) zasady ochrony dla budynków wymienionych w pkt 1 i 2:
a) nakaz zachowania lub przywrócenia historycznego wyglądu architektonicznego

zabytkowych budynków w zakresie: gabarytu, kształtu bryły oraz geometrii dachu i rodzaju pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania lub przywrócenia historycznego detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji historycznych otworów okiennych i drzwiowych,
b) zakaz tynkowania elewacji ceglanych,
c) zakaz ocieplania elewacji budynków,
d) dopuszczalna kolorystyka tynkowanych elewacji stonowana, utrzymana w gamie barw ziemi (np. odcienie „ciepłej" szarości, naturalnego piasku),
e) nakaz stosowania opierzeń blacharskich, rynien i rur spustowych z niemalowanej i niepowlekanej blachy;
5) w granicach opracowania planu nie odnotowano występowania nieruchomych zabytków archeologicznych, podlegających ochronie konserwatorskiej, jednak w przypadku odkrycia w trakcie realizacji inwestycji przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopaliska archeologicznego, osoby prowadzące roboty budowlane i ziemne są zobowiązane zabezpieczyć znalezisko, wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć i postępować zgodnie z przepisami odrębnymi.

8. Uchwała Nr XX/138/20 Rady Gminy Bartniczka z dnia 21 października 2020 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego we wsi Stare Świerczyny, Gmina Bartniczka.

W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:
1) w granicach obszaru objętego planem znajduje się obiekt zabytkowy wpisany do wojewódzkiej ewidencji zabytków objęty ochroną konserwatorską na podstawie planu miejscowego: budynek mieszkalny nr 8 na działka nr 222/2 – obręb Świerczyny;
2) dla budynku wymienionego w pkt 1 ustala się następujące zasady jego ochrony:
a) nakaz zachowania lub odtworzenia historycznego wyglądu architektonicznego w zakresie: gabarytu, kształtu bryły oraz geometrii dachu i rodzaju pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania lub odtworzenia historycznego detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji historycznych otworów okiennych i drzwiowych,
b) dopuszczalna kolorystyka tynkowanych elewacji budynku o wartości historyczno-kulturowej: stonowana, utrzymana w gamie barw ziemi (np. odcienie „ciepłej" szarości, naturalnego piasku);
3) w granicach opracowania planu znajduje się nieruchomy zabytek archeologiczny – nieeksponowane stanowisko archeologiczne z nawarstwieniami kulturowymi, objęte strefą „OW" ochrony archeologicznej;
4) ochronę zabytku archeologicznego należy uwzględnić na etapie projektowania i realizacji zabudowy terenu, zgodnie z wymaganiami przepisów odrębnych.

9. Uchwała Nr XX/141/20 Rady Gminy Bartniczka z dnia 21 października 2020 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w obrębie Jastrzębie, Gmina Bartniczka.

W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:
1) w granicach obszaru objętego planem znajdują się następujące obiekty objęte ochroną na podstawie planu miejscowego:
a) budynek mieszkalny nr 125 na działce nr 323 – obręb Jastrzębie,
b) budynek mieszkalny nr 119 na działce nr 347/3 – obręb Jastrzębie;
2) dla budynków wymienionych w pkt 1 ustala się następujące zasady ich ochrony:

a) nakaz zachowania lub odtworzenia historycznego wyglądu architektonicznego w zakresie: gabarytu, kształtu bryły oraz geometrii dachu i rodzaju pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania lub odtworzenia historycznego detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji historycznych otworów okiennych i drzwiowych,
b) zakaz tynkowania elewacji ceglanych,
c) zakaz docieplania zewnętrznych ścian budynku od zewnątrz,
d) nakaz zachowania historycznej stolarki okiennej i drzwiowej, ale w przypadku jej złego stanu technicznego bądź jej braku obowiązuje nakaz jej odtworzenia według przekazów ikonograficznych lub przez analogię do wyglądu typowej dla danego obiektu stolarki historycznej,
e) nakaz zachowania bądź przywrócenia historycznej kolorystyki elewacji i pokrycia dachów historycznej zabudowy,
f) nakaz stosowania opierzeń blacharskich, rynien i rur spustowych z niemalowanej i niepowlekanej blachy,
g) zakaz stosowania opaski z kostki betonowej lub z wylewki cementowej wokół budynku

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii Gminy Bartniczka[1]

Najstarsze odnotowana przez archeologów dowody świadczące o obecności człowieka na obszarze powiatu brodnickiego pochodzą sprzed 11-12 tysięcy lat. Najwcześniejszy ślad osadnictwa, sprzed 10 tysięcy lat odkryto w Mszanie koło Brodnicy. Na przełomie VII i VIII wieku na tereny napłynęła ludność słowiańska. Od przełomu X i XI wieku obszar ten stanowił pogranicze powstającego państwa piastowskiego. Tereny przygraniczne chroniły liczne grody. Prawdopodobnie w XI wieku tereny na zachód od Drwęcy weszły w skład ziemi chełmińskiej, zaś na jej lewym brzegu powstał okręg grodowy z ośrodkiem w Świeciu, później zastąpiony przez powstałe przed 1240 rokiem Michałowo. Dzisiejszy obszar gminy Bartniczka leży na terenie historycznych Ziem Michałowskiej oraz Dobrzyńskiej.

W 1298 roku założono miasto Brodnica, a wraz z nim powstał zamek będący siedzibą krzyżackiej załogi i komtura. Stanowiły one odtąd gospodarczy i administracyjny ośrodek regionu. W okresie podziału dzielnicowego obszar ten pozostawał we władaniu książąt mazowieckich. W roku 1303 Ziemia Michałowska została zastawiona na rzecz Zakonu Krzyżackiego przez księcia kujawskiego (inowrocławskiego) Leszka Siemomysła. W roku 1317 Zakon nabył ją na własność. W 1454 roku związek Pruski wypowiedział posłuszeństwo zakonowi, a Ziemię Chełmińską i Michałowską inkorporowano do Polski. Po 1446 r. ziemia została włączona na stałe do Korony Królestwa Polskiego. W zakresie administracji kościelnej obszar gminy należał do diecezji płockiej, a po opanowaniu Ziemi Chełmińskiej przez Krzyżaków, do utworzonego w 1243 r. Biskupstwa chełmińskiego.

Wiek XVI to okres odbudowy i pomyślności gospodarczej regionu powodowany zapotrzebowaniem na płody rolne i produkty leśne.

W okresie wojny siedmioletniej w latach 1758 i 1763 ziemię michałowską przemierzały wojska pruskie, co przyniosło upadek gospodarczy i ubożenie mieszkańców.

Po I rozbiorze (1772-74) Prusy zgrabiły obszar dawnego województwa chełmińskiego, który według podziału z roku 1818 znalazł się w utworzonej wówczas regencji kwidzyńskiej. W latach 1807-1815 powiat michałowski znajdował się w granicach

Księstwa Warszawskiego. Po tym okresie obszar został ponownie włączony do zaboru pruskiego. Okres panowania pruskiego nad tymi terenami wiązał się z ich intensywną kolonizacją przez Niemców, próbami germanizacji i często z represjami wobec Polaków. W okresie zaborów region rozwijał się gospodarczo, polepszyła się wtedy infrastruktura rolnicza i sieć komunikacyjna. Gmina Bartniczka wróciła w granice Polski (województwo bydgoskie) w styczniu 1920 roku.

W 1939 roku niemieckie władze okupacyjne wcieliły powiat brodnicki do Okręgu Gdańsk - Prusy Zachodnie. Okres okupacji niemieckiej, który pozostawił rozsiane na mapie powiatu liczne miejsca martyrologii, zakończył się w styczniu1945 roku wkroczeniem wojsk radzieckich.

W 1975 roku, na skutek zmian, jakie dokonano w podziale administracyjnym powiat brodnicki przestał istnieć, a należące do niego gminy włączono do województwa toruńskiego. Od 1992 r. gmina podlega diecezji toruńskiej. Ostatnia reforma administracyjna spowodowała od 1 stycznia 1999 r. powrót na mapy powiatu brodnickiego, jako części Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Do końca roku 2004 gmina nosiła nazwę Grążawy, wtedy to przysiółek Bartniczka uzyskał status pełnoprawnej miejscowości. Od dnia 1 stycznia 2005 r. gmina nosi nazwę Bartniczka. Nazwa Bartniczka wywodzi się od barci lub bartników. Uchwałą Rady Gminy Bartniczka z dnia 15 maja 2009 roku zatwierdzono projekt herbu, flagi i pieczęci Gminy Bartniczka.

Z powyższego opisu wynika, iż ziemie gminy Bartniczka charakteryzuje niejednorodna przeszłość. Miejscowości gminy w przeszłości należały do różnych właścicieli oraz parafii.

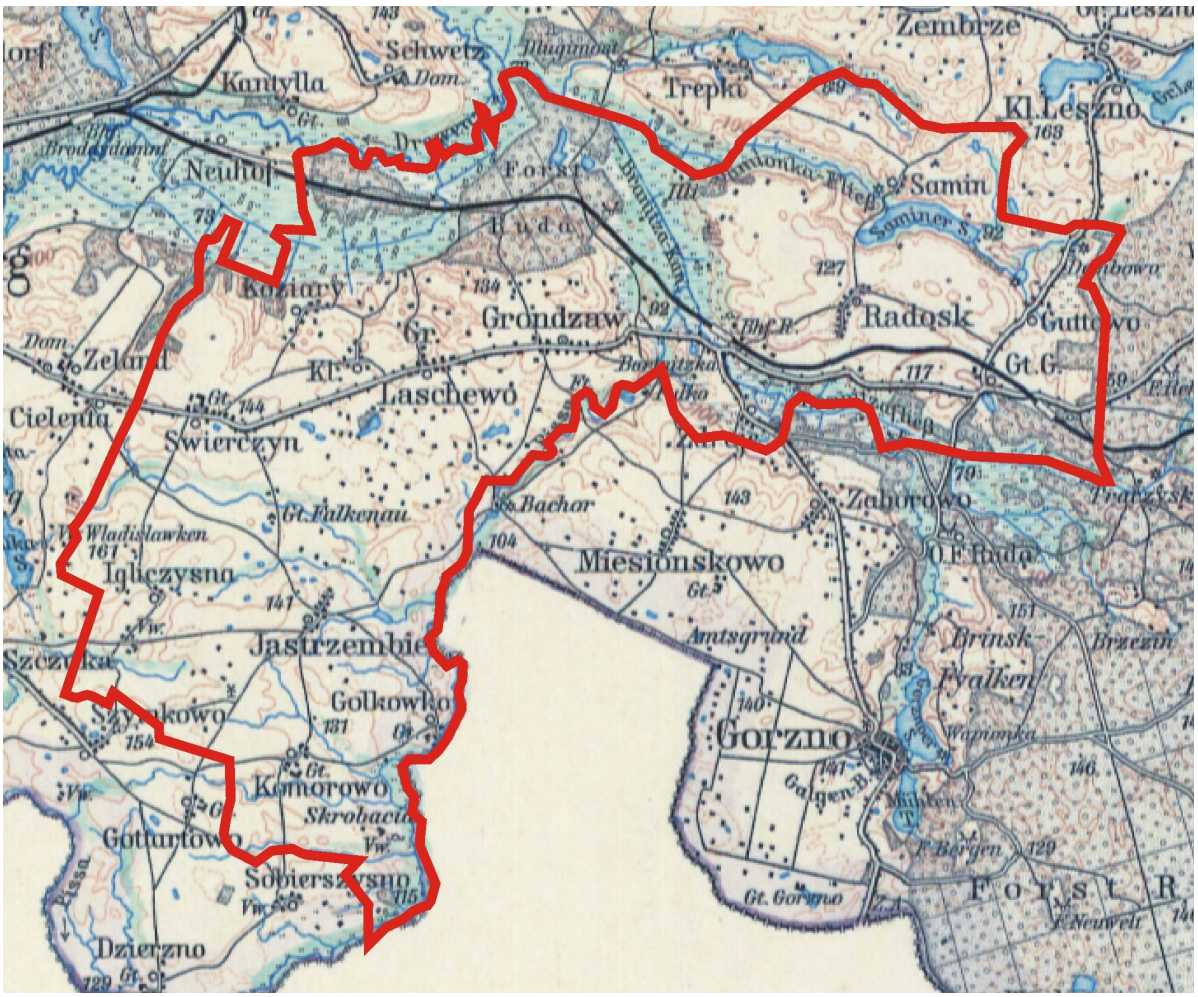

Ryc. 5. Bartniczka i okolice w 1913 r.

Źródło: maps.mapywig.org

W dalszej części opracowania wymieniono oraz krótko scharakteryzowano ważniejsze miejscowości w gminie, które odznaczają się zachowanym i widocznym dziedzictwem kulturowym. Dołączono również ryciny przedstawiające układy przestrzenne z lat 1910 – 1911 oraz 1944 r. (Komorowo).

BARTNICZKA

Bartnicka 1755, Bartniczki 1879, późn. niem. Bartnitzka

Wieś położona w odległości około 15 km na wschód od Brodnicy. Zlokalizowana jest w dolinie Brynicy powyżej ujścia Pissy. Dawniej osada w powiecie brodnickim należąca do parafii katolickiej w Grążawach i parafii ewangelickiej w Górznie. W 1773 r. była leśną kolonią z dwoma włościańskimi gospodarstwami. W 1789 r. - wieś królewska z dwoma domami. W 1885 r. Bartniczka liczyła 38 mieszkańców. W 1921 r. na terenie wsi znajdowało się dziewięć budynków i 94 mieszkańców. We wsi, przy drodze powiatowej Brodnica - Górzno, rośnie drzewo uznane za pomnik przyrody - lipa drobnolistna o obwodzie 434 cm. Na terenie wsi zlokalizowanych jest 18 udokumentowanych stanowisk archeologicznych (Ewidencja Nieruchomych Zabytków Archeologicznych, stan na kwiecień 2014 r.), w tym m.in.: ślady osadnictwa z epoki neolitu – kultura pucharów lejkowatych, a także z czasów średniowiecznych. Z dniem 30.06.2020 r. miejscowość liczyła 741 os.

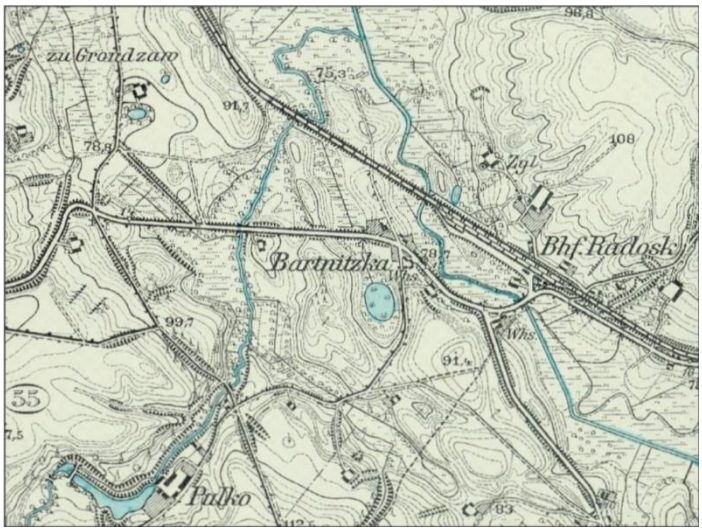

Ryc. 6. Bartniczka, 1911 r.

Źródło: Mapa: Radosk (sektion 2783), Kujawsko – Pomorska Biblioteka Cyfrowa

GOŁKÓWKO

Golcovo 1239, Golcovo Theutonicalis, Gołkowo Małe 1570, niem. Golkowko

Wieś leżąca nad strugą Pissą, dopływem Brynicy. Pierwsze wzmianki o Gołkówku pochodzą z 1239 r. jako o własności biskupstwa płockiego. Bolesław Mazowiecki potwierdza przynależność wsi do zamku w Świeciu. W 1325 r. należy do parafii w Górznie. W 1570 r. w powiecie michałowskim, należy do parafii w Jastrzębiu. W 1772 r. jej powierzchnia liczyła 189 ha. Od połowy XVIII wieku dwór w Gołkówku był siedzibą starostów. W 1786 r. folwark został przyłączony do dóbr Gutowskich. W 1789 r. folwark królewski, karczma i młyn wodny, siedziba nadleśnictwa lidzbarskiego i okręgu lubawskiego. W 1885 r. obszar dworski o pow. 181 ha, 105 mieszkańców. W 1910 r. 5 budynków mieszkalnych i 12 gospodarczych, 70 mieszkańców. W 1921 r. trzy budynki mieszkalne i 73 mieszkańców. Budynek gospodarczy – spichlerz z przełomu XIX/XX wieku oraz młyn wodny z początku XX wieku stoją do dziś. Na terenie Gółkowa zlokalizowanych jest 21

udokumentowanych stanowisk archeologicznych, w tym: ślady osady neolitycznej kultury amfor kulistych, ślady osad wczesnego i późnego średniowiecza. Z dniem 30.06.2020 r. miejscowość liczyła 94 os.

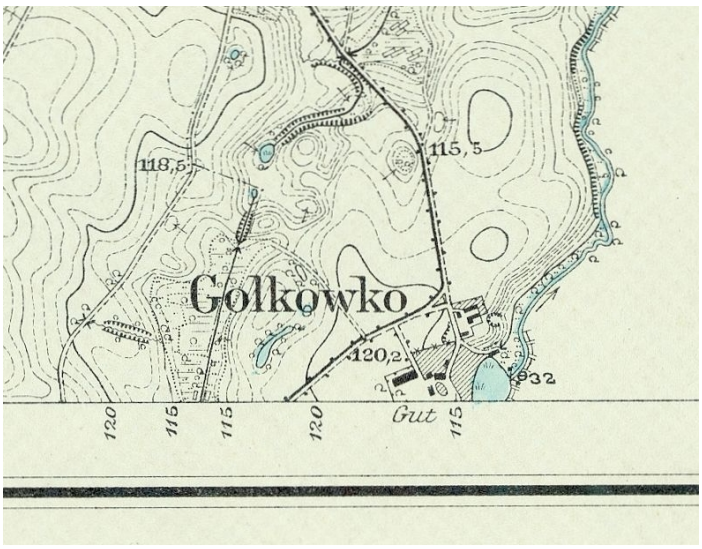

Ryc. 7. Długi Most, 1911 r.

Źródło: Mapa: Radosk (sektion 2783), Kujawsko – Pomorska Biblioteka Cyfrowa

GRĄŻAWY

Grużawy, Gruziawy, Gremsewo 1239, Grensew, Gransow 1306, Granzowo 1337,Geondziawy 1339, Gondzaw 1776, późno niem. Grążawy 1921

Wieś położona jest w odległości 12 km na wschód od Brodnicy na wysoczyźnie morenowej, opadającej na północy wsi stromą krawędzią ku Dolinie Drwęcy. Była jedną ze wsi biskupów płockich, należących do kasztelanii świeckiej. Wzmiankowano o niej w dokumentach z 1239 r. W 1322 r. nastąpiła lokacja wsi na 50 włóknach. W 1618 r. posiadała własną szkołę. Od połowy XVIII wieku dwór był siedzibą starostów. W 1772 r. obejmowała obszar 823 ha. W 1789 r. wieś królewska posiadała karczmę i 29 domów. W 1885 r. składała się z 470 mieszkańców. W 1910 r. liczyła 100 budynków mieszkalnych, 123 gospodarcze i 716 mieszkańców. W 1921 r. – 104 budynki mieszkalne i 758 mieszkańców, z tego osiedle Bartniczka – 9 budynków mieszkalnych i 94 mieszkańców, a wieś Grążawy 95 budynków mieszkalnych i 664 mieszkańców. Do 2004 r. wieś gminna.

Na terenie wsi zlokalizowany jest kościół parafialny p.w. Św. Marcina z 1763 r. z drewnianą dzwonnicą (1795 r.). Charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego wsi są także drewniane chaty z połowy XIX wieku. Wieś jest przykładem układu ruralistycznego – ulicówka. Z dniem 30.06.2020 r. miejscowość liczyła 527 os.

Ryc. 8. Grążawy, 1911 r.
Źródło: Mapa: Radosk (sektion 2783), Kujawsko – Pomorska Biblioteka Cyfrowa

GUTOWO
Gutau 1414, Gutaw, Guthowo 1570, niem. Guttowo

Wieś położona jest w odległości 19 km na wschód od Brodnicy. Dawniej był to folwark i stacja kolejowa leżące w powiecie brodnickim. Folwark należał do parafii katolickiej w Radoszkach i parafii ewangelickiej w Górznie. Było własnością kapituły chełmińskiej, która w 1429 r. nadaje przywilej wsi. W 1666 r. wieś szlachecka, w której mieszkało 3 ogrodników, karczmarz i młynarz. Pierwsza wzmianka o folwarku pochodzi z 1773 r. W wyniku pruskiej sekularyzacji Gutowo stało się majątkiem królewskim. W 1786 r. Georg Wilhelm Schloss dzierżawi folwark wraz z majątkiem w Gołkówku i Wilamowie. W 1788 r. majątek przejmuje jego syn Friedrich Schloss. W 1858 r. folwark kupuje Adalbert Mathaes. W 1933 r. majątek rozparcelowano, a w 1939 r. nastąpiła druga parcelacja. W 1773 r. w majątku mieszkało 18 włościan, a w 1789 r. składało się na niego 26 domów. Na początku XIX wieku przyłączono do niego część folwarku Nowy Dwór; powstała gorzelnia parowa. W 1864 r. wieś obejmowała 673 ha. W 1885 r. obszar dworski wynosił 599 ha, a na jego terenie mieszkało 108 osób. W 1910 r. obszar dworski liczył 903 ha i 10 budynków mieszkalnych, 31 obiektów gospodarczych i 173 mieszkańców. W 1921 r. – 9 budynków mieszkalnych i 198 mieszkańców, w tym Gutowo folwark – 8 budynków i 184 mieszkańców, Gutowo stacja kolejowa – 1 budynek i 14 mieszkańców. W roku 1920 dwór uległ spaleniu, został odbudowany i spłonął ponownie w 1931 ro. Odbudowany, a następnie przebudowany w latach 50-tych. Zachowało się założenie przestrzenne murowanego zespołu podworskiego z 2 poł. XIX wieku, park dworski koniec XVIII wieku, dwór z 1920 r. Z zespołu folwarcznego zachowały się: rządcówka, gorzelnia, spichlerz wraz z chlewnią i stajnią koni pociągowych, drewniany magazyn, kurnik, obora i budynki mieszkalne z 1911 r. przeznaczone dla pracowników majątku wraz z budynkami gospodarczymi.

W 1887 r. oddano do użytku linię kolejową na trasie Brodnica - Lidzbark o długości 32 km, przy której w Gutowie zbudowano budynki kolejowe.

Budynek drużnicowego zachował się po dzień dzisiejszy. Częściowo ostał się także cmentarz ewangelicki z XIX wieku.

Na terenie wsi znajduje się 20 udokumentowanych stanowisk archeologicznych, w tym z czasów neolitu. Z dniem 30.06.2020 r. miejscowość liczyła 345 os.

Ryc. 9. Gutowo, 1910 r.
Źródło: Mapa: Lautenburg (sektion 2784), www.mapy.amzp.pl

JASTRZĘBIE
Jastrimbe 1239, Jastrambe 1317, Jastrebe, Jastirsam, Habichit 1560, Jastrzębie 1570, niem. Jastrzembie

Nazwa wsi przypuszczalnie pochodzi od zajęcia mieszkańców osady służebnej - hodowla jastrzębi w celach łownych. Inną hipotezą jest stworzenie nazwy przez pierwszych osadników, którzy podczas karczowania lasów znajdowali liczne gniazda lęgowe jastrzębi.

Wieś położona w odległości 10 km na południowy - wschód od Brodnicy na falistej wysoczyźnie morenowej, w dolinie małego dopływu Pissy. Miejscowość o średniowiecznej metryce. W roku 1239 własność biskupstwa płockiego. Bolesław Mazowiecki potwierdza biskupowi płockiemu Gunterowi przynależność wsi Jastrzębie z jeziorem i innymi gruntami do zamku w Świeciu. W 1317 r. granice Jastrzębia były częścią granic między dobrami biskupa płockiego a Zakonem. W 1325 r. biskup płocki Florian otrzymuje Jastrzębie od Zakonu. W latach 1391-93 wielki mistrz Konrad Wallenrod odkupuje od Kościoła wieś Jastrzębie za 666 grzywien. W roku 1396 własność Zakonu w komturstwie brodnickim. W 1570 r. własność biskupstwa płockiego w powiecie michałowskim, kluczu gorzeńskim, diecezji płockiej. W 1772 r. liczyła 1146 ha. W 1789 r. wieś królewska, 38 domów. W 1867 r. wieś w dzierżawie – 44 morgi, karczma, młyn. W 1869 r. powierzchnia wsi wynosiła 3 968 mórg, 73 budynki, 555 mieszkańców i szkoła. W 1921 r. składała się z 98 budynków i 706 mieszkańców, w tym: Jastrzębie wieś – 94 budynki i 657 mieszkańców, Sokołowo folwark – 4 budynki i 47 mieszkańców. Do roku 1954 miejscowość była siedzibą gminy Jastrzębie.

Na terenie miejscowości znajdują się liczne obiekty dawnego budownictwa ludowego – chłopskie chaty, spichlerz, poczta wszystkie z przełomu XIX i XX wieku. W Jastrzębiu zlokalizowany jest zabytkowy drewniany kościół parafialny p.w. NMP z drewnianą dzwonnicą, plebanią i przykościelnym cmentarzem. Dotąd na terenie Jastrzębia zlokalizowano ponad 40 stanowisk archeologicznych. Z dniem 30.06.2020 r. miejscowość liczyła 505 os.

Ryc. 10. Jastrzębie, 1911 r.

Źródło: Mapa: Radosk (sektion 2783), Kujawsko – Pomorska Biblioteka Cyfrowa

KOMOROWO

niem. Kumorowo

Dawniej dobra rycerskie położone nad strugą Pissą, przy granicy Królestwa polskiego. Miały powierzchnię 3 564 morgów, 24 budynki i 191 mieszkańców. Własność rodziny Jesiewskich, od 1820 r. Sulerzyckiego, od 1870 r. Banku Toruńskiego: Donimirski, Kalkstein, Łyskowski i spółka. Dzierżawca – Zieliński, a w 1884 r. Paweł Grabski. W 1910 r. Komorowo posiadało 660 ha, 20 budynków i 251 mieszkańców. W 1921 r. – 9 budynków, 203 mieszkańców, w tym: Komorowo folwark – 6 budynków i 165 mieszkańców, Skrobacja folwark – 3 budynki i 38 mieszkańców.

Do dnia dzisiejszego zachował się zespół podworski, w tym: dwór murowany, park dworski, gorzelnia i magazyny. Na terenie Komorowa zlokalizowano ponad 30 stanowisk archeologicznych, z których część pochodzi z epoki neolitu. Z dniem 30.06.2020 r. miejscowość liczyła 364 os.

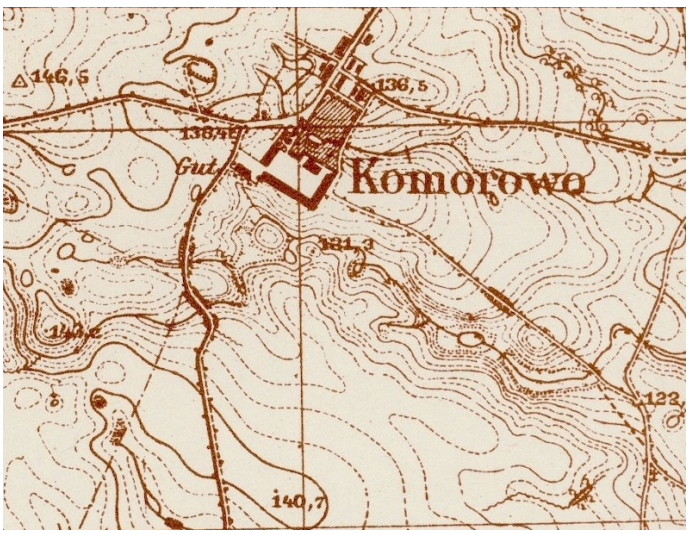

Ryc. 11. Komorowo, 1944 r.

Źródło: Mapa: Gorzberg (sektion 2883), www.mapy.amzp.pl

ŁASZEWO

niem. Gross Laszewo

Wieś położona w odległości 10 km na wschód od Brodnicy przy trakcie brodnicko-lidzbarskim. W II poło XVI w. był tu folwark klucza górznieńskiego o powierzchni I włóki, a w 1772 r. -836 ha. W 1884 r. posiadała 2523 morgi powierzchni, 172 budynki w tym 58

budynków mieszkalnych i 381 mieszkańców, natomiast w 1910 r. - 652 ha, 83 budynki mieszkalne i 543 mieszkańców, zaś w 1921-84r. budynki mieszkalne i 550 mieszkańców. Wieś jest przykładem układu ruralistycznego – ulicówka. Z dniem 30.06.2020 r. miejscowość liczyła 345 os.

Ryc. 12. Łaszewo, 1944 r.
Źródło: Mapa: Radosk (sektion 2783), www.mapy.amzp.pl

RADOSZKI
Radischkow 1408, Dadiszkow 1411, Radisk 1412, niem. Radosk

Dawny gród rycerski (wczesnośredniowieczne grodzisko stożkowate). Zapewne zniszczony podczas najazdu tzw. Wojny głodowej w 1414 r.

Radoszki położone są w bliskim sąsiedztwie Jeziora Samińskiego, niedaleko rzeki Brynicy i drogi do Lidzbarka. Wieś należała do parafii ewangelickiej w Górznie. W 1808 r. posiadała 127 budynków, 56 domów i 432 mieszkańców. W 1885 r. – 73 budynki i 542 mieszkańców. We wsi znajdowała się dwuklasowa szkoła katolicka. W 1910 r. teren wsi obejmował 1 091 ha, 79 budynków i 656 mieszkańców. W 1921 r. – 79 budynków i 658 mieszkańców, w tym: Radoszki – stacja kolejowa – 4 budynki i 68 mieszkańców, Radoszki wieś – 75 budynków i 590 mieszkańców. Pierwszego września 1887 r. powstała stacja kolejowa przy trasie Brodnica – Lidzbark, która stanowiła główną bazę przeładunkową dla Górzna. Długość linii kolejowej wynosiła 32 km.

W Radoszkach znajdują się: zabytkowy kościół parafialny z 1717 r. p.w. Świętych Wawrzyńca i Mikołaja, budynki PKP z początku XX wieku, drewniane domy (przełom XIX i XX wieku), szkoła, plebania i cmentarz (XIX wiek). Na terenie wsi zlokalizowano ponad 40 stanowisk archeologicznych, głównie z okresu wczesnego średniowiecza. Z dniem 30.06.2020 r. miejscowość liczyła 708 os.

Ryc. 13. Radoszki, 1911 r.

Źródło: Mapa: Radosk (sektion 2783), Kujawsko – Pomorska Biblioteka Cyfrowa

ŚWIERCZYNY

Swyrcina 1325, Swircze, Swerczyn, niem Swierczyn

Dwie wsie leżące w odległości 8 km na wschód od Brodnicy, przy drogach: z Brodnicy do Lidzbarka – Stare Świerczyny i z Brodnicy do Jastrzębia – Nowe Świerczyny. Dawniej dobra rycerskie, własność rycerza Grzymisława (1325 r.). W 1526 r. Jan z Turzna i Krzysztof Osiecki otrzymują przywilej na wsie Świerczyny i inne. W roku 1558 Antoni Iłowski oddaje swą część w Świerczynach Marcinowi Elżanowskiemu, zatrzymując sobie karczmę. W 1570 r. wieś jest własnością Jadwigi Osieczkowskiej, Elżanowskiego juniora i Macieja Osieczkowskiego. Ziemia należy do powiatu michałowskiego i parafii Cielęta. W 1774 r. obszary leśne w Świerczynach należały do rewiru Ruda.

W 1858 r. wieś była własnością Sulerzyckiego, w 1885 r. Ernesta Brauna, dawniej należała do Wybickich. Świerczyny w 1885 r. posiadały 17 domów, 282 mieszkańców, gorzelnię parową, cegielnię i koński młyn.

Około 1912 r. w wyniku działalności kolonistów niemieckich powstała ok. 1 km na południe od Świerczyn nowa wieś nazwana Nowe Świerczyny. Wieś usytuowano przy skrzyżowaniu dwóch dróg o charakterze lokalnych połączeń tj. dróg ze Świerczyn do Igliczyzny i z Cieląt do Gołkówka. W nowo założonej osadzie wybudowano szkołę, kościół, kuźnię, warsztat kołodziejski i karczmę. W 1910 r. wieś liczyła 14 budynków, 268 mieszkańców i 979 ha. W 1921 r. – 47 budynków i 323 mieszkańców.

Typ układu osadniczego Stare Świerczyny – przydrożnica. Nowe Świerczyny – wieś o regularnym planie z zagrodami usytuowanymi przy wewnętrznych działkach na identycznej wielkości parcelach.

Na terenie Świerczyn Nowych zlokalizowany jest murowany kościół parafialny p.w. Chrystusa Króla z 1912 r. oraz cmentarz z końca XIX wieku.

Do dziś istnieją także obiekty budownictwa ludowego, w tym: dawna kuźnia i zakład kołodziejski.

Na obszarze Świerczyn udokumentowano liczne stanowiska archeologiczne. Z dniem 30.06.2020 r. Nowe Świerczyny liczyły 327 os., a Stare Świerczyny 249 os.

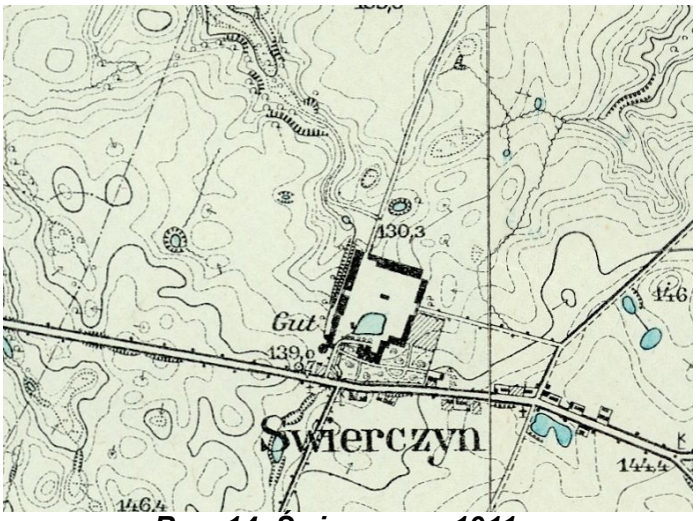

Ryc. 14. Świerczyny, 1911 r.
Źródło: Mapa: Radosk (sektion 2783), Strasburg (Westpr.)(2782), www.mapy.amzp.pl

5.2.2 Krajobraz kulturowy

Na krajobraz kulturowy wpływa wiele elementów, które wyróżniają daną jednostkę terytorialną na tle innych. Za krajobraz kulturowy uważa się krajobraz przekształcony przez człowieka w wyniku rozwoju cywilizacyjnego. Stanowi on ewolucyjne następstwo krajobrazów pierwotnych (przyrodniczych - różniących się strefowo i piętrowo) jakie istniały na Ziemi do czasów neolitu. W literaturze geograficznej, i z pogranicza nauk geograficznych, a także w architekturze krajobrazu istnieją dziesiątki definicji krajobrazu. Jedna z nich brzmi następująco: Krajobraz kulturowy to ogół obiektów i cech fizycznych, obserwowalne wzrokowo wyrażenie kultury ludzkiej na powierzchni Ziemi, łączący elementy środowiska przyrodniczego i kulturowego. Krajobraz kulturowy jest wynikiem przekształcania krajobrazu naturalnego przez grupę lub kilka grup kulturowych i nakładania zróżnicowanych elementów kulturowych różnego wieku na tę samą rzeźbę terenu. Przestrzeń przyrodnicza, która znajduje się w sferze oddziaływań człowieka przyjmuje formę kulturową, wyrażoną w postaci krajobrazu kulturowego. Krajobraz ten można rozumieć jako antropogenicznie ukształtowany fragment przestrzeni geograficznej, powstały w wyniku zespolenia oddziaływań środowiskowych i kulturowych, tworzących specyficzną strukturę, objawiającą się regionalną odrębnością, postrzeganą jako swoistą fizjonomię (Myga-Piątek, 2001, Nita, Myga-Piątek, 2006).[1]

Niezwykle ważna jest ochrona najcenniejszych obiektów, obszarów, zespołów, która pozwoli następnym pokoleniom poznać je i obcować z nimi. Należy zatem przy kształtowaniu krajobrazu kulturowego kierować się zasadą zrównoważonego rozwoju, unikać deformacji i zatarć obiektów zabytkowych przy jednoczesnym rozwoju przestrzenno – funkcjonalnym oraz gospodarczym miejsca. Należy również chronić i przywracać dziedzictwo niematerialne, które kształtowało się na przestrzeni wieków w danym regionie.

Do zagrożeń dóbr kultury należy zaliczyć:

- kradzieże i włamania;
- pożary;
- powodzie, ulewy i podtopienia;
- wichury i huragany;
- katastrofy budowlane, awarie;
- demonstracje i rozruchy uliczne, rabunki i akty wandalizmu;
- ataki terrorystyczne;

- konflikty zbrojne.

Działalność człowieka na przestrzeni wieków pozostawiła na terenie Gminy Bartniczka wiele śladów (tzw. spuścizna historyczno – kulturowa). Obecnie można dostrzec historyczne kształty (układy) jednostek przestrzennych, w których mieszkali dawni mieszkańcy z terenu analizowanej gminy.

Wsie Gminy Bartniczka reprezentują różne typy układów przestrzennych. Średniowieczne wsie po części zatraciły swoje pierwotne układy, jednakże część układów przestrzennych nie uległa znacznym zatarciom. Do średniowiecznych wsi należy zaliczyć:

- Grążawy, pierwsza zmiana o wsi z roku 1239 r.,
- Jastrzębie, pierwsza zmiana o wsi z roku 1239 r.,
- Samin, pierwsza zmiana o wsi z roku 1337 r.,
- Radoszki, pierwsza zmiana o wsi z roku 1408 r.,
- Gutowo, pierwsza zmiana o wsi z roku 1414 r.

Charakterystyczną cechą zabudowy wiejskiej w obrębie Gminy Bartniczka jest zarówno zabudowa drewniana, jak i murowana – z cegły czerwonej, rzadziej tynkowana. Warto również zwrócić uwagę na wyjątkowe budownictwo mieszkalne w Świerczynach Nowych, które odznacza się na tle pozostałych miejscowości. We wsi założonej w latach 20. XX w. występują domy o strzelistych dachach, dachy o dużym kącie nachylenia.

W XIX wieku gmina liczyła osiem osad folwarcznych: Gołkówko, Gutowo, Igliczyzna, Komorowo, Skrobacja, Sokołowo, Świerczyny i Władysławki.

Wsie gminy Bartniczka reprezentują różne typy układów przestrzennych. Występuje m.in.:

Na obszarze Gminy Bartniczka występują 2 główne typy osadnictwa wiejskiego, wg podziału Kiełczewskiej - Zaleskiej, 1965:

- na terenie większości gminy – sieć osadnictwa skupionego z domieszką osiedli rozproszonych – sieć małych wsi i przysiółków ze znaczną domieszką osiedli rozproszonych nowszego pochodzenia;
- w zachodniej części gminy – sieć osadnictwa skupionego, sieć wsi średniej wielkości (20-100 domów mieszkalnych) o śródpolnym położeniu zabudowań i węzłowym układzie dróg. Przeważnie feudalnego pochodzenia.

Poniżej wskazano miejscowości gminne wraz z ich charakterystycznymi rodzajami kształtów (układy wsi):

- Bartniczka – zabudowa rozproszona (obecne wielodrożnica);
- Gołkówko – zabudowa folwarczna;
- Grążawy – ulicówka/przydrożnica;
- Gutowo – zabudowa folwarczna (obecnie także łańcuchówka);
- Igliczyzna - zabudowa rozproszona;
- Jastrzębie - owalnica (obecne wielodrożnica);
- Komorowo - zabudowa folwarczna;
- Koziary - zabudowa rozproszona;
- Łaszewo - ulicówka/przydrożnica;
- Nowe Świerczyny – owalnica;
- Radoszki – owalnica (obecne wielodrożnica);
- Samin – zabudowa rozproszona;

- Stare Świerczyny – ulicówka/przydrożnica.
- Zdroje – ulicówka/przydrożnica.

Poniżej scharakteryzowano typy układów przestrzennych wsi wchodzących w skład Gminy Bartniczka.

a) ulicówka/przydrożnica *(Strassendorf/street village)* – układ jednodrożny o zwartej zabudowie po obu stronach drogi;
b) łańcuchówka – wieś leśno – łanowa *(Waldhufen).* Wieś o datowaniu feudalnym, o regularnym układzie przestrzennym, którą cechuje luźna zabudowa wzdłuż drogi po obu jej stronach. Występujące zagrody znajdują się w równych odstępach od siebie na początku każdego łanu, przypominają ogniwa rozrzuconego łańcucha;
c) owalnica - kształt wsi przypomina wydłużone wrzeciono wokół podłużnego placu, w miejscu centralnym znajdował się staw, w późniejszym czasie ośrodki służące mieszkańcom. To układ przejściowy między okolnicą i przydrożnicą.
d) wielodrożnica – wieś kupowa/zwarta *(compact village)*. Charakteryzuje się bezładną i chaotyczną zabudową z nieregularnym przebiegiem dróg;
e) zabudowa folwarczna – ośrodkiem najwyższej rangi jest folwark lub dwór wraz z zabudowaniami gospodarczymi;
f) zabudowa rozproszona - wieś o zabudowie luźnej (loose-knit village) – zabudowania występujące na obszarze wsi nie są zwarte, dystans między zagrodami przekracza 100m, gospodarstwa zlokalizowane w sąsiedztwie przynależnych im pół uprawnych.

Na terenie Gminy Bartniczka występują układy ruralistyczne, które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków. Zaliczają się do nich:

- układ ruralistyczny Łaszewa - ulicówka;
- układ ruralistyczny Grążaw - ulicówka;

Ryc. 15. Układ ruralistyczny Grążaw - ulicówka
Źródło: www.bing.com

Ryc. 16. Układ ruralistyczny Łaszewa - ulicówka

Źródło: www.bing.com

5.2.3. Zabytki ruchome

Na walory kulturowe gminy składają się wartościowe obiekty materialne ściśle związane z działalnością człowieka w danym regionie, w tym zabytki ruchome. W myśl art. 6, ust. 1, pkt 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do zabytków ruchomych zalicza się obiekty będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 Ustawy o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r.,
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu prowadzi rejestr zabytków ruchomych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. W Gminie Bartniczka jako zabytki ruchome wpisane są głównie przedmioty znajdujące się we wnętrzach

zabytkowych kościołów.

Kościół parafialny w Grążawach pod wezwaniem św. Marcina (przed 1763 r. pod wezwaniem św. Małgorzaty i Marcina). Na wyposażeniu kościoła składają się:

- ołtarz główny regencyjny z ok. 1730 r. pochodzący z kościoła Dominikanów w Chełmnie. Zdobią go rzeźby dwóch zakonników, a w polu środkowym umieszczono obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z około połowy XVII wieku,
- obraz przedstawiający św. Stanisława, renesansowy z około 1600 r., prymitywny malowany na desce. Przypuszczalnie stanowił część tryptyku,
- ołtarz boczny lewy, dwukondygnacyjny. Sarkofagowa mensa ołtarzowa dekorowana stylizowanym ornamentem roślinnym. W centrum znajduje się rzeźba Chrystusa z gorejącym sercem, a nad nią umieszczony jest obraz św. Franciszka. Całość złocona, polichromowana z końca XIX wieku. Obok ołtarza stoi neorokokowa ambona z połowy XIX wieku,
- mosiężny pająk z początku XIX wieku i lichtarz na paschał z XVII wieku,
- wyobrażenie św. Dominika w konwencji barokowej z I połowy XVII wieku, pochodzące najprawdopodobniej z ołtarza głównego.

Kościół parafialny w Jastrzębiu pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Panny Marii (przed 1700 r. pod wezwaniem św. Leonarda). Wnętrze kościoła przyozdabiają:

- ołtarz główny i dwa boczne pochodzące z czasów budowy i noszące znamiona rokokowych. Zabytkowe są w nich obrazy:
- w głównym Nawiedzenie i św. Jan Ewangelista z XIX-wieczną kotarą,
- w zwieńczeniu lewego ołtarza bocznego – Ukrzyżowanie,
- w zwieńczeniu prawego – św. Józef,
- cztery cynowe lichtarze z XVIII wieku oraz XIX-wieczną chrzcielnicę o cechach rokokowych.

Kościół parafialny w Radoszkach pod wezwaniem św. Wawrzyńca i Mikołaja, zbudowany w 1717 r. W jego wyposażeniu na uwagę zasługują:

- barokowo – ludowy krucyfiks z XVIII wieku w szczycie zachodnim,
- ludowa kapliczka z XIX wieku z rzeźbą św. Rodziny w szczycie kruchty,
- barokowy ołtarz główny z ok. 1730 r. z rzekami św. Stanisława i Wojciecha oraz dwóch aniołów; w polu centralnym obrazy św. Wawrzyńca i Mikołaja. W jego skład wchodzą również dwa medaliony z malowanymi popiersiami św. Franciszka i niezidentyfikowanego zakonnika oraz herby – Leliwa i Grabie,
- lewy ołtarz boczny z 1637 r., w stylu późnorenesansowym, uzupełniony naddatkami z ok. 1700 r. W polu centralnym znajduje się obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, a po bokach wizerunki św. Wawrzyńca i Mikołaja oraz herby – Sroka i Lubicz. Zwieńczenie ołtarza stanowi obraz Przemienienia Pańskiego z XIX wieku,
- prawy ołtarz manierystyczny z drugiej ćwierci XVII wieku – w polu środkowym znajduje się obraz Pokłon Trzech Króli, w predelli malowana scena Hołdu pasterzy oraz dwa kartusze z herbem Sroka. W zwieńczeniu obraz św. Wawrzyńca. Obok ołtarza umieszczona jest ambona z drugiej połowy XVIII wieku,
- chrzcielnica z drugiej połowy XVIII wieku,
- kropielnica granitowa, być może średniowieczna,
- fotel ludowy malowany z pierwszej połowy XIX wieku,

- trzy zabytkowe feretrony: pierwszy w stylu barokowym z drugiej połowy XVII wieku. Drugi w stylu ludowym z pierwszej połów XIX wieku i trzeci, także ludowy z XIX wieku,
- zabytkowe rzeźby: Chrystus okazujący rany (z uciętymi nogami) w stylu gotyckim z końca XIV wieku, barokowy krucyfiks z około połowy XVII wieku, św. Jan Chrzciciel i Chrystus Zmartwychwstały – obie barokowe z XVIII wieku, dwa krucyfiksy barokowo – ludowe z XIX wieku,
- skarbonka i tzw. kij ofiarny z XVIII wieku,
- neogotycki krzyż ołtarzowy z drugiej połowy XIX wieku.

W tym miejscu należy odnotować, iż 7 listopada 2019 r. Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu włączył decyzją, znak WUOZ.T.WRD.5140.1.8.2019.DH do rejestru zabytków o nr B/411/1-26 elementy wyposażenia kościoła rzymskokatolickiego pw. św. Marcina w Grążawach:

- ołtarz główny, ok. 1730 r., regencja,
- obraz Matka Boża z Dzieciątkiem z ok. poł. XVII w.,
- obraz św. Marcin z końca XIX w., historyzm.,
- rzeźba święty zakonnik – ok. 1730 r., regencja,
- ołtarz boczny południowy pw. Niepokalanego Serca Maryi z końca XIX w., neobarok,
- ołtarz boczny północny pw. Niepokalanego Serca Pana Jezusa z końca XIX w., neobarok,
- ambona z poł. XIX w., neobarok,
- chrzcielnica z poł. XIX w., neobarok,
- obraz św. Antoni Padewski z Dzieciątkiem z ok. poł. XIX w., barok,
- obraz św. Rozalia z ok. poł. XIX w., barok ludowy,
- krucyfiks, najprawdopodobniej z XVIII w., barok ludowy,
- krucyfiks, koniec XIX w., historyzm,
- krzyż ołtarzowy z końca XIX w., neogotyk,
- świecznik do świecy paschalnej z poł. XIX w., neobarok,
- konfesjonał z poł. XIX w., neobarok,
- feretron z obrazami Archanioł Michał i Matka Boża z Dzieciątkiem z 2 poł. XVIII w., barok,
- feretron z obrazami św. Alojzy Gonzaga i Matka Boża Bolesna z 2 poł. XVIII w., barok,
- feretron z obrazem Matka Boża Częstochowska i Matka Boża Różańcowa, koniec XIX w., historyzm,
- pacyfikał z poł. XVIII w.,
- plakietka wotywna św. Mikołaj z XVIII w., barok,
- plakietka wotywna św. Mikołaj z XVIII w., barok,
- plakietka wotywna Matka Boża z XVIII w., barok,
- plakietka wotywna Matka Boża z XVIII w., barok,
- plakietka wotywna Matka Boża z Dzieciątkiem z XVIII w., barok,
- plakietka wotywna Ukrzyżowanie z XVIII w., barok.

5.2.4. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie Gminy Bartniczka nie funkcjonują muzea eksponujące dziedzictwo kulturowe. Nie odnotowano także Izby Regionalnej.

5.2.5. Dziedzictwo niematerialne

Transformacja ustrojowa na przełomie lat 80. i 90. XX w. spowodowała wśród mieszkańców Polski chęć przemian i poczucie wolności. Z biegiem czasu poszczególne regiony kraju mając na uwadze odrębną historię, tradycje, zwyczaje zaczęły zwracać uwagę na tożsamość lokalną. Jednostki samorządowe mogły dokonać ponownej oceny faktycznego stanu historii regionu i związanych z nią symboli. Dziedzictwo niematerialne regionu jest niewątpliwym walorem kulturowym świadczącym o lokalnej wyjątkowości i odrębności. Tworzy ono krajobraz kulturowy oraz wyodrębnia daną jednostkę w oparciu o historię oraz ściśle związane działalności człowieka. Ważnym jest, aby pamiętać oraz krzewić niematerialne dziedzictwo będące spuścizną wielu pokoleń. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe;
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
- wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Gmina Bartniczka położona jest w regionach etnograficznych - Ziemia Michałowski i Dobrzyńska. Można zauważyć pewne cechy, które wyróżniają ten obszar na tle pozostałych.

Ryc. 17. Ziemia Michałowska i Dobrzyńska na tle pozostałych jednostek etnograficznych

Źródło: Mapa z Muzeum Etnograficznego w Toruniu

KOŁA GOSPODYŃ WIEJSKICH

Żywymi formami aktywności ludowej na terenie gminy są koła gospodyń wiejskich. Na terenie Gminy Bartniczka działa 7 kół gospodyń wiejskich, w miejscowościach:

1. Łaszewo.
2. Radoszki.

3. Bartniczka.
4. Nowe Świerczyny.
5. Jastrzębie.
6. Komorowo.
7. Stare Świerczyny.

Koła mogą poszczycić się kilkudziesięcioletnią tradycją, część działa kilka lat. Ich działalność związana jest z zachowaniem lokalnej tradycji, ciągłości kulturowej i zwyczajów. Koła biorą udział w wyjazdach, warsztatach, pokazach, prezentacjach, czy konkursach o zasięgu regionalnym, czy nawet ogólnokrajowym. Należy podkreślić, że KGW Bartniczka zajmuje się rękodziełem, np. świeczki z wosku, haft krzyżykowy, ozdoby z filcu. Specjalnością kół są potrawy na bazie miodu.

ZESPOŁY LUDOWE

Żywymi formami aktywności ludowej na terenie gminy prócz wyżej wspomnianych kół gospodyń wiejskich są działalności zespołów ludowych. Na terenie Gminy Bartniczka od wielu lat działa grupa "Radoszczanie". Zespół prezentuje ludowe pieśni i piosenki, czy utwory z tekstami dotyczącymi życia gminy. Z powodzeniem występuje na konkursach, a także urozmaica festyny, imprezy i inne wydarzenia rozrywkowe na terenie gminy.

LOKALNE POTRAWY

W Gminie Bartniczka nie wykształciła się tradycyjna potrawa, którą wyróżniałaby się na tyle, aby można było ją utożsamić jako lokalna potrawa z ziemi Bartnickiej. Nie ma także żadnego produktu, który byłby wpisany na listę produktów tradycyjnych prowadzonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju wsi. Jednakże z racji nazewnictwa gminy liczne potrawy przygotowywane są na bazie miodu. Należy wyszczególnić pierniczki bartnickie, które cieszyły się powodzeniem, np. podczas Dni Torunia. Potrawy inspirowane miodem są szansą na stworzenie lokalnej tradycji kulinarnej w gminie.

WYDARZENIA I IMPREZY

Najważniejszym wydarzeniem organizowanym na terenie gminy jest tzw. „Święto Miodu”. W roku 2019 festyn zorganizowano już po raz 11. Dwudniowa impreza gromadzi gości nie tylko z gminy, czy powiatu brodnickiego, ale także z Mazowsza, Warmii i Mazur, czy Pomorza. To cykliczna impreza, która na stałe zagościła w kalendarzu imprez powiatu brodnickiego. Podczas festynu promowane są walory smakowe miodu, a także inne np. zastosowanie w kosmetyce i lecznictwie. Prezentowane są różne rodzaje miodów, miody pitne, piwo miodowe, pierzga pszczela, pyłek kwiatowy, kit pszczeli, itp.

HERB

W marcu 2008 roku Urząd Gminy podjął prace zmierzające do zaprojektowania zgodnie ze sztuką heraldyczną herbu Gminy Bartniczka. Prace te zaowocowały stworzeniem projektu herbu, flagi i pieczęci nawiązujących swoją grafiką do t.zw. herbu mówiącego, odwołującego się do nazwy gminy. Nazwa Bartniczka wywodzi się od barci (lub bartników). Pień drzewa bartnego jako godło herbowe gminy Bartniczka z pewnością jest zgodny tak z lokalną tradycją historyczną, jak też staropolską tradycją sfragistyczną i heraldyczną oddającą bartnictwo w postaci pnia drzewa bartnego. Nadania herbu Gminie Bartniczka dokonano Uchwałą Rady Gminy dnia 20 czerwca 2009 r.

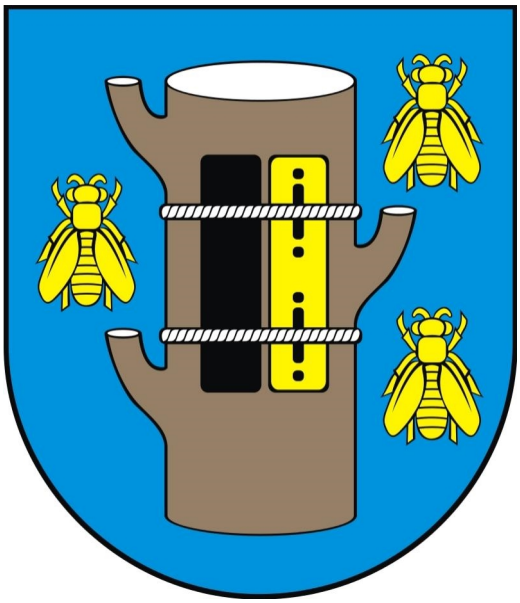

Ryc. 18. Herb Gminy Bartniczka

Źródło: www.ugbartniczka.pl

Na terenie Gminy Bartniczka nie odnotowuje się organizacji związanych z dziedzictwem niematerialnym (poza KGW), ludowy strój chełmiński zanikł już w połowie XIX w., nie jest eksponowany na terenie gminy, obrzędy i zwyczaje, czy lokalna gwara nie zostały zachowane, nie są znane miejscowe bajki i legendy.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy.

Rejestr zabytków województwa Kujawsko-Pomorskiego prowadzony jest przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Może on przystąpić do procedury wpisu do rejestru zabytków na wniosek strony – właściciela, bądź użytkownika obiektu lub też z urzędu. Jednakże trzeba pamiętać, że w przypadku rejestru zabytków ruchomych wojewódzki konserwator zabytków może z urzędu wydać decyzję o wpisie zabytkowego obiektu ruchomego, jeśli jest to uzasadnione wyjątkowymi okolicznościami. Precyzuje to art. 10, ust 2. ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami: „Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.”

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Toruniu prowadzone są trzy rejestry zabytków:

1. Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).
2. Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
3. Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

W rejestrze zabytków nieruchomych województwa Kujawsko-Pomorskiego, z terenu Gminy Bartniczka, które zostały ujęte w GEZ znajdują się 3 obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych. Obiekty wpisane do rejestru zabytków to drewniane kościoły wybudowane w XVIII i XIX w. Znajdują się w 3 miejscowościach, którymi to są: Grążawy (1), Jastrzębie (1), Radoszki (1). Najstarszym jest kościół w Radoszkach – wybudowany w 1717 r. Obiekty wpisane do rejestru zabytków odznaczające się szczególnymi walorami zostały krótko scharakteryzowane wraz z fotografiami w podrozdziale 5.6. - Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy. Ich charakterystyka znajduje się również w załączniku 1.

Nieruchome zabytki rejestrowe powinny być oznaczone wzorem znaku informacyjnego, który przedstawiony jest poniżej. Za jego umieszczenie odpowiedzialny jest starosta danego powiatu. Wzór znaku został ustanowiony w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.

Ryc. 19.Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: załącznik do rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. (poz. 259)

W rejestrze zabytków archeologicznych województwa Kujawsko-Pomorskiego, z terenu Gminy Bartniczka, które zostały ujęte w GEZ znajdują się 3 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych. Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w Grążawach (2) oraz Radoszkach (1). Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków odznaczające się szczególnymi walorami zostały krótko scharakteryzowane wraz z fotografiami w podrozdziale 5.5. - Zabytki w gminnej ewidencji zabytków – zabytki archeologiczne. Ich charakterystyka znajduje się również w załączniku 2.

Na terenie Gminy Bartniczka nie występują obiekty uznane przez Prezydenta RP za Pomnik Historii. Na obszarze gminy nie funkcjonuje też Park Kulturowy. Nie odnotowuje się także wpisów na Listę Skarbów Dziedzictwa.

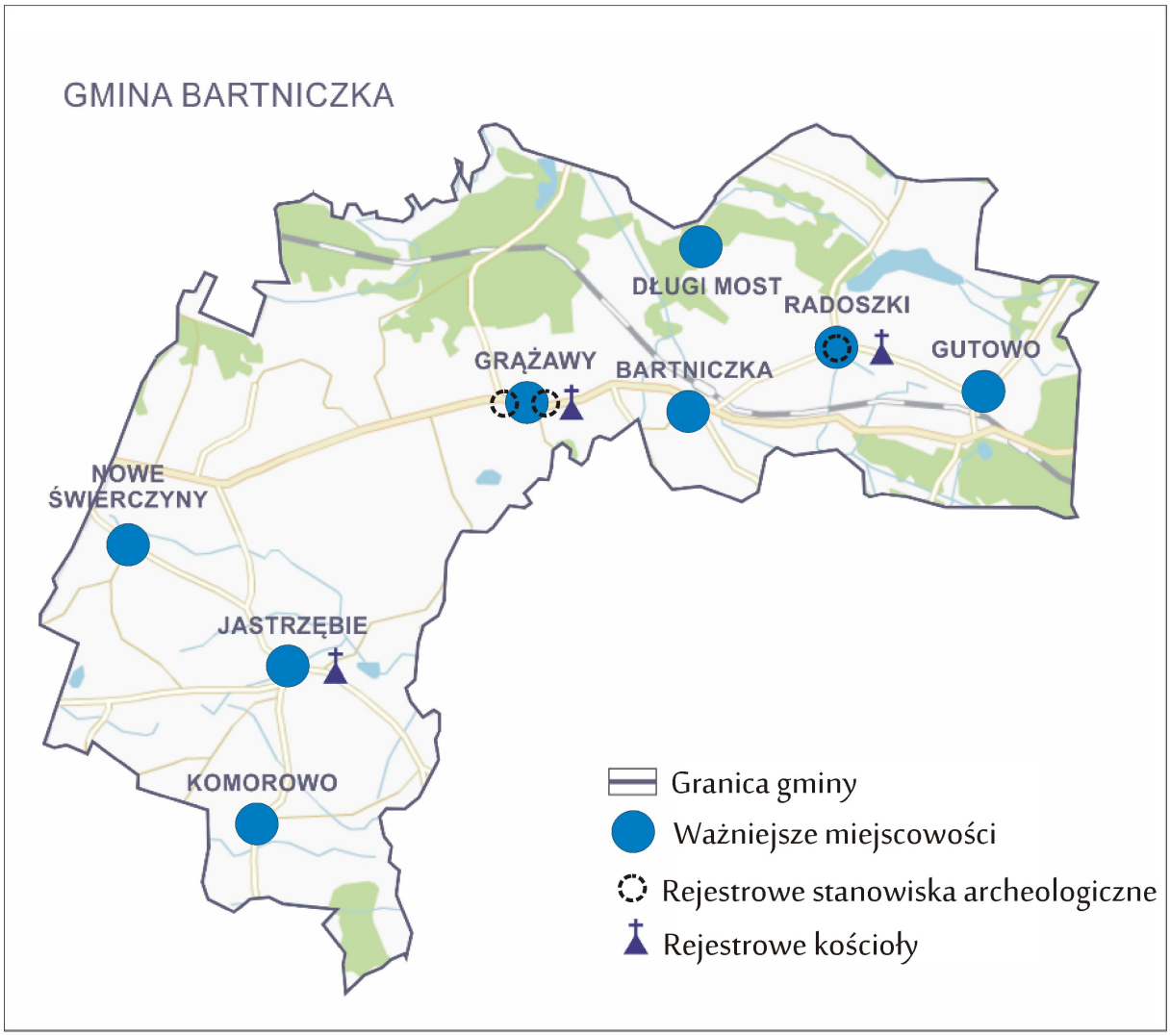

Ryc. 20. Obiekty rejestrowe występujące w Gminie Bartniczka
Źródło: opracowanie własne na podstawie emgsp.pgi.gov.pl/emgsp

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków – zabytki nieruchome

Ochrona zabytków należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej, precyzuje art. 4 ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie" oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków". Ponadto mają obowiązek podjęcia działań mających na celu „udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków".

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska". Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w art. 22. Punkt 4 tego artykułu mówi: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy".

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Narodowy Instytut Dziedzictwa podaje następującą definicję ewidencji zabytków. „Ewidencja to uporządkowany zbiór wykonanych według jednolitych wzorów opracowań, zawierających podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Ewidencja zawiera: dane administracyjne i adresowe, rys historyczny, opis obiektu, fotografie i plany. Ewidencja obejmuje pojedyncze obiekty architektoniczne, zespoły budowlane (np. folwarki), zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, stanowiska archeologiczne oraz zabytkowe parki i cmentarze”.

Celem ewidencji zabytków jest „rozpoznanie obiektów zabytkowych w terenie i ich udokumentowanie, zebranie i opracowanie podstawowych informacji merytorycznych o nich, zebranie informacji administracyjno-adresowych, tworzenie opracowań dla obiektów zagrożonych rozbiórką, destrukcją lub gruntowną przebudową, monitoring zasobu zabytkowego”. Podkreślono, że sporządzenie ewidencji zabytków jest działaniem obowiązkowym dla gmin.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH UJĘTYCH W GEZ

GEZ w formie zbioru kart adresowych zabytków architektonicznych wykonana została w maju 2014 r. Przyjęta została Zarządzeniem Nr 74/14 Wójta Gminy Bartniczka z dnia 22 grudnia 2014 r. Zarządzenie to nie było w późniejszym czasie zmieniane. GEZ w formie zbioru kart adresowych zabytków architektonicznych uzyskał pozytywną opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który nie wniósł uwag do projektu.

Od 2014 r. (tj. od momentu kiedy sporządzono ostatnią wersję GPOnZ) liczba zabytków architektonicznych uległa zmianom:

- Zarządzeniem nr 3 z 24 stycznia 2018 r. w sprawie włączenia i wyłączenia z wojewódzkiej ewidencji zabytków kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych, Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków **włączył** do wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa kujawsko-pomorskiego obiekt:
  - Aleja przydrożna grabowo-lipową w miejscowości Zdroje (działka ewidencyjna nr 97/2),
- Zarządzeniem nr 7 z 14 października 2019 r. w sprawie włączenia i wyłączenia z wojewódzkiej ewidencji zabytków kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych, Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków **wyłączył** z wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa kujawsko-pomorskiego obiekty:
  - dom drewniano-murowany nr 47 w miejscowości Grążawy (działka ewidencyjna nr 359/5), (w gminnej ewidencji zabytków pod nr 46).
  - kaplica/kostnica w miejscowości Grążawy (działka ewidencyjna nr 359/4),
  - chata nr 40 w miejscowości Łaszewo (działka ewidencyjna nr 170/1),
  - dom drewniany nr 23 w miejscowości Łaszewo (działka ewidencyjna nr 242/1).

W nawiązaniu do części architektonicznej GEZ (która zostanie uaktualniona) zawierać będzie obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków oraz ewidencji wojewódzkiej

w liczbie 3 kart adresowych zabytków rejestrowych oraz 129 kart dla pozostałych zabytków, łącznie 132 karty.

W tym miejscu należy stwierdzić, że Gmina Bartniczka, jako organ prowadzący GEZ powtórnie zweryfikowała zasób zabytków na terenie gminy. Ustala się, iż na chwilę obecną nie istnieją przesłanki do dodatkowych wyłączeń kart GEZ, prócz ww. Ponadto Gmina Bartniczka nie zidentyfikowała nowych obiektów zabytkowych, cennych dla lokalnej społeczności, które należałoby włączyć do GEZ, prócz ww. alei w Zdrojach. W związku z powyższym gminna ewidencja zabytków Gminy Bartniczka powinna zostać uaktualniona.

W nawiązaniu do wcześniejszego okresu programowania GEZ można scharakteryzować następująco:

1. Łączny zasób obiektów znajdujących się w GEZ uległ zmianom.
2. Z ewidencji wyłączono 4 obiekty.
3. Do ewidencji włączono 1 obiekt.
4. Liczba obiektów znajdujących się w ewidencji wynosi 132.
5. Ogólny stan obiektów będących w GEZ pozostaje zbliżony do tego jaki był w 2014 r. Do najważniejszych pozytywnych zmian jakie zaszły należy zaliczyć polepszenie stanu obiektów użyteczności publicznej poprzez prace remontowe przeprowadzone przy zabytkach – Przedszkola w Łaszewie i Szkoły Podstawowej w Radoszkach.
6. GEZ nie została zaktualizowana i wymaga przyjęcia ponownego Zarządzenia Wójta.

Gminna ewidencja zabytków zawiera **132 pozycje**, w tym obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków i ewidencji wojewódzkiej. Dalsza część charakterystyki obiektów zabytkowych znajdujących się w niniejszym Programie, tj. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2021-2024 oparta została na GEZ (z uwzględnieniem Zarządzenia nr 3 z 24 stycznia 2018 r. oraz Zarządzenia nr 7 z 14 października 2019 r. Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków), w której znalazły się karty adresowe:

- architektury i budownictwa (w tym obiekty użyteczności publicznej, rezydencjonalnej oraz architektury sakralnej);
- zabytkowej zieleni;
- budownictwa obronnego;
- cmentarzy;
- zabytków techniki;
- układów ruralistycznych.

Zgodnie z GEZ Gminy Bartniczka obiekty w niej ujęte występują na obszarze 14 miejscowości (w tym Świerczyny-Belfort, która jest kolonią wsi Stare Świerczyny). Poniżej przedstawiono rycinę, która obrazuje, na terenie których miejscowości występuje największa liczba obiektów ujętych w GEZ. Wyszczególniono także obiekty rejestrowe oraz pozostałe ujęte w ewidencji. Jednakże trzeba pamiętać, że obiekty wpisane do rejestru zabytków są jedną ze składowych GEZ. Obiekty ujęte w GEZ datowane są przede wszystkim na pierwszą połowę XIX wieku, przełom XIX i XX wieku oraz na początek XX wieku. Nieliczne budynki/zespoły budynków powstały poza wskazanymi ramami czasowymi. Zaliczają się do nich:

- zabytkowe kościoły z XVII i XVIII wieku;
- historyczny układ ruralistyczny w Grążawach z XIII wieku;
- cmentarz przykościelny w Grążawach z XVIII wieku;
- park dworski w Gutowie z końca XVIII wieku;

- cmentarz przykościelny w Jastrzębiu z XIII wieku;
- historyczny układ ruralistyczny w Łaszewie z XIII wieku.

Cmentarz przykościelny w Jastrzębiu to najstarszy zabytek nierejestrowy znajdujący się w gminnej ewidencji z terenu Gminy Bartniczka. Najwięcej obiektów ujętych w GEZ znajduje się w następujących 6. miejscowościach:

- Jastrzębie – 19;
- Nowe Świerczyny – 19;
- Radoszki – 19;
- Grążawy – 18;
- Gutowo – 17;
- Łaszewo – 17.

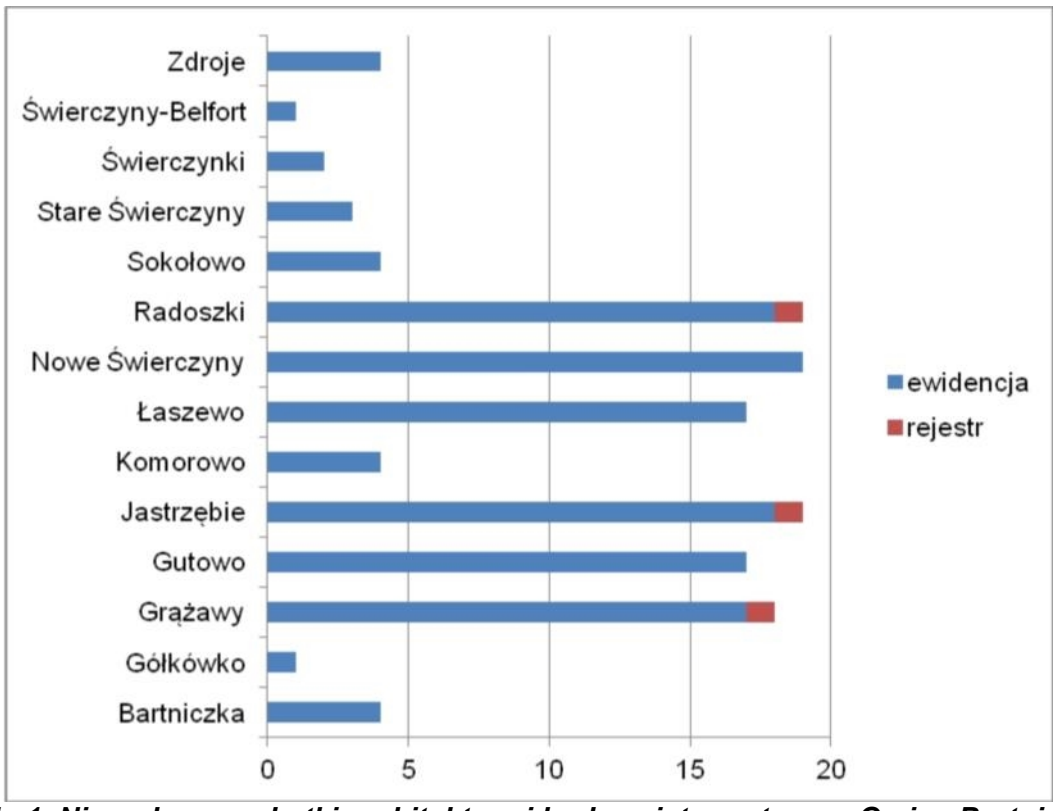

Wyk. 1. Nieruchome zabytki architektury i budownictwa z terenu Gminy Bartniczka z wyszczególnieniem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

OBIEKTY BĘDĄCE WE WŁASNOŚCI GMINY BARTNICZKA

Gmina Bartniczka jest właścicielem następujących obiektów, które znajdują się w GEZ:

1. budynek Urzędu Gminy w Bartniczce;
2. szkoła w Grążawach;
3. dwór w Gutowie;
4. szkoła w Łaszewie (obecnie przedszkole);
5. szkoła w Radoszkach;
6. szkoła w Nowych Świerczynach.

W porównaniu do wcześniejszego okresu programowania odnotowuje się, że Gmina Bartniczka nie uzyskała, ani nie utraciła tytułu właściciela do obiektu zabytkowego znajdującego się w GEZ.

OBIEKTY REJESTROWE

W granicach gminy znajdują się 3 pozycje wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa kujawsko-pomorskiego. Obiekty te zaewidencjonowano pojedynczo, są to 3 drewniane kościoły znajdujące się w Grążawach, Jastrzębiu i Radoszkach. Obiekty te zlokalizowane są w centrach miejscowości i stanowią nie tylko miejsce kultu, ale także są ważnym ośrodek społecznym dla tutejszych mieszkańców.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w 3 miejscowościach, datowane są na XVIII i XIX w. Ogólny stan zachowania obiektów rejestrowych należy ocenić jako bardzo dobry.

Poniżej przedstawiono analizę przynależności obiektów zabytkowych znajdujących się w rejestrze zabytków nieruchomych. Wyniki przedstawiono w poniższej tabeli. Wynika z niej, iż zabytki rejestrowe z terenu gminy należą do 3 osobnych parafii rzymsko-katolickich.

Tabela 2. Struktura własności oraz ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Bartniczka

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Własność	Stan zachowania
1	Grążawy	Kościół Parafialny p.w. Św. Marcina	Wyznaniowa	Bardzo dobry
2	Jastrzębie	Kościół Parafialny p.w. Nawiedzenia NMP	Wyznaniowa	Bardzo dobry
3	Radoszki	Kościół Parafialny p.w. Św. Wawrzyńca i Mikołaja	Wyznaniowa	Bardzo dobry

Źródło: opracowanie własne

Poniżej przedstawiono zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków z informacjami na temat czasu powstania, nr rejestru oraz daty wpisu do rejestru zabytków na podstawie danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków – stan na 30 czerwca 2020 r. (widok dla Gminy Bartniczka).

Wykaz wszystkich obiektów znajdujących się w rejestrze z ich podstawowymi informacjami zamieszczono w załączniku 1.

BARTNICZKA (d. GRĄŻAWY) – gm.

Grążawy
- kościół par. pw. św. Marcina, drewn., 1752, nr rej.: A/367 z 13.07.1936

Jastrzębie
- kościół par. pw. Nawiedzenia NMP, drewn., XIX, nr rej.: A/344 z 29.11.1957

Radoszki
- kościół par. pw. św.św. Wawrzyńca i Mikołaja, drewn., 1717, nr rej.: A/366 z 13.07.1936

BUDYNKI MIESZKALNE

Budynki mieszkalne stanowią ponad połowę wszystkich obiektów znajdujących się w ewidencji gminnej (bez zabytków archeologicznych). Położenie gminy na Ziemi

Michałowskiej i Dobrzyńskiej, graniczącej z jednej strony z Ziemią Chełmińską, a z drugiej strony z Ziemią Lubawską przyczynia się w znacznym stopniu do krajobrazu gminy w nawiązaniu budynków mieszkalnych. Na terenie gminy zachowały się domy drewniane, czy drewniono-murowane, stanowią one ok. 20% całego budownictwa mieszkalnego na terenie gminy. Pozostałe domy wybudowane zostały z cegły czerwonej, ok. połowę z nich pokrywa tynk. Drewniane i drewniano-murowane domy występują we wsiach:

- Grążawy,
- Jastrzębie;
- Łaszewo;
- Nowe Świerczyny;
- Radoszki;
- Zdroje.

Przykłady budownictwa mieszkaniowego na obszarze wiejskim Gminy Bartniczka ukazują poniższe fotografie.

Fot. 1. Przykład budownictwa murowanego - budynek mieszkalny w Grążawach z XIX/XX w.
Źródło: fotografia własna

Fot. 2. Przykład budownictwa drewnianego - budynek mieszkalny w Łaszewie z XIX/XX w.
Źródło: fotografia własna

Oprócz wspomnianej wcześniej w Programie charakterystycznej strzelistości budynków mieszkalnych w Nowych Świerczynach należy również wskazać, że większość z tych budynków kryta jest rakotwórczym eternitem. W pozostałych miejscowościach problem ten jest mniej zauważalny. Dachy kryte są dachówką, blacho dachówką, czy papą. Różnorodność stylistyczna budownictwa mieszkalnego na terenie Gminy Bartniczka to cecha wyróżniająca ten obszar (domy o różnym kącie nachylenia połaci dachowej, wybudowane z różnych materiałów, część tynkowana, część z wystawkami w poddaszu, różny kształt stolarki okiennej, różna orientacja budynków względem drogi, część posiada skromny detal architektoniczny, część go bezpowrotnie utraciła, itp.). Poniżej zamieszczono przykład budynku z Nowych Świerczyn.

Fot. 3. Budynek mieszkalny w Nowych Świerczynach z pocz. XX w.
Źródło: fotografia własna

Stan zachowania budownictwa mieszkaniowego jest bardzo mocno zróżnicowany zarówno wśród obiektów drewnianych, jak i murowanych, dlatego generalizując, należy ocenić go jako dostateczny. Obiekty te podatne są na różnego rodzaju przekształcenia ze względu na brak świadomości właścicieli oraz ich problemy finansowe. Domy mogą ulec zatarciu np. poprzez:

- niewłaściwą wymianę stolarki okiennej;
- niewłaściwą wymianę stolarki drzwiowej;
- niewłaściwą wymianę połaci dachowej;
- ocieplenie budynku;
- otynkowanie budynku;
- wszelkiego rodzaju dobudówki;
- umieszczanie reklam zakrywających detale architektoniczne.

CMENTARZE

Cmentarze stanowią specjalną formę obiektów zabytkowych. Nekropolie z terenu omawianej gminy można wyróżnić ze względu na przynależność wyznaniową. Występują tu cmentarze ewangelickie oraz rzymsko – katolickie. Łącznie na terenie gminy odnotowano 10 zabytkowych cmentarzy, w tym 3 ewangelickie. Nekropolie z terenu Gminy Bartniczka znajdują się na obszarze 6 miejscowości: Grążawy, Gutowo, Jastrzębie, Łaszewo, Nowe Świerczyny, Radoszki. Po 2 cmentarze znajdują się w: Grążawach, Jastrzębiu i Radoszkach. Większość cmentarzy, to cmentarze rzymsko-katolickie, w tym 3 cmentarze przykościelne. Odnotowano ponadto cmentarz choleryczny w Jastrzębiu. Większość

cmentarzy datowana jest na XIX w. Cmentarze prezentują dobry stan zachowania, w większości ich układ jest czytelny, a aleje i szpalery są widoczne. Jedynie w przypadku cmentarzy ewangelickich ich rozpoznanie jest utrudnione z powodu braku stałej opieki nad nimi. Zarośnięte są samosiejami, często lokowane na niewielkich wzgórzach z dala od zabudowań. Największym jest cmentarz ewangelicki w Gutowie znajdujący się na działce ewidencyjnej o pow. 91 a, jednak nie jest wiadome, czy rozplanowanie nagrobków miało miejsca na całej działce. Warto również zwrócić uwagę na fakt, iż pierwotny cmentarz parafialny w Radoszkach znajdował się jedynie na działce nr 52, z czasem pochówki zaczęły odbywać się również na działkach nr 32 i 31/1. Na cmentarzach przykościelnych nie odbywają się już pochówki. W każdej z tych miejscowości powstał nowy cmentarz parafialny na obrzeżach wsi – w miejscowościach tych występują również kościoły parafialne.

Warto również wspomnieć, iż wszelkie działania inwestycyjne na terenach pocmentarnych reguluje art. 6 ust. 4 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych z dnia 31 stycznia 1959 r. (Dz. U. z 2017, poz. 912 ze zm.).

4. *Użycie terenu cmentarnego na inny cel jest dopuszczalne pod warunkiem zachowania znajdujących się na jego terenie zabytków, które mogą być przeniesione w inne miejsce po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków*.

Przedstawiona poniżej tabela charakteryzuje cmentarze występujące na terenie gminy.

Tabela 3. Zabytkowe cmentarze z terenu Gminy Bartniczka

Lp.	Miejscowość	Nazwa	Czas powstania	Układ cmentarza	Powierzchnia (a)	nr ewid. dz.
1	Grążawy	cmentarz parafialny	2 poł. XIX w.	czytelny	18	449
2	Grążawy	cmentarz przykościelny	XVIII w.	czytelny	20	361 i 362/10
3	Gutowo	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	średnio czytelny	91?	91
4	Jastrzębie	cmentarz parafialny	1910 r.	czytelny	43	242/1
5	Jastrzębie	cmentarz przykościelny	XIII w.	czytelny	3	44
6	Jastrzębie	cmentarz choleryczny	k. XIX w.	średnio czytelny	25	236/20
7	Łaszewo	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.	średnio czytelny	13	273/1
8	Nowe Świerczyny	cmentarz ewangelicki	k. XIX w.	średnio czytelny	30	229
9	Radoszki	cmentarz parafialny	XIX/XX w.	czytelny	57	52 oraz 32 i 31/1
10	Radoszki	cmentarz przykościelny	poł. XIX w.	czytelny	15	279

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 4. Cmentarz w Łaszewie
Źródło: fotografia własna

KOŚCIOŁY

Budowle sakralne, czyli kościoły w: Grążawach, Jastrzębiu, Radoszkach oraz Nowych Świerczynach stanowią o dziejach Gminy Bartniczka. Stanowią dobro wspólne parafian, są utrzymywane m.in. z ich datków. Zabytkowe kościoły znajdujące się na obszarze Gminy Bartniczka powstały w różnym przedziale czasowym, od pocz. XVIII do pocz. XX w. Mimo upływu stuleci budowle są dobrze zachowane, ich stan techniczny jest bardzo dobry. Wydaje się, że w najgorszym stanie jest kościół filialny w Nowych Świerczynach, który podlega pod parafię w Cielętach. Obecnie pod względem przynależności wyznaniowej wszystkie kościoły należą do parafii rzymsko – katolickich. 3 z 4 obiektów sakralnych wpisanych zostało do rejestru zabytków.

W tym miejscu warto wspomnieć, że Gmina Bartniczka udzieliła dotacji celowej Parafii Jastrzębie. Wysokość udzielonej dotacji wyniosła 20 000,00 zł. Dotacja udzielona została na częściowe pokrycie kosztów związanych z zainstalowaniem alarmu i zabezpieczeń oraz wymianą instalacji w zabytkowym kościele. Zadanie zostało wykonane i rozliczone w 2017 roku.

Tabela 4. Zabytkowe kościoły z terenu Gminy Bartniczka

Lp.	Miejscowość	Nazwa kościoła	Wyznanie	Czas powstania	Materiał	Wpis do rejestru
1	Grążawy	kościół parafialny pw. św. Marcina	rzymsko - katolickie	1752 r.	drewniany	tak
2	Jastrzębie	kościół parafialny pw. Nawiedzenia NMP	rzymsko - katolickie	XIX w.	drewniany	tak
3	Radoszki	kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca i Mikołaja	rzymsko - katolickie	1717 r.	drewniany	tak
4	Nowe Świerczyny	kościół filialny pw. św. Mikołaja Biskupa	ewangelickie, ob. rzymsko - katolickie	pocz. XX w.	tynkowany	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 5. Dawny kościół ewangelicki w Nowych Świerczynach, ob. kościół filialny rzymsko-katolicki
Źródło: fotografia własna

DWORY I PARKI

Na terenie gminy występują 3 parki, które w sposób bezpośredni związane są z dworami oraz założeniami folwarcznymi. Należy podkreślić, że w obecnym kształcie zachowały się jedynie pozostałości parków. W Gutowie oraz Sokołowie jest to jeden spójny obszar, natomiast w Komorowie grupy drzew ulokowane są w 3 różnych miejscach. Parki pochodzą w większości z końca XVIII, XIX i pocz. XX w.

W parku w Gutowie znajduje się grupa drzew uznana jako pomnik przyrody, ustanowiona 1994-12-01. Są to 3 lipy drobnolistne o wysokości 17-18 m i obwodzie 399-449 cm, czeremcha o wysokości 25 m i obwodzie 336 cm oraz kasztanowiec o wysokości 25 m i obwodzie 320 cm raz klon – acer sp. Drzewa liczą ok. 200 lat.

W parku w Sokołowie znajduje się grupa drzew uznana jako pomnik przyrody, ustanowiona 1994-02-01. Jest to 7 dębów szypułkowych o wysokości od 19 do 23 m oraz obwodzie od 330 cm do 320 cm. Drzewa liczą ok. 400 lat.

W parku w Gutowie znajduje się także jednoobiektowy pomnik przyrody, ustanowiony 1978-01-20. Jest to lipa drobnolistna o wysokości 22 m i szerokości 320 cm. Liczy ok. 240 lat.

Dwór w Gutowie jest obecnie wielorodzinnym budynkiem mieszkalnym. Obiekt tynkowany, dwukondygnacyjny, wybudowany na kamiennej podmurówce. Widoczne gzymsy działowe. Stanowi przykład jedynego zachowanego obiektu rezydencjonalnego na terenie gminy. Dwór pierwotnie posiadał portyk, który został zabudowany i pełni obecnie funkcję wiatrołapu, zaś 6 kolumn przybrało formę półkolumn, powyżej balkon. Stan zachowania dworu należy ocenić jako dostateczny.

Poniższa tabela przedstawia charakterystykę zabytkowych parków oraz dworu z terenu gminy.

Tabela 5. Zabytkowe dwory i parki z terenu Gminy Bartniczka

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Powie-rzchnia (ha)
1	Gutowo	park dworski	k. XVIII, pocz.	ok. 2,5

			XX w.	
2	Gutowo	dwór	po 1920, 1930 r.	-
3	Komorowo	park dworski	pocz. XX w.	ok. 1,5
4	Sokołowo	park dworski	XIX w.	ok. 1,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 6. Dwór w Gutowie
Źródło: fotografia własna

BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Na terenie Gminy Bartniczka znajduje się 5 budynków użyteczności publicznej wpisanych do ewidencji zabytków, w tym 1 Poczty, 2 Gminnych Szkół, 1 Przedszkola i 1 Urzędu Gminny.

W tym miejscu należy wspomnieć, że w szkole w Radoszkach wykonano remont 3 pomieszczeń klasowych oraz klatki schodowej. Wartość wykonanego zadania - 114 00,00 zł. Pomieszczenia zostały wyremontowane w związku z powstaniem 8-klasowej Szkoły Podstawowej. Zadanie zostało wykonane w 2017 roku. Zamontowano także monitoring. Koszt zadania - 32 987,37 zł. Monitoring został zainstalowany z kamerami wewnątrz i na zewnątrz budynku. Zadanie zostało zrealizowane w 2016 r.

Ponadto przeprowadzono modernizację budynku Przedszkola Publicznego w Łaszewie poprzez wymianę okien. Wartość wykonanego zadania - 19 596,50 zł. Okna zostały objęte wymianą w budynku, który nie był w pełni objęty remontem w roku powstania przedszkola. Zamontowano także monitoring. Koszt zadania - 19 667,70 zł. Monitoring został zainstalowany z kamerami wewnątrz i na zewnątrz budynku. Zadanie zostało zrealizowane w 2016 r.

Fot. 7. Urząd Gminy w Bartniczce
Źródło: fotografia własna

Włączanie nowych obiektów oraz ich wyłączanie z gminnej ewidencji zabytków musi być dokonywane w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wzór karty gminnej ewidencji zabytków określony został w Rozporządzeniu Ministra Kultury I Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 Września 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem i w taki sposób należy prowadzić gminną ewidencję zabytków (jej aktualizację). W gminnej ewidencji zabytków muszą znaleźć się obiekty wpisane do rejestru zabytków, obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków lub wskazane do ujęcia przez WKZ oraz inne nieruchome zabytki wyznaczone przez burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Bartniczka może w przyszłości ulec zmianie ze względu na otwarty charakter zbioru.

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków – zabytki archeologiczne

Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany jest także stanowiskiem archeologicznym. Narodowy Instytut Dziedzictwa wskazuje, że stanowisko archeologiczne to „obszar, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem – tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości”. Mogą to być grodziska, cmentarzyska, pozostałości dawnych osad, nawarstwienia miast, nawarstwienia związane z funkcjonowaniem zamków, wsi historycznych itd.

Badania powierzchni archeologicznej w ramach wykonywania Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) prowadzone były od 1978 roku na terenie całego kraju. Projekt zakładał znalezienie zabytków archeologicznych tzw. metodą powierzchniową polegającą na obserwacji zaoranych pól wiosną i jesienią. Prowadzone były również wywiady z mieszkańcami, analizy archiwalnych materiałów, jak i wykorzystywano zdjęcia lotnicze. Dziedzictwo archeologiczne na terenie Gminy Bartniczka reprezentują stanowiska archeologiczne w liczbie 376, w tym 3 stanowiska objęte wpisem do rejestru zabytków. Ponadto występują także stanowiska o nieustalonej lokalizacji. Większość stanowisk ujętych w ewidencji wojewódzkiej zalicza się do tzw. stanowisk płaskich, które na powierzchni mogą być mało czytelne.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego prowadzona jest zgodnie z zasadą

zrównoważonego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych *in situ* czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

Od 2014 r. (tj. od momentu kiedy sporządzono ostatnią wersję GPOnZ) liczba zabytków archeologicznych nie uległa zmianom, w tym czasie na terenie gminy nie prowadzono badań archeologicznych.

GEZ w formie zbioru kart adresowych zabytków archeologicznych wykonana została w październiku 2014 r., przyjęta Zarządzeniem Nr 74/14 Wójta Gminy Bartniczka z dnia 22 grudnia 2014 r. GEZ w formie zbioru kart adresowych zabytków archeologicznych uzyskał pozytywną opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który nie wniósł uwag do projektu.

W nawiązaniu do części archeologicznej GEZ zawiera obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków oraz ewidencji wojewódzkiej w liczbie 250 kart adresowych (w tym 3 stanowiska rejestrowe).

Charakteryzowana gmina znajduje się na obszarze aż 9 sektorów AZP, ale tylko w obrębie 5 sektorów znajdują się zidentyfikowane stanowiska archeologiczne: 34-52, 34-53, 35-52, 35-53, 36-52. Każdy z nich posiada wymiary 5 x 8 km, czyli 40 km². W przypadku sektorów 35-51, 35-54, 36-51, 37-52 nie odnotowano stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Bartniczka. Sektory te w niewielkiej części nachodzą na obszar gminy.

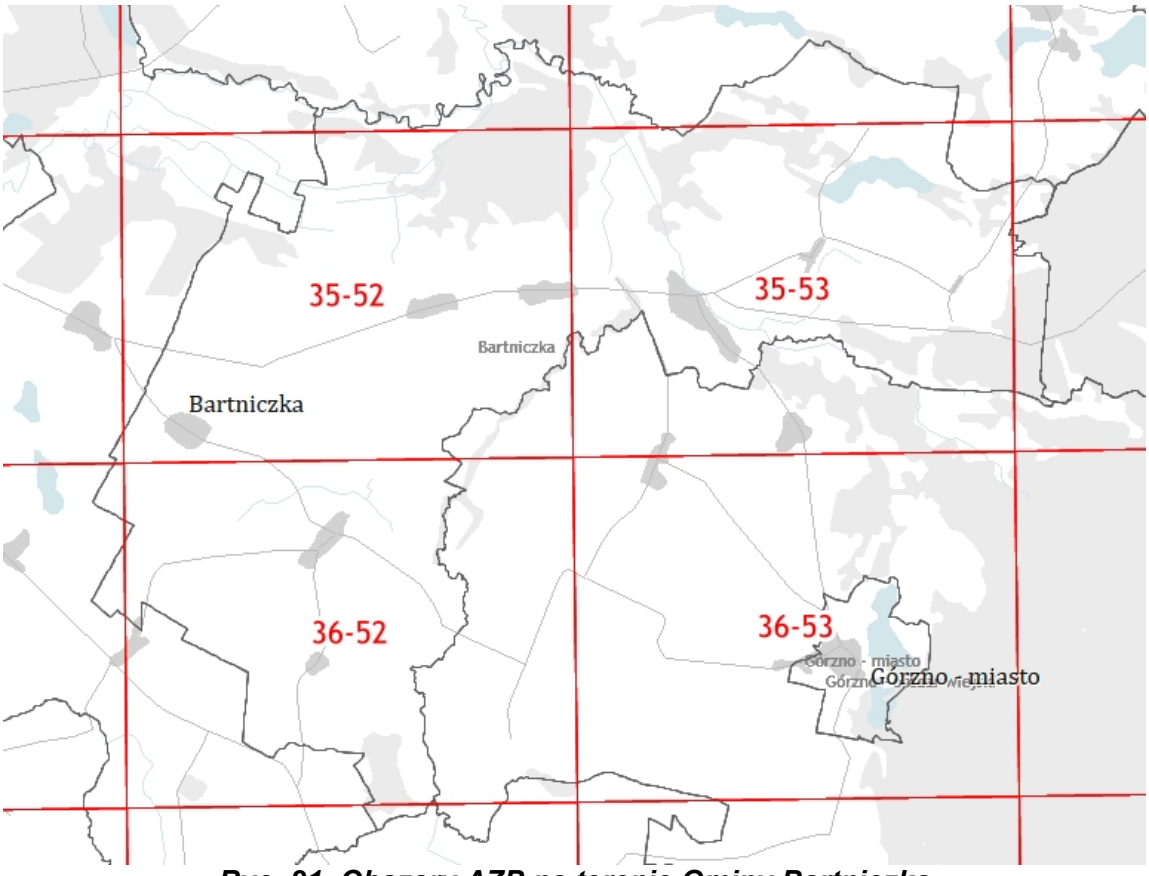

Ryc. 21. Obszary AZP na terenie Gminy Bartniczka
Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

Żaden z sektorów AZP nie jest w całości pokryty w granicach administracyjnych

gminy. W przypadku sektora 35-52 ok. 80% jego powierzchni znajduje się na terenie gminy i jest to sektor, który w największym stopniu pokrywa obszar gminy, w mniejszym stopniu okryte są sektory 35-53 oraz 36-52. Sektory 34-52 oraz 34-53 tylko w niewielkim procencie wkraczają na obszar gminy i w najmniejszym stopniu spośród wszystkich pokrywają obszar gminy, w których odnotowano stanowiska archeologiczne.

Zdecydowanie najwięcej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych zostało na obszarze 35-53 (85) oraz 35-52 (81) co związane jest z faktem, że największa powierzchnia gminy znalazła się w tych obszarach, a także występowaniem zbiornika wodnego – Jezioro Samińskie na obszarze 35-53. Powyżej 40 stanowisk odnotowano w sektorze 36-52 (46). W sektorze 34-53 występuje 30 stanowisk, a w sektorze 34-52 - 8 stanowisk. W tym miejscu należy przypomnieć, że lokacje osad od zarania dziejów zawsze dyktowało ukształtowanie terenu, dostępność wody pitnej, dogodna ekspozycja terenu do zamieszkania oraz odpowiednie do uprawy ziemie.

Spośród 250 stanowisk archeologicznych odnotowano 376 faktów osadniczych. Ich rozmieszczenie w poszczególnych sektorach AZP zamieszczono na poniższym wykresie.

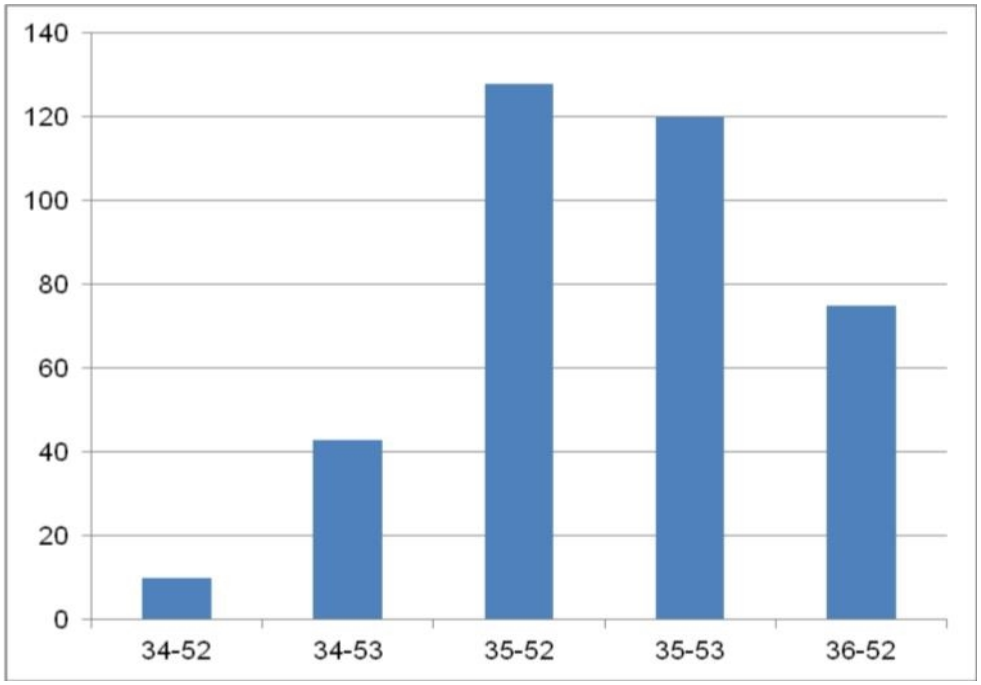

Wyk. 2. Rozmieszczenie faktów osadniczych w poszczególnych sektorach AZP na terenie Gminy Bartniczka

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Należy zaznaczyć, że wszystkie stanowiska archeologiczne są tak samo ważne dla rekonstrukcji większych procesów lub wyjaśnienia mniejszych problemów i zagadnień. W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych, gdzie ingerencja człowieka w substancję zabytkową stanowiska jest najmniejsza. Stan zachowania nawarstwień kulturowych w obrębie stanowisk najczęściej jest trudny do określenia. Ustala się go przy okazji badań rozpoznawczych (powierzchniowych i sondażowych), planowych badań naukowych czy badań ratowniczych przy realizacji inwestycji.

Na terenie stanowisk archeologicznych objętych ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków wyklucza się wszelką działalność inwestycyjną, a prace porządkowe w ich obrębie wymagają uzgodnienia z WKZ. W Gminie Bartniczka występują

trzy archeologiczne stanowiska rejestrowe, które przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 6. Rejestrowe stanowiska archeologiczne z terenu Gminy Bartniczka

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Nr rejestru	Data wpisu
1	Grążawy	34-52	1	1	grodzisko - wczesne średniowiecze-późne średniowiecze	C/65	09.01.1968
2	Grążawy	34-52	2	2	osada podgr./osada - wczesne średniowiecze-późne średniowiecze/wczesna epoka brązu	C/65	22.05.2003
3	Radoszki	35-53	1	5	grodzisko – późne średniowiecze XIV-XV w.	C/5	18.12.1933

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

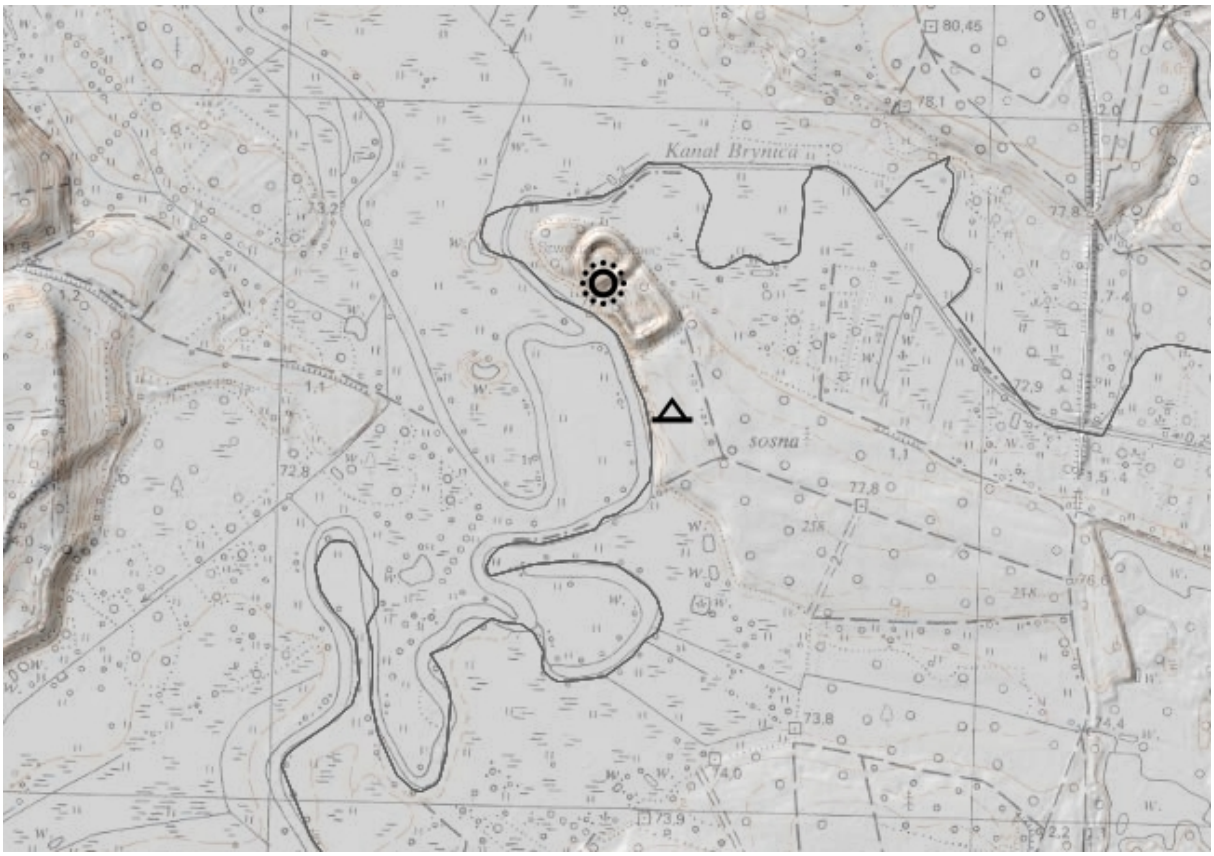

Ryc. 22. Lokalizacja grodziska i osady w Grążawach
Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

Ryc. 23. Lokalizacja grodziska w Radoszkach
Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

Grodzisko jest pozostałością wczesnośredniowiecznego kompleksu osadniczego. Do niewątpliwych walorów obiektu należy zaliczyć dobrze zachowaną formę ziemną całego. Gród kasztelański powstał w szczytowym okresie ekspansji polskiej na ziemie pruskie. Stanowił strategiczny ośrodek z punktu widzenia planów państwa piastowskiego i bazę wypadową wypraw chrystianizacyjnych, które podejmowane były przez Bolesława Krzywoustego i kolejno jego synów. Gród użytkowany był w ramach trzech fazach osadniczych. Około połowy XI w. na wyniesieniu założono osadę otwartą. W 2. połowie XI w. lub na przełomie XI i XII w. na znacznej jej powierzchni zbudowano dwuczłonową warownię jako jednorazowe założenie. Od czasu jej budowy była kilkakrotnie niszczona. Pierwsze zniszczenia umocnień grodu spowodowane pożarem datowane są na połowę XI w., późniejsze miały miejsce zapewne u schyłku XII w.. Wiadomo, że gród funkcjonował także w XIII w. Prawdopodobnie grodzisko w Grążawach należy identyfikować z castrum Zvytinense wymienianym w źródłach pisanych z XIII wieku, a będącym własnością biskupstwa płockiego. Użytkowanie grodu w XV-XVI w. poświadczone jest poprzez znalezienie na jego terenie fragmentów ceramiki naczyniowej. Grodzisko znajduje się około 12 km na północny wschód od Brodnicy, na najbardziej na północ wysuniętym skrawku obszaru długiego półwyspu, który wcina się w dolinę rzek Brynica i Drwęca. Grodzisko jest dwuczłonowe, jego powierzchnia wynosi 1 ha. Pierwszy człon grodziska, który pełnił funkcję grodu właściwego, ma kształt elipsy nieco spłaszczonej od strony południowej. Jego powierzchnia wynosi 3900 m2. Dookolny wał w najwyższym punkcie wznosi się około 5-6 m ponad poziom otaczającego grodzisko terenu. Jego szerokość u podstawy wynosi około 25 m. Majdan, znajdujący się w obrębie pierwszego członu, ma powierzchnię około 1500 m2. Jest zagłębiony, a w części środkowej nieznacznie wypiętrzony. Człon pierwszy oddzielony jest od następnego przylegającym od strony południowej nieckowatym obniżeniem, które stanowi zapewne pozostałość po fosie. Drugi człon grodziska o powierzchni około 7000 m2 ma kształt regularnego prostokąta. Jego wymiary mierzone u podstawy wału wynoszą 100

m × 70 m. Otaczający go wał o podobnych rozmiarach do tego, który otacza człon pierwszy ma kształt podkowiasty, otwarty od strony północnej. Majdan o powierzchni około 3500 m2 jest zagłębiony, w części środkowej nieznacznie wypiętrzony. Po stronie południowej grodziska znajduje się niewielkie nieckowate obniżenie terenu. Jest to ślad po fosie, która oddzielała gród od osady podgrodowej. Od strony północnej grodziska znajduje się wypiętrzenie terenu w kształcie trójkąta, oddzielone od obiektu fosą o szerokości 15 m. Być może znajdował się w tym miejscu bastion. Grodzisko zachowane jest w stosunkowo dobrym stanie. Pierwsze badania o charakterze powierzchniowym zostały przeprowadzone w latach 1895-1897 z ramienia Muzeum Prowincjonalnego w Gdańsku. W 1969 r. prace archeologiczne przeprowadzone były przez pracowników Katedry Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Muzeum w Grudziądzu. Badania skoncentrowane były głównie na obszarze osady przygrodowej. Założono 12 wykopów badawczych, każdy o wymiarach 4,5 m × 4,5 m. Na terenie grodziska założono dwa wykopy badawcze o wymiarach 5 m × 5 m. Usytuowano je w centralnej części majdanów obu członów grodziska. W 1990 r. założono jeden wykop sondażowy o wymiarach 2 m × 2 m usytuowany na styku wału i majdanu członu drugiego obiektu. W sumie przebadano 54 m2 powierzchni grodziska. Kolejne badania prowadzone były z ramienia Muzeum w Brodnicy w latach 1996 oraz 2002-2005. Rozpoznano wówczas układ stratygraficzny obu członów grodziska, kontynuowano badania osady przygrodowej oraz zidentyfikowano przeprawę mostową. Na podstawie badań nawarstwień występujących na majdanie pierwszego członu grodziska ustalono, że ta część była założeniem jednofazowym, a drugi człon dwufazowym. I faza związana była z wczesnym średniowieczem, natomiast kolejna z czasami późnego średniowiecza i przełomem nowożytności. W południowo-wschodniej części pierwszego członu grodziska wystąpiły pozostałości po przekładkowej konstrukcji wału, ślady jego spalonych umocnień, pozostałości drewnianego domostwa oraz ślady po zniszczonym piecu kamiennym. W wypełnisku obiektu mieszkalnego znajdowało się dużo fragmentów naczyń ceramicznych i pokonsumpcyjnych szczątków kości zwierzęcych. W spągu tego wypełniska znalazły się szczątki niekompletnego szkieletu ludzkiego, który nie był ułożony w układzie anatomicznym. Możliwe, że jest to szkielet jednego z mieszkańców grodu, który został przygnieciony podczas zawalania się konstrukcjami ścian domostwa i umocnień wału. W południowej części majdanu drugiego członu odkryty został liczny materiał zabytkowy oraz osteologiczny. Na podstawie badań archeobotanicznych wiadomo, że we wczesnym średniowieczu w Grążawach nastąpił wzrost liczby roślin związanych z gospodarką rolną człowieka. Fragmenty ceramiki, które znaleziono w obrębie grodziska i osady przygrodowej to pozostałości naczyń całkowicie obtaczanych, o kształtach baniastych, esowatych i dwustożkowatych, ze znacznie wychylonym brzegiem oraz dość powszechnie występującym ornamentem dookolnie rytych rowków i nakłuć grzebykiem, a także ornamentem strefowym. Wśród zabytków wydzielonych warto zwrócić uwagę na cztery egzemplarze żelaznych grotów do łuku, trzy egzemplarze żelaznych raków do chodzenia po lodzie oraz kilka fragmentarycznie zachowanych żelaznych nożyków i fragmenty gwoździ, cztery okazy glinianych przęślików oraz paciorek szklany. Na osadzie przygrodowej odkryto pozostałości jam o charakterze gospodarczym i odpadkowym, pozostałości po paleniskach, piecach oraz po budynkach. Ponadto znaleziono zespół ceramiki naczyniowej datowanej na okres od X do pierwszej połowy XIII w., kilka egzemplarzy pucharów na pustej nóżce, dwa egzemplarze żelaznych noży, wędzidło końskie, sierp żelazny, klin i dłuto żelazne oraz żelazne raki do chodzenia po lodzie. Grodzisko jest dostępne przez cały rok.[1]

Grodzisko w Radoszkach to pozostałość po późnośredniowiecznym gródku rycerskim, który funkcjonował tutaj na przełomie XIV i XV wieku. Leży na niewielkim cyplowatym wyniesieniu wcinającym się w podmokłe łąki. Nieopodal znajdują się dwa stawy

połączone bezimiennym ciekiem wodnym. Nasyp grodu wzniesiony został na planie zbliżonym do czworokąta. Jego pozostałość posiada obecnie kształt graniastosłupa o zaokrąglonych krawędziach i ściętym wierzchołku. Kopiec osiąga wysokość 4-5 m. Podstawa grodziska ma wymiary ok. 25 x 30m. Na północ od grodziska znajduje się wielkie nieckowate zagłębienie – prawdopodobnie ślad po dawnej fosie. W okresie międzywojennym obiekt był ustawicznie podorywany, wskutek czego następowało intensywne obsuwanie się jego stromych stoków. Dzięki badaniom archeologicznym prowadzonym przez Muzeum w Brodnicy w latach 1982-1984 odkryto ślady trzech zabudowań kopca: reliktu wieży obronnej z ławą fundamentalną, reliktu kuźni oraz reliktu zabudowania mieszkalno-gospodarczego. Funkcjonowanie gródka w świetle źródeł archeologicznych datuje się na schyłek XIV – początek XV wieku. Przypuszcza się, że osada powstała w 1402 roku. Zniszczenie gródka identyfikuje się z pożarem podczas działań wojennych z 1414 roku, czyli polsko-krzyżackiej tzw. wojny głodowej.[1]

Zgodnie z zapisami Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Bartniczka stanowiska wpisane do rejestru zabytków podlegają bezwzględnej ochronie archeologicznej. Pozostałe stanowiska archeologiczne stanowią nieruchome zabytki archeologiczne nieeksponowane w terenie, które są dostępne do celów inwestycyjnych pod warunkiem uprzedniego uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wszelkie prace ziemne wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora zabytków, który określi zakres prac archeologicznych, zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych.

W tabeli poniżej przedstawiono liczbę stanowisk archeologicznych z wyróżnieniem na poszczególne funkcje. Jako materiał źródłowy posłużyła gminna ewidencja zabytków archeologicznych. Na terenie Gminy Bartniczka wyróżnić można 203 ślady osadnictwa, 156 osad, 4 obozowiska, 3 groby, po 2 grodziska, cmentarzyska i skarby. Odnotowano także 2 stanowiska domniemane i znalezisko luźne. W administracyjnych granicach gminy znajdują się 1 stanowisko w przypadku którego stwierdzono występowanie aż 5 faktów osadniczych, jest to stanowisko w Jastrzębiu, 17 w miejscowości, 107 na obszarze, 35-52 AZP – 3 ślady osadnictwa i 2 osady rozpoznane w różnych czasach.

Tabela 7. Liczba faktów osadniczych z terenu Gminy Bartniczka

Stanowiska archeologiczne	Ilość	w tym wpisane do rejestru
ślady osadnictwa	203	
osady	154	2
obozowisko	4	
grób	3	
grodziska	0	2
cmentarzysko	2	
skarb	2	
stanowisko domniemane	2	
znalezisko luźne	1	

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Łącznie odnotowano 250 stanowisk na obszarze 14 jednostek. Najwięcej stanowisk archeologicznych łącznie znajduje się w Świerczynach, gdzie ich liczba wyniosła 35. W miejscowości tej odnotowano także najwięcej faktów osadniczych – 53. Liczbę 30 stanowisk osiągnęły również miejscowości: Grążawy (34) i Radoszki (32). Najmniej stanowisk archeologicznych znajduje się w Nowym Dworze i Lipinie (po 1). Nie wskazuje się miejscowości, w której łączna liczba stanowisk archeologicznych byłaby znacznie większa od reszty. Poniższy wykres charakteryzuje stanowiska archeologiczne z obszaru Gminy Bartniczka. Załącznik 2 przedstawia wszystkie stanowiska archeologiczne z terenu gminy.

Tabela 8. Stanowiska archeologiczne z terenu Gminy Bartniczka z wyszczególnieniem na miejscowości

Miejscowość	Liczba stanowisk			Liczba faktów osadniczych
	Wchodzących w skład ewidencji	Wpisanych do rejestru	suma	suma
Bartniczka	10		10	18
Gołkówko	12		12	21
Grążawy	32	2	34	47
Gutowo	17		17	20
Igliczyzna	3		3	6
Jastrzębie	26		26	44
Komorowo	21		21	32
Koziary	5		5	8
Łaszewo	11		11	20
Radoszki	31	1	32	46
Samin	12		12	14
Świerczynki	4		4	5
Świerczyny	35		35	53
Zdroje	28		28	42
Suma	247	3	**250**	**376**

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

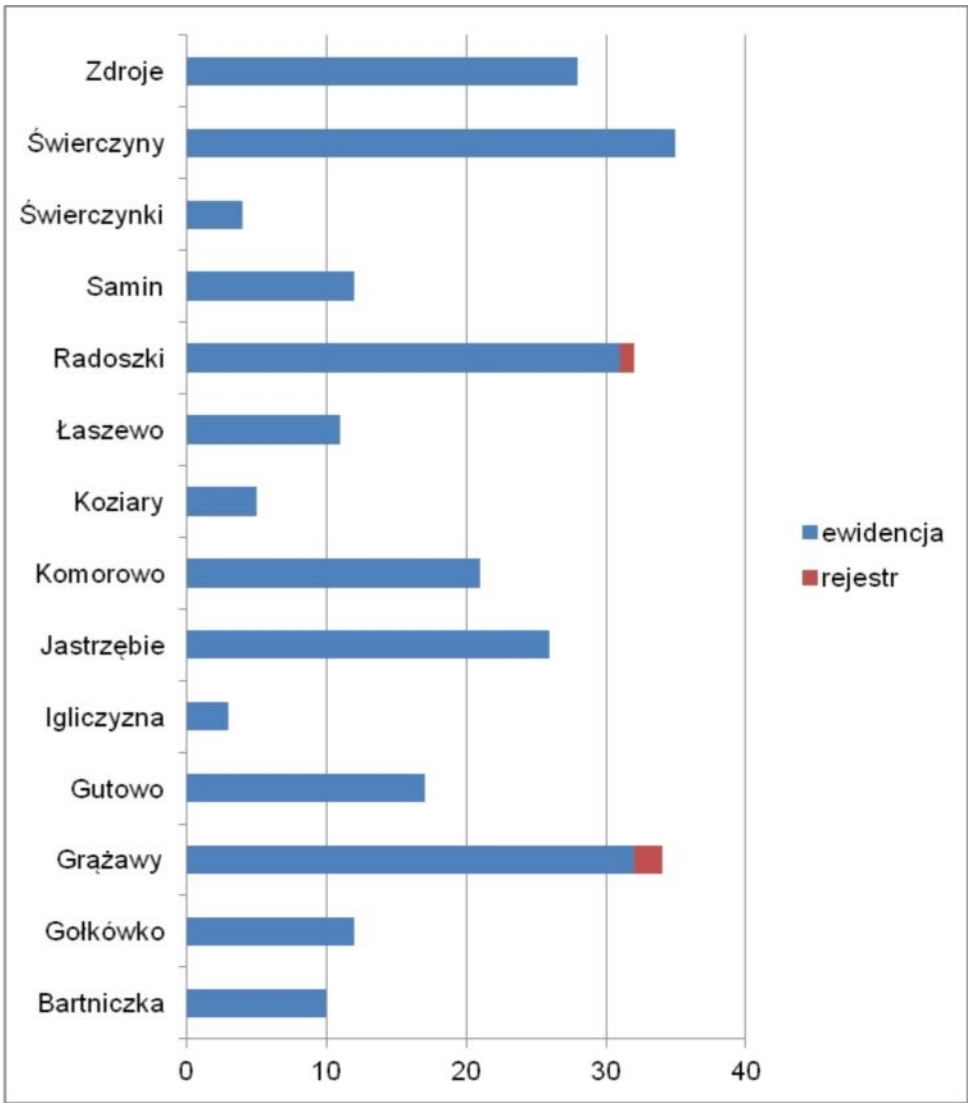

Wyk. 3. Nieruchome zabytki archeologiczne z terenu Gminy Bartniczka z wyszczególnieniem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

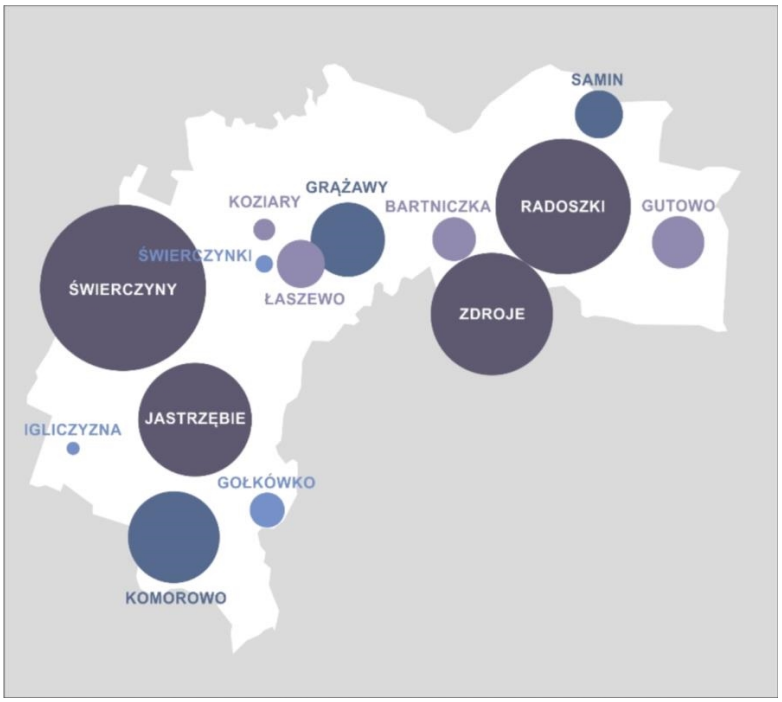

Ryc. 24. Lokalizacja stanowisk archeologicznych na terenie gminy Bartniczka z uwzględnieniem ich liczby

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Ochrona stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu odnosi się do planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, w których znajdują się ustalenia ochronne. Wszelkie prace remontowo – ziemne należy ustalać z WKZ. Trzeba zatem zwrócić się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, z wnioskiem o wydanie decyzji administracyjnej zezwalającej na realizację przedsięwzięcia inwestycyjnego, jeżeli przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków. W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WKZ.

Do największych zagrożeń dla stanowisk archeologicznych zaliczają się:

- działalności inwestycyjne: budowa kanalizacji, wodociągów;
- inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe;
- budowy dróg;
- lokalizacje żwirowni i kopalni kruszywa oraz ich wydobycie;
- planowane zalesienia;
- regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych;
- działalności rabunkowe – nielegalne poszukiwania;
- działalności rolnicze – głęboka orka;
- gwałtowne zjawiska atmosferyczne.

W szczególnym stopniu inwestycje liniowe o charakterze ponadlokalnym, prymitywne i rabunkowe metody gospodarowania przestrzenią osadniczą oraz tak zwani

„poszukiwacze skarbów", wykorzystujący do poszukiwań urządzenia techniczne wydają się być największym zagrożeniem dla zabytkowych stanowisk. Dlatego też w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków powinien obowiązywać zakaz prowadzenia prac budowlanych w ich zasięgu.

Liczba obiektów w ewidencji zabytków nie jest stała, ponieważ mogą być do niej wpisywane kolejne stanowiska archeologiczne odkryte podczas prac wykopaliskowych. Ewidencja stanowisk archeologicznych, podobnie jak i obiektów architektury i budownictwa ma charakter zbioru otwartego. Załącznik 2 przedstawia wszystkie stanowiska archeologiczne z terenu Gminy Bartniczka.

5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Niewątpliwie obiekty o największym znaczeniu dla Gminy Bartniczka figurują w rejestrze zabytków. Według autorów niniejszego dokumentu zabytki wyróżniające się największymi walorami zabytkowymi przedstawiono poniżej. Są to 3 drewniane kościoły wpisane do rejestru zabytków. Najwcześniej wpisanymi zabytkami do rejestru spośród niżej wyszczególnionych zabytków zostały kościoły w Grążawach i Radoszkach – 13.07.1936 r., co świadczy o ich ważności oraz niewątpliwych walorach. Kościół znajdujący się w miejscowości Jastrzębie wpisano do rejestru zabytków nieco ponad 20 lat później, tj. 29.11.1957 r. Przy krótkim opisie niżej zamieszczonych kościołów umieszczono również ich fotografie. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zostały opisane w części poświęconej archeologii (podrozdział 5.5).

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. MARCINA W GRĄŻAWACH

Kościół wpisano do rejestr zabytków pod nr A/367 z dniem 13.07.1936 r. Zbudowany w 1763 r., na miejscu dawnej kaplicy z 1752 r. z fundacji biskupa płockiego Antoniego Dembowskiego, przedłużony ku zachodowi w 1886 r. Pierwszym odnotowanym proboszczem parafii był ks. Jan Tadeusz Mandla, 1752-1754 r. Drewniana świątynia o konstrukcji zrębowej, na podmurowaniu z głazów granitowych, z trójbocznie zamkniętym prezbiterium – strop płaski, w nawie balkonowy, fazowany. Łuk tęczowy zaakcentowany akantowym ornamentem. Ściany na zewnątrz szalowane, dach siodłowy, jednokalenicowy, kryty dachówką, na nim wieżyczka z sygnaturką z 1886 r. i chorągiewką z datami 1706 i 1884. Ołtarz główny tzw. Regencyjny z ok. 1730 r. pochodzący z kościoła dominikanów w Chełmnie. Pierwsze odnowienie wnętrza kościoła nastąpiło w 1936 r.

Sama historia parafii sięga jeszcze XIV w. Założyli ją biskupi płoccy i wyłączona została do parafii grodowej w Świeciu. Do 1818 r. parafia należała do Diecezji Płockiej, następnie do Chełmińskiej. Od 1992 r. należy do diecezji toruńskiej.

Obecnie parafia znajduje się w dekanacie Górznieńskim, parafia obejmuje swoim zasięgiem wsie: Grążawy, Bartniczka, Łaszewo, Pólko, Świerczynki. Msze Święte odprawiane są w dni zwykłe o godz. 17:00 zimą i o 18:00 latem, w niedziele i święta nakazane o godz. 8:00, 9:45, 11:30, a w inne święta o godz. 10:00 oraz 18:00 latem, zimą o 17:00.

Fot. 8. Kościół pw. św. Marcina w Grążawach
Źródło: fotografia własna

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. NAWIEDZENIA NMP W JASTRZĘBIU

Kościół wpisano do rejestr zabytków pod nr A/344 z dniem 29.11.1957 r. Do 1700 r. patronem kościoła był św. Leonard. Obecnie drugim patronem jest Błogosławiony Stefan Wincenty Frelichowski. Świątynia orientowana, drewniana, zbudowany w 1812 r. Kilkakrotnie odnawiana (1877, 1886, 1927, 1966). Kościół o konstrukcji zrębowej i sumikowo – łątkowej na podmurówce kamiennej. Jednonawowy z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Nad nawą od zachodu nadbudowana kwadratowa wieża z dachem namiotowym zwieńczona chorągiewką z datą 1821. Do szczytu zachodniego dostawiona w 1960 r. murowana kruchta z imitacją konstrukcji szachulcowej. Wnętrze kościoła nakryte płaskim stropem polichromowanym, w nawie z dwoma podciągami. Malatura pochodzi z 1858 r. Od zachodu wybudowany chór muzyczny wsparty na ośmiu słupach. Prezbiterium przedzielone prostą ścianą za ołtarzem głównym. Zakrystia wydzielona między trójbocznym zamknięciem prezbiterium, a prostą ścianą wewnętrzną. Nawę główną oświetlają cztery prostokątne okna wypełnione witrażami zaprojektowanymi i wykonanymi w 1964 r.

Sama parafia istniała już od 1325 r., kiedy to przejął ją biskup płocki. Wcześniej znajdowała się najprawdopodobniej w rękach zakonu krzyżackiego lub książąt mazowieckich. W dalszych latach przejęta ponownie przez zakon krzyżacki, a następnie znów przez biskupów płockich, którzy byli jej właścicielami do sekularyzacji. Parafia należała do diecezji płockiej do 1818 r. Z końcem XVII w. parafia liczyła 294 os., którzy zamieszkiwali Gortatowo, Gołkowo, Szczutowo i Świerczyny. Od 1818 r. występował tzw. patronat mieszany - biskup w miesiące parzyste, a rząd w nieparzyste miał prawo prezentowania parafii i mianowania proboszcza. Od 1992 r. parafia znajduje się w diecezji toruńskiej.

Obecnie parafia znajduje się w dekanacie Górznieńskim, parafia obejmuje swoim zasięgiem wsie: Jastrzębie, Bachor, Dzierżno, Gołkówko, Gortatowo, Komorowo, Przydatki, Skrobacja, Sobiesierzno, Sokołowo. Msze Święte odprawiane są w dni zwykłe o godz. 18:00, w niedziele i święta nakazane o godz. 7:30, 9:00, 11:00, a w inne święta o godz.

9:00 i 18:00.

Fot. 9. Kościół pw. Nawiedzenia NMP w Jastrzębiu
Źródło: fotografia własna

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. WAWRZYŃCA I MIKOŁAJA W RADOSZKACH

Kościół wpisano do rejestr zabytków pod nr A/366 z dniem 13.07.1936 r. Świątynia wzniesiona w 1717 r., konsekrowana w 1720 r. przez bp. Seweryna Szczukę, drewniana. W miejscu starszego (zniszczonego w trakcie wojny 1410 r.) gruntownie odnowiona w 1964 r. Kościół o konstrukcji zrębowej, na podmurówce. Jednonawowy z trójbocznie zamkniętym prezbiterium z tzw. pozornym sklepieniem kolebkowym. Nawa nakryta stropem belkowym. Ściany za zewnątrz oszalowane. Dach siodłowy z dachówką, zwieńczony wieżyczką na sygnaturkę. Wyposażenie późnorenesansowe z 1 poł. XVII w. oraz barokowe i rokokowe z XVIII w. Rzeźba Chrystusa ukazującego rany, gotycka z końca XV w., krucyfiks barokowy z XVIII w.

Według zapisów historycznych parafia powstała około 1289 r. Potwierdzone zapiski pochodzą z 1404 r., kiedy to z kasy zakonnej w Malborku przekazano na kościół w Radoszkach pewną kwotę pieniędzy.

Obecnie parafia znajduje się w dekanacie Górznieńskim, parafia obejmuje swoim zasięgiem wsie: Radoszki, Gutowo, Małe Leźno, Samin, Zembrze. Msze Święte odprawiane są w dni zwykłe o godz. 17:00, w niedziele i święta nakazane o godz. 8:00, 9:30, 11:00, a w inne święta o godz. 9:00 i 17:00.

Fot. 10. Kościół pw. św. Wawrzyńca i Mikołaja w Radoszkach

Źródło: fotografia własna

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

W kolejnej tabeli przedstawiono analizę SWOT dla gminy (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron, a także wskazanie szans oraz potencjalnych zagrożeń). Sporządzona analiza uwzględnia stan dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowania jego ochrony i realizowanej przez gminę polityki w zakresie rozwoju kultury, polityki przestrzennej i społeczno-gospodarczej. Dokonana analiza ma za zadanie pomóc w określeniu podstawowych priorytetów opracowanego dokumentu.

Tabela 9. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Bartniczka

SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Cele, zasady i kierunki opracowań strategicznych zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich. 2. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. 3. Korzystne warunki dla rozwoju turystyki ze względu na bogate walory przyrodnicze regionu oraz zasób dziedzictwa i krajobrazu kulturowego. 4. Stworzenie lokalnych szlaków turystycznych wraz z odpowiednią infrastrukturą w oparciu o miejsca i obiekty zabytkowe. 5. Wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc. 6. Częściowa adaptacja i modernizacja zabytkowych budynków w celu zmiany ich funkcji na publiczną. 7. Modernizacja zabytków gminy z wykorzystaniem dotacji unijnych i krajowych. 8. Planowana aktualizacja gminnej ewidencji zabytków. 9. Zaktualizowany Gminny Program Opieki nad Zabytkami. 10. Wpisanie nowych obiektów do rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków. 11. Uchwalone MPZP, które uwzględniają dziedzictwo kulturowe gminy. 12. Nowa perspektywa finansowa 2021-2027 - możliwość pozyskania funduszy zewnętrznych na ochronę zabytków. 13. Miód jako produkt przyczyniający się do wykształcenia lokalnej potrawy. 14. Zaangażowanie placówek oświatowych i wychowawczych w edukacje kulturalną –	1. Bezprawne/samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych. 2. Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego. 3. Niedostateczne zabezpieczenia grodziska w Grążawach przed podmywaniem. 4. Kończąca się perspektywa finansowa 2014-2020 związana z pozyskiwaniem funduszy europejskich na renowację zabytków. 5. Brak środków na renowację zabytkowych obiektów (zwłaszcza budynków będących własnością prywatną). 6. Braki w edukacji z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego. 7. Niski poziom innowacyjności, w tym korzystania z Internetu oraz pracy z materiałami cyfrowym. 8. Trwający stan epidemiczny, który paraliżuje i opóźnia działania związane z ochroną i opieką zabytków. 9. Coraz częstsze susze, które wpływają negatywnie na mikroklimat zabytków, w szczególności zabytkowych kościołów drewnianych. 10. Zanikający ruch turystyczny z powodu COVID. 11. Nieliczne przykład dziedzictwa niematerialnego występujące na terenie gminy.

warsztaty, pracownie, szkolenia, wykłady.	
MOCNE STRONY	**SŁABE STRONY**
1. Duża ilość obiektów o walorach kulturowych: zabytki, stanowiska archeologiczne, grodziska. 2. Bardzo dobry stan drewnianych kościołów wpisanych do rejestru zabytków. 3. Odpowiednie oznakowane rejestrowych kościół informującą tabliczką. 4. Zachowane 2 układy ruralistyczne ujęte w ewidencji wojewódzkiej. 5. Liczne drewniane budownictwo. 6. Liczne prace poprawiające stan obiektów oświatowych (zabytkowych) będących we własności gminy. 7. Nowe Świerczyny - przykład zachowanego budownictwa wiejskiego z pocz. XX w. 8. Występujące przykłady zabytkowego budownictwa rezydencjonalnego, parków, obiektów techniki, sakralnych, obiektów użyteczności publicznej, cmentarzy. 9. Liczne zabytki ruchome znajdujące się w kościołach. 10. Występujące rejestrowe stanowiska archeologiczne, w tym grodziska. 11. Duża różnorodność stylistyczna budownictwa wiejskiego (mieszkalnego). 12. Występowanie obiektów użyteczności publicznej w GEZ. 13. Działające KGW. 14. Działaność zespołu ludowego "Radoszczanie". 15. Występowanie świetlic wiejskich. 16. Występujące szlaki turystyczne: niebieski: Górzno-Gutowo-Radoszki-Samin-Janówko-Jajkowo oraz zielony: Górzno-Zdroje-Grążawy-Nowy Dwór-Tama Brodzka, które przechodzą obok zabytków znajdujących się na terenie gminy. 17. Organizacja imprez kulturowych, w których podkreśla się lokalną kulturę np. Święto Miodu.	1. Brak publikacji dotyczących gminy (przewodniki, vademeca, informatory, materiały informacyjne i promocyjne, w tym związane z obiektami cennymi kulturowo). 2. Niedostateczne wykorzystanie nowoczesnych technik informatycznych, w tym: brak cyfrowych zbiorów informacji (baz danych), materiałów edukacyjnych, internetowych stron promocyjnych. 3. Słaba promocja turystycznych i kulturowych walorów gminy. 4. Problem z dostępnością do niektórych zabytkowych obiektów (własność prywatna). 5. Postępująca degradacja cmentarzy ewangelickich. 6. Brak lokalnego ośrodka kultury typu Gminny Dom Kultury. 7. Brak obiektu wystawienniczego na terenie gminy, typu: publiczna galeria, muzeum, izba regionalna. 8. Brak świadomości mieszkańców miejscowości o występowaniu zabytkowych obiektów (szczególnie w przypadku zaewidencjonowanych budynków mieszkalnych i mieszkalno-gospodarczych). 9. Zanikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (likwidacja detali, zakrywanie drewnianej bądź ceglanej elewacji – ocieplanie budynków, otynkowania). 10. Zły stan techniczny części zabytków ujętych w GEZ. 11. Brak zabezpieczeń większości obiektów zabytkowych przed pożarami. 12. Brak pozyskanych środków finansowych na realizację zadań związanych z dziedzictwem kulturowym. 13. Brak Lokalnego Programu Rewitalizacji. 14. Licznie występujący eternit na dachach budynków mieszkalnych, w szczególności w Nowych Świerczynach.

Źródło: opracowanie własne

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Przedmiotowe opracowanie wyznacza gminie priorytety w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Prace nad wdrażaniem ustaleń programu oraz monitorowaniem ich postępu należą do zadań samorządu lokalnego. Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz gminnych dokumentów strategicznych, dokumentów programowych wyższego szczebla, diagnozy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, gminnej ewidencji zabytków, bieżących potrzeb, a

także przede wszystkim na podstawie wcześniejszego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Bartniczka, aby zapewnić kontynuację działań.

Przedmiotowy Program w zakresie ochrony zabytków gminy odnosi się do działań, o których mowa w art.4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Bazując na wcześniejszych celach oraz kierunkach wskazanych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka określono obecne założenia programowe, które są zbieżne z poprzednimi.

7.1 Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego gminy wykonana na potrzeby programu pozwoliła na wypracowanie priorytetowych działań w zakresie opieki nad zabytkami.

1. ***Priorytet I***
   Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego
2. ***Priorytet II***
   Badanie i dokumentacja dziedzictwa
3. ***Priorytet III***
   Promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego

W ramach poniższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe zadania.

7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono długofalowe kierunki działań, mogące wykraczać poza 4-letni okres obowiązywania Programu.

Aby zachować ciągłość kierunków działań podjęto decyzję, że większość z nich będzie kontynuowana, co uzasadnione jest m.in. ich efektowną realizacją w ostatnich 4 latach. Dodano nowy kierunek ***Dotacje na dziedzictwo kulturowe*** oraz **Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych.** W ramach przyjętych priorytetów wyszczególniono następujące kierunki działań służące realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka:

1. ***Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.***
2. ***Dotacje na dziedzictwo kulturowe.***
3. ***Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego oraz estetyki miejsca, z uwzględnieniem zabytkowej tkanki.***
4. ***Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków.***
5. ***Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do dokumentacji dziedzictwa kulturowego.***
6. ***Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy aktywności.***
7. ***Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji.***
8. ***Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych.***
9. **Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych.**
10. ***Promocja gminy w oparciu o dziedzictwo kulturowe.***

7.3. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji zadań wyznaczono dwa okresy: etap pierwszy, po którym gmina dokona sprawozdania (do połowy 2023 r., za okres 2021-2022) oraz etap drugi (2023-2024).

„Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2021–2024" jest kontynuacją wcześniejszego Programu. Zadania przypisane w kierunkach działań są zgodne ze wcześniejszymi zaproponowanymi w „Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy". W obecnym Programie przypisano również inne, nowe zadania mające na celu polepszenie ogólnej sytuacji obiektów zabytkowych, jak i mieszkańców gminy w nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego.

Część zadań, która została zrealizowana w poprzedniej perspektywie nie została obecnie uwzględniona, bądź uznano, że niektóre zadania zostały przeszacowane, dlatego też ich kontynuacja nie została uwzględniona. Należy jednak wskazać, że Gmina zrealizowała priorytetowe zadania wyznaczone w poprzedniej perspektywie programowej.

Dla obszaru gminy, założono, iż w czasie trwania etapu pierwszego realizowane będą działania wstępne, mające charakter przygotowawczy do pełnej realizacji Programu. Aby określone działania mogły być zrealizowane potrzebna jest współpraca wielu podmiotów. Najważniejszym wydaje się być skoordynowana i zrównoważona współpraca między właścicielami obiektów zabytkowych, a Gminą Bartniczka. Ważne jest również współdziałanie władz Gminy z jej jednostkami organizacyjnymi, jednostkami samorządu terytorialnego wyższego szczebla w odniesieniu do ochrony i opieki zabytków, ich ratowania oraz niezbędnego finansowania.

W obecnej sytuacji związanej z epidemią covid-19 na terenie kraju, należy mieć na uwadze, że pierwszy etap realizacji zadań będzie niezmiernie trudny. Biorąc pod uwagę dynamiczną sytuację związaną z pandemią trudno jednoznacznie wskazać, kiedy zadania wskazane w pierwszym etapie będą możliwe do zrealizowania. W pierwszej kolejności należy wykonać te, których realizacja możliwa jest do zrealizowania korespondencyjnie, za

pomocą poczty e-mail, ustaleń telefonicznych, webinarów, czy wideo-rozmów.

Określono działania dotyczące zabytków, które są we własności Gminy Bartniczka:

1. Przeprowadzenie niezbędnych prac remontowych i konserwatorskich m.in. przy budynkach szkół w Radoszkach i Nowych Świerczynach, w szczególności w zakresie zabezpieczenia tych obiektów przed szkodliwym działania wilgoci podciągającej z gruntu oraz wód opadowych i roztopowych.
2. Remont wraz z ocieplenie dachu, wymiana oświetlenia na energooszczędne oraz montaż paneli fotowoltaicznych na budynku Urzędu Gminy w Bartniczce.

Tabela 10. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Bartniczka w załączniku nr 2 do uchwały.

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Gminy Bartniczka w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego Programu stanowi szansę na rozwój Gminy Bartniczka oraz na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Inwestycje zmierzające do poprawy stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych powinny się odbywać na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginału, ewentualnie wkomponowaniu nowych elementów w sposób współgrający z zabytkiem.

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

a) **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, programu rewitalizacji, wnioskowanie o wpis/wypis do/z GEZ danego obiektu, aplikowanie o dofinansowanie, wykonywanie pozostałych decyzji administracyjnych przez WKZ oraz Urząd Gminy Bartniczka),
b) **instrumentów finansowych** (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, udzielenie pomocy merytorycznej prywatnym właścicielom zabytków przy składaniu wniosków o dofinansowanie na remont obiektów zabytkowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych),
c) **instrumentów koordynacji** (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp. Współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, czy pozostałymi właścicielami obiektów zabytkowych),
d) **instrumentów społecznych** (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),
e) **instrumentów kontrolnych** (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, sporządzenie sprawozdania z realizacji Programu oraz pozostałej dokumentacji).

IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągania celów wytyczonych w Programie będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jego realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Bartniczka, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji Gminnego Programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków z terenu Gminy Bartniczka uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych;
- ocenę zaawansowania prac związanych z modernizacją obiektów zabytkowych;
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocenę przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem;
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury;
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych;
- ocenę rozwoju bazy turystycznej;
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do modernizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Gminy w Bartniczce Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na stronie internetowej gminy.

Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń niniejszego Programu będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp. Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Środki finansowe związane z zadaniami ochrony i opieki nad zabytkami dla Gminy Bartniczka mogą być uzyskane z następujących źródeł:

- środki publiczne;
- środki krajowe (budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego, fundusze celowe);
- środki zagraniczne (środki Unii Europejskiej i inne);
- środki niepubliczne (środki osób fizycznych, prawnych, spółek, organizacji, fundacji, instytucji kościelnych).

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określone zostały w rozdziale 7. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządowych. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy ww. ustawy.

Dysponentami powyższych środków są:

1. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
2. Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków.
3. Organ stanowiący - gminy, powiaty, samorządy województwa realizujące dotacje poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie.
4. Fundacje PPP.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale, przy czym może być ona udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych.

Poniżej wskazano przykładową listę instytucji oraz programów umożliwiających częściowe sfinansowanie zadań wskazanych w przedstawionym Programie.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Jego dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. To państwowy fundusz celowy, którego przychodem są wpływy z kar pieniężnych. Koszty obsługi NFOZ są pokrywane ze środków tego Funduszu. Środki Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są przeznaczane na dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

W latach 2017–2026 maksymalny limit wydatków budżetu państwa będący

skutkiem finansowym ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wynosi 7,28 mln zł, z tym że w:

1. 2017 r. – 0,67 mln zł;
2. 2018 r. – 0,67 mln zł;
3. 2019 r. – 0,68 mln zł;
4. 2020 r. – 0,70 mln zł;
5. 2021 r. – 0,71 mln zł;
6. 2022 r. – 0,73 mln zł;
7. 2023 r. – 0,75 mln zł;
8. 2024 r. – 0,77 mln zł;
9. 2025 r. – 0,79 mln zł;
10. 2026 r. – 0,81 mln zł.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz tzw. mecenat, są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane przez między innymi jednostki samorządu terytorialnego. Na rok 2020 zostały przedstawione następujące programy z zakresu dziedzictwa kulturowego:

- Muzyka;
- Muzyczny ślad;
- Teatr i taniec;
- Sztuki wizualne;
- Film;
- Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży;
- Narodowa kolekcja sztuki współczesnej MKiDN;
- Zamówienia kompozytorskie;
- Literatura;
- Promocja czytelnictwa;
- Czasopisma;
- Partnerstwo dla książki
- Edukacja kulturalna;
- Edukacja artystyczna;
- Ochrona zabytków;
- Wpieranie działań muzealnych;
- Kultura ludowa i tradycja;
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą;
- Ochrona zabytków archeologicznych;
- Miejsca Pamięci Narodowej za Granicą;
- Badania polskich strat wojennych;
- Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju;
- Groby i cmentarze wojenne w kraju;
- Infrastruktura kultury;
- Infrastruktura szkolnictwa artystycznego;
- Infrastruktura domów kultury;
- Kultura dostępna;
- Promocja kultury polskiej za granicą;

- Kultura cyfrowa;
- Rozwój sektorów kreatywnych;
- Promesa MKiDN;
- Wspieranie archiwów, bibliotek i muzeów poza krajem.

W kontekście realizacji niniejszego programu oraz zaplanowanych działań do najważniejszych należy zaliczyć poniższe programy: ochrona zabytków, ochrona zabytków archeologicznych, miejsca pamięci i trwałe upamiętnienie w kraju, Promesa MKiDN, kultura ludowa i tradycja, kultura cyfrowa. Na rok 2021 Ministerstwo nie podało jeszcze programów jakie będą obowiązywać od 1 stycznia.

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy

Dotacja realizowana jest ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Kujawsko-Pomorski. Jest to dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Ustalono zasady udzielania dotacji oraz wzory wniosków i umów Zarządzeniem nr 1/2020 KP WKZ z 29 stycznia 2020 r.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Administracji - Fundusz Kościelny

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na realizację w 2021 r. następujących zadań:
1. konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo.

Dotacje na wspomniany cel przeznaczane będą, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki);
2. wspomaganie kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej, na określenie której, na potrzeby udzielania dotacji z Funduszu Kościelnego, stosuje się uregulowania zawarte w art. 39 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania.

Dotacje na w/w cel przeznaczane będą w szczególności na remonty placówek, w których prowadzona jest działalność charytatywno-opiekuńcza oraz zakup koniecznego wyposażenia i pomocy dydaktycznych, z wyjątkiem zakupów inwestycyjnych. W szczególnie uzasadnionych przypadkach finansowane będą z Funduszu Kościelnego koszty prowadzenia działalności tych placówek (np. żywność) oraz udzielanie pomocy w zapewnianiu opieki i wypoczynku osobom znajdującym się w potrzebie (np. kolonie letnie).

Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Kujawsko-Pomorski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020 będzie

podstawowym instrumentem realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 - 2020 zawiera listę osi priorytetowych, których jest 12. Czwartą osią priorytetową jest region przyjazny środowisku. W jej ramach wspierane będą projekty realizowane w instytucjach kultury, bibliotekach, archiwach, muzeach, obiektach i na obszarach zabytkowych, obszarach poprzemysłowych o wartościach historycznych, a także na konserwację zabytków ruchomych i materiałów archiwalnych stanowiących dziedzictwo dokumentacyjne. Inwestycje w zakresie kultury będą skoncentrowane na realizacji projektów mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego oraz obiektów zabytkowych ważnych z punktu widzenia rozwoju regionu, a także na rozwoju zasobów kultury. Przedstawiono tu priorytet inwestycyjny 6c. „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego".

W perspektywie 2021-2027 przewidywane jest wsparcie opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego o szacowanej wartości 60 000 000,00 zł w ramach CP5. Projekty będą składane cyklicznie co roku. Wśród nich znajdą się także projekty po raz pierwszy planowane do realizacji w latach 2021-2027. Prowadzone będzie wsparcie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych prowadzonych przy obiektach zabytkowych położonych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego - kontynuacja projektów realizowanych w perspektywie 2007-2013 i 2014-2020. W ramach CP5 przewidziano także projekty dotyczące rewitalizacji, adaptacji, modernizacji obiektów zabytkowych; wsparcie inwestycji w potencjały endogeniczne: rozbudowa i modernizacja Zabytkowej Warzelni Soli, inwestycje w Rozlewnię Wód Mineralnych, modernizacja sieci transportu wód leczniczych na terenie Sanatorium, modernizacja i adaptacja terenów zielonych.

Dotacje na zabytki położone na terenie Województwa Kujawsko-Pomorskiego na rok 2020

Nabór odbywa się według zasad zmienionych uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego nr XXVI/437/12 z dnia 24 września 2012 roku. Celem dotacji jest ochrona krajobrazu kulturowego i dziedzictwa narodowego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, wspieranie i uzupełnianie działań właścicieli i zarządców zabytków dla zapewnienia ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej. Wnioski o udzielenie dotacji jednorocznej i wieloletniej składa się do 15 grudnia roku poprzedzającego rok, w którym planowane jest rozpoczęcie prac określonych we wniosku. W przypadku niewykorzystania całości środków przeznaczonych w budżecie województwa na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach lub ich zwiększenia, mogą być składane wnioski o dotację jednoroczną w drugim terminie, tj. do dnia 15 kwietnia roku, w którym dotacja jednoroczna ma być wykorzystana. Informacja o drugim terminie składania wniosków zostanie podana do publicznej wiadomości na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz w dzienniku o zasięgu regionalnym.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Program ten jest kontynuacją głównych kierunków inwestycyjnych zawartych w poprzedniej perspektywie 2007 – 2013.

W ramach programu funkcjonuje 10 osi priorytetowych, w tym oś 8, pod nazwą ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury. Przewidziana dotacja na cele kultury ma wynieść 467,3 mln euro.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Jednym z działań wskazanych w Programie jest działanie 7 Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich. W jego ramach możliwym typem operacji jest typ 7.6.1. Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego. Wsparcie w ramach tego typu operacji obejmuje odnawianie lub poprawę stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego, jak również zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne. Beneficjentem może być Gmina lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego. Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji. Wysokość pomocy ze środków EFRROW nie może przekroczyć 500 000 zł na miejscowość w okresie realizacji Programu. Poziom pomocy finansowej z EFRROW wynosi do 63,63% kosztów kwalifikowalnych projektu. Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości 36,37% kosztów kwalifikowalnych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta. W ramach operacji wartość całkowitego kwalifikowalnego kosztu nie może przekroczyć 1 000 000 EUR.

Rada Ministrów przyjęła Założenia Programowania Rozwoju Obszarów Wiejskich ze Środków Europejskich na lata 2021-2027, przedłożone przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi. W dokumencie przedstawiono możliwości finansowania rozwoju wsi i obszarów wiejskich oraz sektora rolno-spożywczego ze środków Unii Europejskiej na lata 2021-2027, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) i Polityki Spójności. W celu szczegółowym nr 2 Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska znalazł się kierunek interwencji 2.3 Rozwój infrastruktury społecznej i rewitalizacji wsi i małych miast.

Finansowanie przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym

Partnerstwo publiczno-prywatne (PPP) stanowi formę realizacji zadań publicznych przez podmiot prywatny przy wykorzystaniu możliwości finansowych, organizacyjnych lub innych podmiotu prywatnego. Istotą partnerstwa jest to, iż zlecającym zadanie jest podmiot publiczny, natomiast wykonawcą partner prywatny, którym zgodnie z ustawą z dnia 19 grudnia 2008 r. o PPP (jest przedsiębiorca lub przedsiębiorca zagraniczny.

Szczegółowe informacje w zakresie dofinansowań i związanych z nimi programów znajdują się na stronach internetowych przedstawionych instytucji.

XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia

nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, określone w art. 5 powyższej ustawy, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 28 wskazano również dodatkowe obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków.

Art. 28. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;

2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;

3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;

4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Na mocy art. 29 ust. 1 na wszystkich właścicielach i posiadaczach zabytków oraz przedmiotów o cechach zabytkowych spoczywa obowiązek udostępniania ich organom ochrony zabytków w celu przeprowadzenia badań.

Art. 29. 1. Organy ochrony zabytków w czasie uzgodnionym z właścicielem lub posiadaczem przedmiotu będącego zabytkiem lub posiadającego cechy zabytku mogą prowadzić badania tego przedmiotu w miejscu, w którym przedmiot ten się znajduje.

Zapisy art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określają zasady finansowania opieki nad zabytkami.

1. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

2. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Cele określone w GPOnZ dla Gminy Bartniczka na lata 2021-2024 będą osiągane poprzez:

- wspólne działania władz Gminy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Urzędem Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Starostwem Powiatowym w Brodnicy, Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, władzami kościelnymi (parafia w Grążawach, Jastrzębiu, Radoszkach oraz Cielętach) oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, wspólnych podmiotów;
- inicjatywy własne władz Gminy Bartniczka;
- stosowanie instrumentów finansowych (dotacje, prowadzenie instytucji, nagrody, zachęty, itp.);
- funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);
- inne działania aktywizujące.

Niniejsza dokumentacja nie uchroni obiektów zabytkowych przed ich zniszczeniem. Umożliwia natomiast rozeznanie obecnego stanu dziedzictwa kulturowego. Ułatwia także podejmowanie pewnych decyzji mających na celu ochronę i opiekę nad zabytkami. Stanowi również pewnego rodzaju kompendium wiedzy o historii gminy, lokalnych wydarzeniach, a także przodkach oraz pozostawionej przez nich spuścizny zarówno materialnej, jak i niematerialnej. W związku z powyższym przedstawione informacje w GPONZ mają na celu pobudzenie lokalnej społeczności do pewnego rodzaju obowiązku zachowania stanu i pamięci historycznej w nawiązaniu do otaczającej zabytkowej tkanki, gdyż zabytki te stanowią wyraz tożsamości społecznej.

XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA

Wybrane akty prawne, stan prawny na listopad 2020 r.

Regulacje prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte są w wielu aktach prawnych. W kontekście realizacji niniejszego Programu szczególną znaczenie mają poniższe ustawy oraz rozporządzenia:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.);
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 poz. 282 ze zm.);
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 poz. 713 ze zm.);
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020, poz. 293 ze zm.);
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2020, poz. 1333);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020, poz. 1219 ze zm.);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020, poz. 55 ze zm.);
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020, poz. 65 ze zm.);
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020, poz. 194);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020, poz. 1057);
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2020, poz. 802 ze zm.);
- Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2019, poz. 1473 ze zm.);
- Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018, poz. 2337);
- Ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. 2020, poz. 711).
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020, poz. 902);
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019, poz. 1479);
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020, poz. 164);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót

budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018, poz. 1609);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017, poz. 1674);
- Zarządzenie Nr 74/14 Wójta Gminy Bartniczka z dnia 22 grudnia 2014 r. w sprawie przyjęcia gminnej ewidencji zabytków Gminy Bartniczka.

Literatura i wybrane dokumenty programowe:

- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030;
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030;
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030;
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022;
- Projekt Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+;
- Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017 – 2020;
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 – 2020;
- Projekt Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego;
- Strategia Rozwoju Powiatu Brodnickiego na lata 2014-2022;
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bartniczka;
- Strategia Rozwoju Gminy Bartniczka na lata 2016 – 2020;
- Miejscowy Plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren we wsi Jastrzębie, gmina Bartniczka;
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w północnej części obrębu Radoszki, Gmina Bartniczka;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik metodyczny, NID 2009;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik metodyczny, Poradnik prawny Konserwatora Zabytków, Kurier Konserwatorski;
- Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach, NID, Warszawa 2019 r.;
- Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków ICOMOS, Politechnika Lubelska, Warszawa – Lublin 2009 r.;
- Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009 r.;
- Geografia osadnictwa, D. Szymańska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009 r.;
- Geograficzny Słownik Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich,

F. Sulmierski, B. Chlebowski, W. Walewski, wyd. w Warszawie, 1880-1902 r.;
- Kulinarne wędrówki po kujawach i pomorzu, wyd. polska press grup.

Dostępne strony internetowe:

www.isap.sejm.gov.pl
www.mkidn.gov.pl
www.geoportal.gov.pl
www.bazy.ngo.pl
www.mir.gov.pl
www.funduszeeuropejskie.gov.pl
www.partnerstwopublicznoprywatne.info
http:// www.odleglosci.info
www.parki.kujawsko-pomorskie.pl
www.polskiezabytki.pl
www.cybermoon.pl
www.obszary.natura2000.org.pl
www.stat.gov.pl
www.polskiezabytki.pl
www.polskiekrajobrazy.pl
www.natura2000.gdos.gov.pl
www.crfop.gdos.gov.pl
www.maps.google.com
www.krajobraz.kulturowy.us.edu.pl
parafianawiedzenianmpwjastrzebiu.pl.
www.samorzad.nid.pl
www.nid.pl
www.mapy.zabytek.gov.pl
www.bip.kujawsko-pomorskie.pl
www.mapy.mojregion.pl
www.bing.com
www. lapidaria.wikidot.com
www.diecezja-torun.pl/
www.grazawy.diecezja-torun.pl/historia
pl-pl.facebook.com/pg/parafiaradoszki
www.ugbartniczka.pl
www.bip.bartniczka.pl

Materiały w posiadaniu Urzędu Gminy w Bartniczce:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bartniczka;
- Strategia Rozwoju Gminy Bartniczka na lata 2016 – 2020;
- Miejscowy Plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren we wsi Jastrzębie, gmina Bartniczka;
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w północnej części obrębu Radoszki, Gmina Bartniczka;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka;
- Karty adresowe gminnej ewidencji zabytków – Gmina Bartniczka.

SPIS RYCIN

Ryc. 1. Położenie Powiatu Brodnickiego na tle kraju *10*
Ryc. 2. Położenie Powiatu Brodnickiego na tle Województwa Kujawsko-Pomorskiego *11*
Ryc. 3. Położenie Gminy Bartniczka na tle Powiatu Brodnickiego *11*
Ryc. 4. Jednostki osadnicze w Gminie Bartniczka – najważniejsze miejscowości *12*
Ryc. 5. Bartniczka i okolice w 1913 r. *34*

Ryc. 6. Bartniczka, 1911 r. 35
Ryc. 8. Długi Most, 1911 r. 36
Ryc. 9. Grążawy, 1911 r. 36
Ryc. 10. Gutowo, 1910 r. 37
Ryc. 11. Jastrzębie, 1911 r. 38
Ryc. 12. Komorowo, 1944 r. 39
Ryc. 13. Łaszewo, 1944 r. 39
Ryc. 14. Radoszki, 1911 r. 40
Ryc. 15. Świerczyny, 1911 r. 41
Ryc. 16. Układ ruralistyczny Grążaw - ulicówka 44
Ryc. 17. Układ ruralistyczny Łaszewa - ulicówka 44
Ryc. 18. Ziemia Michałowska i Dobrzyńska na tle pozostałych jednostek etnograficznych 48
Ryc. 19. Herb Gminy Bartniczka 49
Ryc. 20.Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków 51
Ryc. 21. Obiekty rejestrowe występujące w Gminie Bartniczka 52
Ryc. 22. Obszary AZP na terenie Gminy Bartniczka 64
Ryc. 23. Lokalizacja grodziska i osady w Grążawach 66
Ryc. 24. Lokalizacja grodziska w Radoszkach 67
Ryc. 25. Lokalizacja stanowisk archeologicznych na terenie gminy Bartniczka z uwzględnieniem ich liczby 72

SPIS TABEL

Tabela 1. Podział gruntów na terenie gminy Bartniczka 12
Tabela 2. Struktura własności oraz ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Bartniczka 56
Tabela 3. Zabytkowe cmentarze z terenu Gminy Bartniczka 59
Tabela 4. Zabytkowe kościoły z terenu Gminy Bartniczka 60
Tabela 5. Zabytkowe dwory i parki z terenu Gminy Bartniczka 62
Tabela 6. Rejestrowe stanowiska archeologiczne z terenu Gminy Bartniczka 66
Tabela 7. Liczba faktów osadniczych z terenu Gminy Bartniczka 69
Tabela 8. Stanowiska archeologiczne z terenu Gminy Bartniczka z wyszczególnieniem na miejscowości 70
Tabela 9. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Bartniczka 76
Tabela 10. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Bartniczka 81

SPIS WYKRESÓW

Wyk. 1. Nieruchome zabytki architektury i budownictwa z terenu Gminy Bartniczka z wyszczególnieniem na miejscowości 55
Wyk. 2. Rozmieszczenie faktów osadniczych w poszczególnych sektorach AZP na terenie Gminy Bartniczka 65
Wyk. 3. Nieruchome zabytki archeologiczne z terenu Gminy Bartniczka z wyszczególnieniem na miejscowości 71

SPIS FOTOGRAFII

Fot. 1. Przykład budownictwa murowanego - budynek mieszkalny w Grążawach z XIX/XX w. 57
Fot. 2. Przykład budownictwa drewnianego - budynek mieszkalny w Łaszewie z XIX/XX w. 58

Fot. 3. Budynek mieszkalny w Nowych Świerczynach z pocz. XX w. 58
Fot. 4. Cmentarz w Łaszewie 60
Fot. 5. Dawny kościół ewangelicki w Nowych Świerczynach, ob. kościół filialny rzymsko-katolicki 61
Fot. 6. Dwór w Gutowie 62
Fot. 7. Urząd Gminy w Bartniczce 63
Fot. 9. Kościół pw. św. Marcina w Grążawach 74
Fot. 10. Kościół pw. Nawiedzenia NMP w Jastrzębiu 75
Fot. 11. Kościół pw. św. Wawrzyńca i Mikołaja w Radoszkach 76

XIII. ANEKSY

Załącznik nr 1

Zabytki architektoniczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Źródło: gminna ewidencja zabytków przyjęta Zarządzeniem w 2014 r. (zaktualizowane o nowe włączenia i wyłączenia Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w wojewódzkiej ewidencji zabytków)

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Nr	Nr ewid. dz.	Uwagi
1	Bartniczka	urząd	przeł. XIX/XX w.	8	48	
2	Bartniczka	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	23	124/3	
3	Bartniczka	magazyn / sklep	pocz. XX w.	3A	215	
4	Bartniczka	poczta	I poł. XX w.	7	171, 169	
5	Gołkówko	budynek gospodarczy-spichlerz	przeł. XIX/XX w.	13?	32/1	
6	Grążawy	Kościół Parafialny p.w. Św. Marcina	1752 r.	47	361	Nr Rej Zab. A/367
7	Grążawy	Dzwonnica przy Kościele Św. Marcina	1795 r.	47	361	
8	Grążawy	historyczny układ ruralistyczny – typ ulicówka	pocz. XIII w.			
9	Grążawy	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	6	398/6	
10	Grążawy	budynek mieszkalny	przeł. XIX/XX w.	9	402	
11	Grążawy	budynek mieszkalny	przeł. XIX/XX w.	14	409/2	
12	Grążawy	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	16	411/7	
13	Grążawy	dom drewniany	przeł. XIX/XX w.	18	414	
14	Grążawy	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	48	363	
15	Grążawy	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	49	364/2	
16	Grążawy	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	55	367	
17	Grążawy	zagroda leśniczego – budynek gospodarczy	pocz. XX w.		7265/1	
18	Grążawy	leśniczówka	pocz. XX w.		7265/1	
19	Grążawy	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	35	345	
20	Grążawy	szkoła	przeł. XIX/XX w.	29	421/1	

21	Grążawy	plebania	pocz. XX w.	47	362/4	
22	Grążawy	cmentarz parafialny	II poł. XIX w.	47		
23	Grążawy	cmentarz przykościelny	XVIII w.	47		
24	Gutowo	założenie przestrzenne zespołu podworskiego	II poł. XIX/XX w.			
25	Gutowo	park dworski	k. XVIII, pocz. XX w.		90/22, 90/23	
26	Gutowo	dwór	po 1920 r., 1930 r.	3	90/2	
27	Gutowo	rządcówka w zespole dworsko folwarcznym	pocz. XX w.		90/2	
28	Gutowo	spichlerz	k. XIX w.		90/23	
29	Gutowo	obora w zespole dworsko-folwarcznym	1930 r.		90/23	
30	Gutowo	gorzelnia w zespole dworsko folwarcznym	k. XIX w.		90/23	
31	Gutowo	stajnia koni pociągowych w zespole dworsko folwarcznym	k. XIX w.		90/23	
32	Gutowo	chlewnia w zespole dworsko folwarcznym	ok. 1930 r.		90/23	
33	Gutowo	kurnik w zespole dworsko folwarcznym	pocz. XX w.		90/23	
34	Gutowo	budynek mieszkalny w zespole dworsko folwarcznym, ob. magazyn	pocz. XX w.	1	90/23	
35	Gutowo	budynek mieszkalny z dawnego zespołu folwarcznego	przeł. XIX/XX w.	5	94/4	
36	Gutowo	budynek mieszkalny z dawnego zespołu folwarcznego	przeł. XIX/XX w.	6	94/10, 95/10	
37	Gutowo	budynek mieszkalny z dawnego zespołu folwarcznego	przeł. XIX/XX w.	7	94/6	
38	Gutowo	budynek mieszkalny	I poł. XX w.		83	
39	Gutowo	budynek dróżnicowego /obiekt kolejowy/	przeł. XIX/XX w.		88/1	

40	Gutowo	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.		91	
41	Jastrzębie	Kościół Parafialny p.w. Nawiedzenia NMP	1821 r.	7	44	Nr Rej. Zab. A/344
42	Jastrzębie	dom drewniany	przeł. XIX/XX w.	2	88/2	
43	Jastrzębie	poczta	przeł. XIX/XX w.	6	52/2	
44	Jastrzębie	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	10	50/1	
45	Jastrzębie	spichlerz-magazyn	przeł. XIX/XX w.		42	
46	Jastrzębie	plebania	k. XIX w.	14	44	
47	Jastrzębie	krzyż tzw. karawaka	1948 r., pierwotny z k. XIX w.		55/1	
48	Jastrzębie	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	19	4/3	
49	Jastrzębie	budynek mieszkalny	przeł. XIX/XX w.	20	56	
50	Jastrzębie	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	21	58	
51	Jastrzębie	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	22	59/2	
52	Jastrzębie	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	23	61	
53	Jastrzębie	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	36	93	
54	Jastrzębie	budynek mieszkalny	przeł. XIX/XX w.	37	130/1	
55	Jastrzębie	budynek mieszkalny	pocz. XX w.		69	
56	Jastrzębie	kaplica cmentarna	przeł. XIX/XX w.		242/1	
57	Jastrzębie	cmentarz parafialny	1910 r.		242/1	
58	Jastrzębie	cmentarz przykościelny	XIII w.		44	
59	Jastrzębie	cmentarz choleryczny	k. XIX w.		236/20	
60	Komorowo	park dworski	pocz. XX w.		33/6, 33/7, 34/1	
61	Komorowo	gorzelnia	1902 r.		33/7	
62	Komorowo	magazyn nr 1 / obora	k. XIX w.		33/7	
63	Komorowo	magazyn nr 2	k. XIX w.		33/7	
64	Łaszewo	historyczny układ ruralistyczny – typ ulicówka	II ćw. XIII w.			
65	Łaszewo	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	18	264	
66	Łaszewo	budynek mieszkalny	pocz. XX w.		259/4	
67	Łaszewo	dom drewniany	przeł. XIX/XX w.	8	334/3	
68	Łaszewo	dom drewniany	przeł. XIX/XX w.	6	331	
69	Łaszewo	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	10	328	
70	Łaszewo	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	13	321/1	
71	Łaszewo	dom drewniany	XIX/XX w.	25	240	
72	Łaszewo	Dom	XIX/XX w.	29	230	

73	Łaszewo	Dom	pocz. XX w.	33	192	
74	Łaszewo	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	35	241	
75	Łaszewo	chata	II poł. XIX w.	42	169/1	
76	Łaszewo	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	44	165/1	
77	Łaszewo	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	46	161/1	
78	Łaszewo	dom drewniany	przeł. XIX/XX w.	48	148/1	
79	Łaszewo	szkoła	pocz. XX w.	49	144, 145	
80	Łaszewo	cmentarz ewangelicki	II poł. XIX w.		273/1	
81	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	1	247/5	
82	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	2	258/3	
83	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny wraz z kuźnią	ok. 1912 r.	5	239	
84	Nowe Świerczyny	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	5	239	
85	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	9	236	
86	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	7	238	
87	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	14	233/5	
88	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	17	202/10	
89	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	27	298	
90	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	29	297	
91	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	31	296	
92	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	33	294	
93	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	39	260/2	
94	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	48/2	313/4	
95	Nowe Świerczyny	dom kołodzieja	I ćw. XX w.	6?	319	
96	Nowe Świerczyny	szkoła	1913-1914 r.	4	321	
97	Nowe Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	38	326	
98	Nowe Świerczyny	kościół ewangelicki	pocz. XX w.		323	
99	Nowe Świerczyny	cmentarz ewangelicki	k. XIX w.		229	
100	Radoszki	Kościół Parafialny p.w. Św. Wawrzyńca i Mikołaja	1717 r.		279	Nr Rej. Zab. A/366
101	Radoszki	dom drewniany	pocz. XX w.	3	359	
102	Radoszki	dom drewniany	przeł. XIX/XX w.	10	356/3	
103	Radoszki	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	22	7286/5	
104	Radoszki	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	25	350	
105	Radoszki	budynek mieszkalny	I poł. XX w.	37	273	
106	Radoszki	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	39	272/2	
107	Radoszki	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	40	270	

108	Radoszki	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	51	267	
109	Radoszki	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	55	266	
110	Radoszki	budynek mieszkalny	przeł. XIX/XX w.	86	274	
111	Radoszki	szkoła	pocz. XX w.	64a	65/1	
112	Radoszki	budynek dworca PKP	pocz. XX w.		245/4	
113	Radoszki	budynek mieszkalny PKP	pocz. XX w.	128	245/2	
114	Radoszki	budynek mieszkalny PKP II	pocz. XX w.	126	249/2	
115	Radoszki	budynek mieszkalny PKP III	pocz. XX w.	127	226/4	
116	Radoszki	plebania	pocz. XX w.	129	301/5	
117	Radoszki	cmentarz parafialny	XIX/XX w.		52	
118	Radoszki	cmentarz przykościelny	poł. XIX w.		279	
119	Sokołowo	założenie przestrzenne zespołu podworskiego	lata 80-te XIX w.			
120	Sokołowo	park dworski	XIX w.		253/9, 253/10, 253/11, 253/28	
121	Sokołowo	chlewnia w zespole dworsko folwarcznym	lata 80-te XIX w.		253/28	
122	Sokołowo	obora ze stajnią w zespole dworsko folwarcznym	lata 80-te XIX w.		253/28	
123	Stare Świerczyny	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	8	222/2	
124	Stare Świerczyny	budynek mieszkalny w zagrodzie	przeł. XIX/XX w.	18	172	
125	Stare Świerczyny	budynek gospodarczy	przeł. XIX/XX w.	18a	172	
126	Świerczynki	budynek mieszkalny w zagrodzie	lata 30-te XX w.	19	69	
127	Świerczynki	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	20	73	
128	Świerczyny-Belfort	budynek mieszkalny	przeł. XIX/XX w.	32?	124	
129	Zdroje	dom drewniany	przeł. XIX/XX w.	23	70	
130	Zdroje	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	31	131	
131	Zdroje	budynek mieszkalny	przeł. XIX/XX w.	32	141/2	
132	Zdroje	aleja przydrożna grabowo-lipowa			97/2	

Załącznik nr 2
Zabytki archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Źródło: gminna ewidencja zabytków przyjęta Zarządzeniem w 2014 r.

Lp.	Miejscowość	Nr obszaru	Nr stanowiska na obszarze	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Kultura	Chronologia
1	Bartniczka	35-53	14	001	ślad os.		PŚ
2	Bartniczka	35-53	18	002	ślad os.		PŚ - CZASY NOW.
3	Bartniczka	35-53	55	003	osada	KPL	NEOLIT
			55	003	ślad os.		WŚ
4	Bartniczka	35-53	56	004	osada		WŚ XII-XIII w.
			56	004	osada		CZASY NOW.
5	Bartniczka	35-53	57	005	ślad os.		EP. KAMIENIA
6	Bartniczka	35-53	58	006	ślad os.	KPL	NEOLIT
			58	006	ślad os.	KAK	NEOLIT
			58	006	ślad os.		EP. KAMIENIA
			58	006	osada		WŚ XII-XIII w.
7	Bartniczka	35-53	68	007	ślad os.	KAK	NEOLIT
			68	007	osada		WŚ X-XIII w.
8	Bartniczka	35-53	69	008	ślad os.		WŚ
9	Bartniczka	35-53	70	009	ślad os.		CZASY NOW.
			70	009	ślad os.		WEB
			70	009	ślad os.		WŚ
10	Bartniczka	35-53	79	010	ślad os.		HA-LA
11	Bartniczka	35-53	81	010	osada		WŚ XII w.
			81	010	ślad os.		EP. KAMIENIA
12	Gołkówko	35-52	82	011	ślad os.		CZASY NOW.
			82	011	osada		WŚ
13	Gołkówko	35-52	83	012	osada		CZASY NOW.
14	Gołkówko	35-52	84	013	ślad os.		PŚ
15	Gołkówko	36-52	1	001	ślad os.		CZASY NOW.
			1	001	osada		HA-LA
16	Gołkówko	36-52	2	002	ślad os.		OR

			2	002	ślad os.		CZASY NOW.
17	Gołkówko	36-52	3	003	ślad os.		WEB
			3	003	ślad os.		CZASY NOW.
18	Gołkówko	36-52	4	004	ślad os.		WEB
			4	004	ślad os.		CZASY NOW.
19	Gołkówko	36-52	5	005	osada		PŚ
20	Gołkówko	36-52	29	006	osada	KAK	NEOLIT
			29	006	osada		WŚ
21	Gołkówko	36-52	30	007	osada		WŚ
22	Gołkówko	36-52	31	008	ślad os.		WEB
			31	008	ślad os.		WŚ
			31	008	ślad os.		CZASY NOW.
23	Grążawy	34-52	1	001	grodz.		WŚ - PŚ
24	Grążawy	34-52	2	002	osada podgr.		WŚ - PŚ
			2	002	osada		WEB
25	Grążawy	34-52	113	003	ślad os.		CZASY NOW.
26	Grążawy	34-52	114	004	ślad os.		WEB
27	Grążawy	34-52	115	005	ślad os.		PŚ
28	Grążawy	34-52	116	006	ślad os.		WŚ
29	Grążawy	34-52	117	007	ślad os.		WEB
30	Grążawy	34-52	118	008	ślad os.		PŚ
			118	008	ślad os.		CZASY NOW.
31	Grążawy	34-53	84	018	ślad os.		SCHN - WEB
			84	018	ślad os.		EP. KAMIENIA
			84	018	osada	KPL	NEOLIT
32	Grążawy	34-53	85	019	ślad os.		SCHN-WEB
			85	019	ślad os.	KPL	NEOLIT
33	Grążawy	34-53	86	020	osada		SCHN-WEB
34	Grążawy	34-53	87	021	osada		CZASY NOW.
35	Grążawy	34-53	88	022	osada		PŚ - CZASY NOW.
			88	022	ślad os.		WŚ
36	Grążawy	34-53	89	023	ślad os.		EP. KAMIENIA
37	Grążawy	35-52	58	024	osada		PŚ - CZASY NOW.
38	Grążawy	35-52	59	025	osada		PŚ - CZASY NOW.
39	Grążawy	35-52	60	026	osada		CZASY NOW.
40	Grążawy	35-52	61	027	osada		CZASY NOW.
41	Grążawy	35-52	79	028	osada		WŚ X-XIII w.

42	Grążawy	35-52	88	029	osada		CZASY NOW.
43	Grążawy	35-52	89	030	osada		WŚ XII w.
			89	030	ślad os.		SCHN - WEB
44	Grążawy	35-52	90	031	ślad os.		EP. KAMIENIA
45	Grążawy	35-52	91	032	osada		CZASY NOW.
46	Grążawy	35-52	106	033	ślad os.		WŚ
			106	033	osada		CZASY NOW.
			106	033	osada		PŚ
47	Grążawy	35-52	116	034	osada		PŚ - CZASY NOW.
48	Grążawy	35-53	59	009	ślad os.		WŚ XII-XIV w.
49	Grążawy	35-53	60	010	ślad os.	KPL	NEOLIT
			60	010	ślad os.		SCHN - WEB
50	Grążawy	35-53	61	011	ślad os.		PRADZIEJE
51	Grążawy	35-53	62	012	ślad os.		WŚ XII-XIII w.
52	Grążawy	35-53	63	013	ślad os.		WŚ IX-XI w.
53	Grążawy	35-53	64	014	osada		CZASY NOW.
			64	014	ślad os.		WŚ
			64	014	osada		PŚ
54	Grążawy	35-53	65	015	ślad os.		WŚ XII – XIII w.
55	Grążawy	35-53	66	016	ślad os.	KPL	NEOLIT
56	Grążawy	35-53	67	017	ślad os.		WEB
			67	017	osada		PŚ - CZASY NOW.
57	Gutowo	35-53	10	001	osada		PŚ - CZASY NOW.
58	Gutowo	35-53	23	002	ślad os.		PŚ - CZASY NOW.
59	Gutowo	35-53	24	003	osada		WŚ XII-XIV w.
60	Gutowo	35-53	25	004	ślad os.	KPL	NEOLIT
61	Gutowo	35-53	26	005	ślad os.		EP.KAMIENIA
62	Gutowo	35-53	27	006	osada		WŚ XII-XIV w.
63	Gutowo	35-53	28	007	ślad os.		PŚ
64	Gutowo	35-53	29	008	ślad os.		CZASY NOW.
65	Gutowo	35-53	30	009	ślad os.	KPL	NEOLIT
			30	009	ślad os.		PŚ
66	Gutowo	35-53	31	010	obozowisko		WEB
			31	010	obozowisko	KPL	NEOLIT
			31	010	ślad os.		WŚ XI-XII w.
67	Gutowo	35-53	32	011	ślad os.		EP.KAMIENIA
68	Gutowo	35-53	33	012	ślad os.		PŚ

69	Gutowo	35-53	107	000	znal. luźne		OR IW
70	Gutowo	35-53	108	000	osada (?)		WŚ
71	Gutowo	35-53	109	000	grób	ŁUŻ	WEB
72	Gutowo	35-53	110	000	grób	ŁUŻ	IV - WEB
73	Gutowo	35-53	111	000	grób	KAK	NEOLIT
74	Igliczyzna	36-52	70	001	ślad os.		CZASY NOW
			70	001	ślad os.		WŚ
75	Igliczyzna	36-52	71	002	ślad os.		OR
			71	002	ślad os.		HA - LA
			71	002	ślad os.		WŚ
76	Igliczyzna	36-52	77	003	ślad os.		WŚ
77	Jastrzębie	35-52	73	014	0		PŚ - CZASY NOW.
78	Jastrzębie	35-52	85	015	ślad os.		WŚ
79	Jastrzębie	35-52	87	016	ślad os.		WŚ
			87	016	ślad os.		CZASY NOW.
80	Jastrzębie	35-52	107	017	ślad os.		WŚ
			107	017	ślad os.		OR
			107	017	osada		HA - LA
			107	017	ślad os.	KPL	NEOLIT
			107	017	osada		PŚ - CZASY NOW.
81	Jastrzębie	35-52	108	018	ślad os.		PŚ
			108	018	ślad os.		WEB
			108	018	ślad os.		WŚ
82	Jastrzębie	35-52	109	019	osada		CZASY NOW.
			109	019	ślad os.		PRADZIEJE
83	Jastrzębie	35-52	110	020	osada		WŚ
84	Jastrzębie	35-52	111	021	ślad os.		HA - LA
85	Jastrzębie	35-52	112	023	ślad os.		HA - LA
			112	023	osada		CZASY NOW.
86	Jastrzębie	35-52	113	024	osada		CZASY NOW.
87	Jastrzębie	35-52	114	025	osada		CZASY NOW.
88	Jastrzębie	35-52	115	022	osada		CZASY NOW.
89	Jastrzębie	35-52	117	026	osada		HA – LA (?)
90	Jastrzębie	36-52	6	001	ślad os.		CZASY NOW.
			6	001	ślad os.		WŚ
			6	001	ślad os.		HA - LA
			6	001	ślad os.	KPL	NEOLIT

91	Jastrzębie	36-52	46	002	cment.		WS XII - XIII w.
92	Jastrzębie	36-52	47	003	ślad os.		PŚ
			47	003	ślad os.		CZASY NOW.
93	Jastrzębie	36-52	48	004	ślad os.		WŚ
			48	004	ślad os.		CZASY NOW.
94	Jastrzębie	36-52	49	005	ślad os.		CZASY NOW.
			49	005	osada		WŚ
95	Jastrzębie	36-52	50	006	osada		CZASY NOW.
96	Jastrzębie	36-52	59	007	osada		WŚ
			59	007	osada		PŚ
97	Jastrzębie	36-52	60	008	ślad os.		HA - LA
98	Jastrzębie	36-52	66	009	ślad os.	?	?
			66	009	ślad os.		PŚ
99	Jastrzębie	36-52	67	010	ślad os.		NEOLIT
100	Jastrzębie	36-52	68	011	ślad os.		HA - LA
101	Jastrzębie	36-52	69	012	osada		WŚ
			69	012	ślad os.		CZASY NOW.
102	Jastrzębie	36-52	76	013	osada		CZASY NOW.
103	Komorowo	36-52	23	001	ślad os.	KAK	NEOLIT
			23	001	osada		WŚ
104	Komorowo	36-52	24	002	ślad os.		OR
			24	002	ślad os.		CZASY NOW.
			24	002	osada		WŚ
105	Komorowo	36-52	25	003	ślad os.		CZASY NOW.
			25	003	osada		HA - LA
106	Komorowo	36-52	26	004	osada		CZASY NOW.
107	Komorowo	36-52	27	005	ślad os.		PŚ
			27	005	osada		WŚ
108	Komorowo	36-52	28	006	osada		WŚ
109	Komorowo	36-52	32	007	ślad os.		CZASY NOW.
110	Komorowo	36-52	33	008	osada		WŚ
111	Komorowo	36-52	34	009	ślad os.		WEB
			34	009	ślad os.		CZASY NOW.
112	Komorowo	36-52	57	010	ślad os.		EP.KAMIENIA
113	Komorowo	36-52	58	011	ślad os.		EP.KAMIENIA
114	Komorowo	36-52	61	012	ślad os.		SCHN
		36-52	61	012	osada		WŚ

115	Komorowo	36-52	62	013	ślad os.		?
116	Komorowo	36-52	63	014	ślad os.		NEOLIT
117	Komorowo	36-52	64	015	osada		PŚ
			64	015	ślad os.	?	?
118	Komorowo	36-52	65	016	ślad os.	?	?
119	Komorowo	36-52	74	017	ślad os.		CZASY NOW.
			74	017	ślad os.		WŚ
120	Komorowo	36-52	75	018	ślad os.		SCHN
			75	018	ślad os.		WŚ
121	Komorowo	36-52	78	019	ślad os.		WŚ
			78	019	ślad os.		CZASY NOW.
122	Komorowo	36-52	79	020	ślad os.		CZASY NOW.
123	Komorowo	36-52	87	021	ślad os.		NEOLIT (?)
124	Koziary	35-52	37	001	ślad os.		EP.KAMIENIA
125	Koziary	35-52	38	002	ślad os.	KAK	NEOLIT
			38	002	osada		CZASY NOW.
126	Koziary	35-52	39	003	osada		HA - LA
			39	003	ślad os.		OR
			39	003	osada		PŚ - CZASY NOW.
127	Koziary	35-52	41	004	osada		CZASY NOW.
128	Koziary	35-52	42	005	osada		CZASY NOW.
129	Łaszewo	35-52	49	001	osada		OR
130	Łaszewo	35-52	50	002	ślad os.		WŚ
			50	002	osada		OR
131	Łaszewo	35-52	51	003	ślad os.		PŚ
			51	003	osada		WŚ XIII w.
132	Łaszewo	35-52	52	004	osada		WŚ XII-XIII w.
133	Łaszewo	35-52	53	005	osada		PŚ - CZASY NOW.
134	Łaszewo	35-52	54	006	osada		WŚ IX-X w.
135	Łaszewo	35-52	55	007	ślad os.		WŚ
136	Łaszewo	35-52	56	008	osada		OR
			56	008	osada		WŚ
137	Łaszewo	35-52	57	009	ślad os.		SCHN - WEB
			57	009	osada		OR
138	Łaszewo	35-52	62	010	osada		CZASY NOW.
			62	010	osada		PŚ
			62	010	ślad os.		WŚ XII-XIII w.

139	Łaszewo	35-52	105	011	ślad os.		HA - LA
			105	011	osada		WŚ XI – XIII w.
			105	011	osada		CZASY NOW.
			105	011	osada		PŚ
140	Radoszki	34-53	25	020	osada		WŚ
141	Radoszki	34-53	26	021	ślad os.		WŚ
142	Radoszki	34-53	27	022	st. domniem.	?	?
143	Radoszki	34-53	28	023	osada		WŚ
144	Radoszki	34-53	29	024	ślad os.	KPL	NEOLIT
145	Radoszki	34-53	30	025	ślad os.		WŚ
146	Radoszki	34-53	31	026	osada		SCHN - WEB
			31	026	ślad os.		WŚ
147	Radoszki	34-53	32	027	ślad os.		EP.KAMIENIA
			32	027	ślad os.		HA - LA
148	Radoszki	34-53	33	028	ślad os.	KPL	NEOLIT
			33	028	ślad os.		WŚ
			33	028	ślad os.		PŚ
149	Radoszki	34-53	34	029	ślad os.	KPL	NEOLIT
			34	029	osada		SCHN – WEB (?)
			34	029	ślad os.	KPL	NEOLIT
			34	029	osada		WŚ
150	Radoszki	34-53	35	030	ślad os.		WŚ
151	Radoszki	34-53	36	031	ślad os.	KAK(?)	NEOLIT
152	Radoszki	35-53	1	003	osada		PŚ - CZASY NOW.
153	Radoszki	35-53	2	004	ślad os.		CZASY NOW.
			2	004	osada		PŚ
154	Radoszki	35-53	3	005	cment.(?)	IWIEŃSKA	WEB
155	Radoszki	35-53	4	006	osada		PŚ - CZASY NOW.
156	Radoszki	35-53	5	001	grodz.		PŚ XIV – XV w.
157	Radoszki	35-53	6	002	osada podgr.		PŚ
158	Radoszki	35-53	7	007	osada		PŚ
			7	007	osada		CZASY NOW.
			7	007	osada		WŚ
159	Radoszki	35-53	8	008	st. domniem.		
160	Radoszki	35-53	9	009	ślad os.		WŚ XIII w.
161	Radoszki	35-53	11	010	osada		HA - LA
			11	010	osada		WŚ

162	Radoszki	35-53	12	011	osada		WŚ
			12	011	ślad os.		OR
163	Radoszki	35-53	13	012	osada		OR
			13	012	ślad os.		WŚ
164	Radoszki	35-53	15	013	osada		CZASY NOW.
165	Radoszki	35-53	16	014	ślad os.		PŚ
166	Radoszki	35-53	17	015	osada		PŚ - CZASY NOW.
167	Radoszki	35-53	19	016	ślad os.		PŚ
			19	016	ślad os.		CZASY NOW.
168	Radoszki	35-53	20	017	osada		PŚ - CZASY NOW.
169	Radoszki	35-53	21	018	osada		CZASY NOW.
170	Radoszki	35-53	22	019	osada		CZASY NOW.
171	Radoszki	35-53	106	000	skarb	ŁUŻ	III EB
172	Samin	34-53	2	001	osada		WŚ
173	Samin	34-53	3	002	ślad os.	KPL	NEOLIT
			3	002	ślad os.		PRADZIEJE
174	Samin	34-53	4	003	osada		PŚ
175	Samin	34-53	5	004	osada		PŚ
			5	004	ślad os.		WŚ
176	Samin	34-53	6	005	ślad os.		WŚ
177	Samin	34-53	7	006	osada		WŚ
178	Samin	34-53	9	007	ślad os.		PRADZIEJE
179	Samin	34-53	16	008	osada		CZASY NOW.
180	Samin	34-53	39	009	ślad os.		WŚ
181	Samin	34-53	40	010	osada		CZASY NOW.
182	Samin	34-53	41	011	ślad os.		EP.KAMIENIA
183	Samin	34-53	103	000	skarb(?)	ŁUŻ	HA
184	Świerczynki	35-52	40	004	osada		CZASY NOW.
185	Świerczynki	35-52	47	001	osada		CZASY NOW.
186	Świerczynki	35-52	48	002	osada		OR
			48	002	ślad os.		WŚ
187	Świerczynki	35-52	63	003	ślad os.		PRADZIEJE
188	Świerczyny	35-52	1	004	ślad os.		EP.KAMIENIA
			1	004	osada		PŚ - CZASY NOW.
189	Świerczyny	35-52	2	005	osada		PŚ
			2	005	osada		HA - LA
			2	005	ślad os.		WŚ

190	Świerczyny	35-52	3	006	osada		HA - LA
191	Świerczyny	35-52	4	007	osada		HA - LA
192	Świerczyny	35-52	7	008	ślad os.		HA - LA
193	Świerczyny	35-52	8	009	ślad os.		HA – LA (?)
194	Świerczyny	35-52	9	010	osada	?	?
195	Świerczyny	35-52	10	011	ślad os.	KAK	NEOLIT
196	Świerczyny	35-52	11	012	ślad os.		EP.KAMIENIA
197	Świerczyny	35-52	12	013	osada		CZASY NOW.
			12	013	osada		PŚ
			12	013	ślad os.		EP.KAMIENIA
198	Świerczyny	35-52	13	014	ślad os.		HA - LA
199	Świerczyny	35-52	14	015	osada		PŚ
200	Świerczyny	35-52	15	016	osada		PŚ
201	Świerczyny	35-52	17	017	ślad os.		HA – LA (?)
			17	017	osada		PŚ - CZASY NOW.
202	Świerczyny	35-52	33	018	osada		PŚ
			33	018	osada		WŚ
			33	018	ślad os.		HA - LA
203	Świerczyny	35-52	34	019	osada		WŚ XII – XIII w.
204	Świerczyny	35-52	35	020	osada		WŚ XI – XII w.
205	Świerczyny	35-52	36	021	ślad os.		EP.KAMIENIA
206	Świerczyny	35-52	43	022	osada		WŚ XII – XIII w.
207	Świerczyny	35-52	44	023	ślad os.		WŚ
208	Świerczyny	35-52	45	024	osada		PŚ - CZASY NOW.
			45	024	ślad os.		EP.KAMIENIA
209	Świerczyny	35-52	46	025	ślad os.		PŚ
			46	025	ślad os.		WŚ
210	Świerczyny	35-52	92	026	osada		PŚ - CZASY NOW.
			92	026	ślad os.		PRADZIEJE
			92	026	ślad os.		EP. KAMIENIA
211	Świerczyny	35-52	93	027	ślad os.	KPL	NEOLIT
212	Świerczyny	35-52	94	028	ślad os.		PRADZIEJE
213	Świerczyny	35-52	95	029	ślad os.		PRADZIEJE
			95	029	ślad os.	KPL(?)	NEOLIT
			95	029	osada		WŚ
214	Świerczyny	35-52	96	030	osada		PRADZIEJE
215	Świerczyny	35-52	97	031	ślad os.		EP.KAMIENIA

			97	031	osada	ŁUŻ	EP.BRĄZU
216	Świerczyny	35-52	98	032	ślad os.	ŁUŻ	
217	Świerczyny	35-52	99	033	osada		WŚ
218	Świerczyny	35-52	100	034	ślad os.		EP.KAMIENIA
			100	034	osada		PŚ - CZASY NOW.
219	Świerczyny	35-52	101	035	osada		CZASY NOW.
			101	035	ślad os.		EP.KAMIENIA
220	Świerczyny	35-52	102	036	osada		PŚ - CZASY NOW.
			102	036	ślad os.		WŚ
221	Świerczyny	35-52	103	037	osada		WŚ
222	Świerczyny	35-52	104	038	osada		CZASY NOW.
223	Zdroje	35-53	71	001	ślad os.		WEB
224	Zdroje	35-53	72	002	obozowisko		MEZOLIT
			72	002	osada		WEB
225	Zdroje	35-53	73	003	ślad os.		WEB
226	Zdroje	35-53	74	004	ślad os.		WEB
			74	004	osada		HA - LA
			74	004	ślad os.		OR
			74	004	ślad os.		WŚ
227	Zdroje	35-53	75	005	ślad os.		EP.KAMIENIA
228	Zdroje	35-53	76	006	osada		HA - LA
229	Zdroje	35-53	77	007	ślad os.	KPL(?)	NEOLIT
230	Zdroje	35-53	78	008	ślad os.		SCHN - WEB
231	Zdroje	35-53	80	009	osada		WŚ IX – XII w.
232	Zdroje	35-53	81	010	ślad os.		PŚ
233	Zdroje	35-53	82	011	obozowisko	KAK	NEOLIT
234	Zdroje	35-53	83	012	osada		WEB
235	Zdroje	35-53	84	013	ślad os.		WŚ XII – XIII w.
236	Zdroje	35-53	85	014	ślad os.		OR
			85	014	osada		WŚ X – XIII w.
237	Zdroje	35-53	86	015	osada		WŚ IX – XII w.
238	Zdroje	35-53	87	016	osada		OR
239	Zdroje	35-53	88	017	ślad os.	KPL(?)	NEOLIT
			88	017	ślad os.		WEB
			88	017	osada		HA - LA
240	Zdroje	35-53	89	018	osada		OR
			89	018	osada		WŚ XII – XIII w.

			89	018	ślad os.		CZASY NOW.
241	Zdroje	35-53	90	019	osada		WŚ XII – XIII w.
			90	019	osada		OR
242	Zdroje	35-53	91	020	ślad os.		CZASY NOW.
			91	020	osada		WŚ XII – XIII w.
243	Zdroje	35-53	92	021	osada		WŚ VIII – X w.
244	Zdroje	35-53	93	022	ślad os.		CZASY NOW.
			93	022	osada		WŚ IX – XII w.
245	Zdroje	35-53	94	023	osada		WŚ X – XIII w.
246	Zdroje	35-53	95	024	ślad os.		OR
			95	024	osada		WEB
247	Zdroje	35-53	96	025	ślad os.	KPL	NEOLIT
248	Zdroje	35-53	97	026	ślad os.		WŚ XII w.
249	Zdroje	35-53	101	027	osada		WŚ
250	Zdroje	35-53	102	028	ślad os.		WŚ
			102	028	ślad os.		EP.KAMIENIA

Tabela 1. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Bartniczka

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Priorytet I - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Ocieplenie dachu, wymiana oświetlenia na energooszczędne oraz montaż paneli fotowoltaicznych budynku Urzędu Gminy w Bartniczce.		
	Usunięcie eternitu na dachach budynków mieszkalnych przez ich właścicieli.		
	Konsekwentne wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy.		
	Zabezpieczenie gminnych obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.		
	Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni. Z uwzględnieniem starodrzewia na terenie cmentarzy, zespołów podworskich, nieczynnych cmentarzy, wzdłuż ciągów komunikacyjnych (aleje, parki).		
	Opracowanie projektu zabezpieczenia grodziska w Grążawach przed podmywaniem.		

	Przeprowadzenie dokumentacji fotograficznej ruchomych zabytków znajdujących się w kościołach na terenie gminy.		
Dotacje na dziedzictwo kulturowe	Aplikowanie wniosków w celu pozyskania funduszy na remonty zabytków będących we własności gminy z funduszy unijnych i krajowych.		
	Opracowanie programu na rzecz finansowania obiektów będących w gminnej ewidencji zabytków oraz podjęcie uchwały w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach.		
Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego oraz estetyki miejsca, z uwzględnieniem zabytkowej tkanki	Przestrzeganie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony dóbr kultury, w tym uwzględnienie stref bezwzględnej ochrony archeologicznej oraz chronionych układów przestrzennych wraz z zabudową o wartościach kulturowych.		
	Przestrzeganie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej w MPZP.		
Priorytet II – Badanie i dokumentacja dziedzictwa			
Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków	Zaktualizowanie gminnej ewidencji zabytków w oparciu o załącznik nr 1 do niniejszego Programu.		
	Podjęcie Zarządzenia Wójta Gminy Bartniczka w sprawie zmiany Zarządzenia w sprawie przyjęcia gminnej ewidencji zabytków Gminy Bartniczka.		
	Przeprowadzenie prac terenowych – dokumentacja fotograficzna obiektów zabytkowych oraz aktualizacja GEZ w oparciu o nowe Rozporządzenie Ministra Kultury I Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 Września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.		
	Bieżąca aktualizacja i weryfikacja obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.		
Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do dokumentacji dziedzictwa kulturowego	Zamieszczenie aktualizacji GPOnZ na stronie internetowej gminy.		
	Zamieszczenie historycznych map miejscowości gminnych na stronie internetowej gminy.		
Priorytet III - Promocja oraz edukacja mieszkańców w zakresie dziedzictwa kulturowego			
Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy	Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów w formie zdalnej.		

	aktywności			
	Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji	Ustawienie w Grążawach oraz Łaszewie tablicy informującej o zabytkowym układzie ruralistycznym wsi		
		Organizacja konkursu fotograficznego przedstawiającego zabytki gminy dla uczniów szkół podstawowych.		
		Organizacja konkursu na potrawę lokalną w oparciu o miód - produkt utożsamiany z Bartniczką.		
	Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych	Wsparcie działalności kół gospodyń wiejskich.		
		Wsparcie dla zespołów ludowych.		
	Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych	Zorganizowanie poszukiwań „Gmina Bartniczka na starych fotografiach” oraz zamieszczenie ich w gablocie.		
	Promocja gminy w oparciu o dziedzictwo kulturowe	Promocja istniejących tras turystycznych.		
		Opracowanie publikacji dotyczących gminy i jej zasobów przyrodniczo-kulturowych.		
		Promocja gminy w oparciu o najważniejsze zabytki: zabytkowe kościoły, grodziska – opracowanie krótkiego spotu filmowego.		
		Promocja i rozwój festynu Święta Miodu.		
		Opracowanie szlaku turystycznego w nawiązaniu do drewnianych kościołów, oraz ich wyeksponowanie jako przykład zachowanego dziedzictwa na terenie gminy.		

Załącznik Nr 2 do uchwały Nr XXIII/166/21
Rady Gminy Bartniczka
z dnia 23 marca 2021 r.

Tabela 10. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Bartniczka

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Priorytet I - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Ocieplenie dachu, wymiana oświetlenia na energooszczędne oraz montaż paneli fotowoltaicznych budynku Urzędu Gminy w Bartniczce.		
	Usunięcie eternitu na dachach budynków mieszkalnych przez ich właścicieli.		
	Konsekwentne wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy.		
	Zabezpieczenie gminnych obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.		
	Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni. Z uwzględnieniem starodrzewia na terenie cmentarzy, zespołów podworskich, nieczynnych cmentarzy, wzdłuż ciągów komunikacyjnych (aleje, parki).		
	Opracowanie projektu zabezpieczenia grodziska w Grążawach przed podmywaniem.		
	Przeprowadzenie dokumentacji fotograficznej ruchomych zabytków znajdujących się w kościołach na terenie gminy.		
Dotacje na dziedzictwo kulturowe	Aplikowanie wniosków w celu pozyskania funduszy na remonty zabytków będących we własności gminy z funduszy unijnych i krajowych.		
	Opracowanie programu na rzecz finansowania obiektów będących w gminnej ewidencji zabytków oraz podjęcie uchwały w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach.		
Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego oraz estetyki miejsca, z uwzględnieniem zabytkowej tkanki	Przestrzeganie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony dóbr kultury, w tym uwzględnienie stref bezwzględnej ochrony archeologicznej oraz chronionych układów przestrzennych wraz z zabudową o wartościach kulturowych.		
	Przestrzeganie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej w MPZP.		
Priorytet II – Badanie i dokumentacja dziedzictwa			
Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków	Zaktualizowanie gminnej ewidencji zabytków w oparciu o załącznik nr 1 do niniejszego Programu.		
	Podjęcie Zarządzenia Wójta Gminy Bartniczka w sprawie zmiany Zarządzenia w sprawie przyjęcia		

	gminnej ewidencji zabytków Gminy Bartniczka.		
	Przeprowadzenie prac terenowych – dokumentacja fotograficzna obiektów zabytkowych oraz aktualizacja GEZ w oparciu o nowe Rozporządzenie Ministra Kultury I Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 Września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.		
	Bieżąca aktualizacja i weryfikacja obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.		
Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do dokumentacji dziedzictwa kulturowego	Zamieszczenie aktualizacji GPOnZ na stronie internetowej gminy.		
	Zamieszczenie historycznych map miejscowości gminnych na stronie internetowej gminy.		
Priorytet III - Promocja oraz edukacja mieszkańców w zakresie dziedzictwa kulturowego			
Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy aktywności	Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów w formie zdalnej.		
Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji	Ustawienie w Grążawach oraz Łaszewie tablicy informującej o zabytkowym układzie ruralistycznym wsi		
	Organizacja konkursu fotograficznego przedstawiającego zabytki gminy dla uczniów szkół podstawowych.		
	Organizacja konkursu na potrawę lokalną w oparciu o miód - produkt utożsamiany z Bartniczką.		
Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych	Wsparcie działalności kół gospodyń wiejskich.		
	Wsparcie dla zespołów ludowych.		
Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych	Zorganizowanie poszukiwań „Gmina Bartniczka na starych fotografiach” oraz zamieszczenie ich w gablocie.		
Promocja gminy w oparciu o dziedzictwo kulturowe	Promocja istniejących tras turystycznych.		
	Opracowanie publikacji dotyczących gminy i jej zasobów przyrodniczo-kulturowych.		
	Promocja gminy w oparciu o najważniejsze zabytki: zabytkowe kościoły, grodziska – opracowanie krótkiego spotu filmowego.		
	Promocja i rozwój festynu Święta Miodu.		
	Opracowanie szlaku turystycznego w nawiązaniu do drewnianych kościołów, oraz ich wyeksponowanie jako przykład zachowanego dziedzictwa na terenie gminy.		

Uzasadnienie

Wymóg sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami zgodnie z art. 87 ust. 1 nałożony został na wójta gminy, natomiast kompetencje uchwalenia zostały przypisane radzie gminy po uprzednim zaopiniowaniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami Dz. U. z 2020 r., poz. 282 ze zm.). Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2021-2024, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały uzyskał pozytywną opinię Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, co potwierdza pismo z dn. 11 grudnia 2020, znak: WUOZ.T.WZN.5120.1.4.2020.AD.